

## **X. JAGON JARDUNALDIAK**

*Bilbo, Euskaltzaindiko egoitza,  
2006-XI-24*

## **X. JAGON JARDUNALDIAK**

### **Aurkezpena**

*Andres Urrutia,  
euskaltzainburua*

Hona hemen, beste behin ere, Euskaltzaindiaren Sustapen Batzordeak jendaurrean jartzen dituen X. JAGON Jardunaldien testuak.

Izan ere, Jardunaldion gaia garrantzi eta pisu handikoa da, euskarak Europari begira izan dezakeen esparrua arakatu duelako Sustapen Batzordeak. Ikuspegi franko izan daitezke arakatzeko lan horretan; nolana ere, ikuspegiok egoki estekatzeko, ezinbestekoa da, nire ustez, batzorde honek aspalditik daraman jokabideari eustea.

Hartara, Euskal Herriaren lurralde desberdinetako araubideak azaldu dituzte batzordekideok, kolore askotako mosaikoa osatuz, euskarak berak bizi dituen egoera desberdinen erakusle. Horretan nabarmendu da, hur-hurreko eta begien bistako egiturez landara ere, badirela osterantzeko baldintzak, Europan, Espainian edota Frantzian, euskararen bizimodua sakon baldintzatzen dutenak.

Ezin ukatu, bestalde, euskararen parean diren hamaikatxo hizkuntza europarren egoera, behin betiko aurreratze- edo gibelatze-prozesu erabakigarrian sarturik daudenak. Esan gabe doa, berebat, baliabide berriak datozela horientzat (euskararentzat barne), oraingo estatuen gaineko Europar Batasun horretatik.

Horretan aritu dira Jardunaldiotan, zabal eta sakon, hainbat aditu. Hortxe izan dira irakasleak, legelariak, soziolinguistak, politikoak... Sustapen batzordekide sutsu eta gogotsuak. Horiekin batera, asmo sendoa dauka Euskaltzaindiak, datozen urteetan ere, gogoeta-mota horri ekiteko. Konbentzimendu osoa dauka, orobat, horrela jokatu, sortze-sortzetik dituen egitasmoetatik bat, hain zuzen ere, euskara sustatzea eta babestea, artez eta egoki betetzen duela.

# EUROPAR BATASUNeko HIZKUNTZA ANIZTASUNA ETA EUSKARAREN HIZKUNTZA POLITIKAK

## Sarrera

*Erramun Osa,  
Sustapen Batzordeko idazkaria*

VI, VII, VIII eta IX. *Jagon* Jardunaldiek Euskal Herriko Elizbarrutietan euskarak bizi izan duen eta bizi duen egoerari buruzko hausnarketa-saioak burutzeko abagunea eskaini ziguten, euskarak elizan izan duen bilakaerari buruzko saiorik osatuena eta gaurkotuena eskainiz, bidenabar. Horiek horrela, *Jagon* Jardunaldietan aldian-aldian aurkeztutako txostenak *Euskera* Euskaltzaindiaren agerkari ofizialean argitaratu ziren. 2006. urtearen hondarrean, os-tera, aurkeztutako txosten guztiak argitalpen bakar batean bildu ziren (1). Aldi bat itxi zen, honenbestez.

X. *Jagon* Jardunaldietan, aldiz, hiru hausnarketa-gai jorratu nahi genituen, batez ere. Batetik, Europan bizirik dirauten hizkuntza aniztasuna zertan den, ikuspegi soziolinguistikoari, aitormen ofizialari, haien indarberritzea bultzatzeko hizkuntza politikei zein hiztun-elkartea osatzen duten hiztunen hizkuntza eskubideak onartzeari dagokienez. Bestetik, eraikitzen ari den Europan sortzen ari den corpus juridikoak euskara bezalako hizkuntzak Euskal Herri luze-zabalean indarberritzeko eskaintzen dituen aukerak aztertu nahi genituen. Azkenik, Euskal Autonomia Erkidegoan, Nafarroako Foru Erkidegoan eta Euskal Herri kontinentalean euskarak izan duen bilakaerari buruzko gogoetak eta egungo erronka nagusiak mintzagai izan nahi genituen. Halaber, gaiak jorratu ondoren, *Jagon* Jardunaldien amaiera gisa edo, ondorio nagusi batzuk aurreratzeko ahalegina ere egin nahi genuen.

*Jagon* Saileko Sustapen Batzordeko kideok egin dugun ahalegin horren emaitza duzu honakoa, beren-beregi atondu ditugun txosten hauen bitartez. Gure hizkuntza indarberritzeko xedez azken aldian egin dugun bilakaerari buruz, erronkei buruz, Europako testuinguruan izan ditzakegun aukerei buruz eta abar askotariko irakurleek gogoeta egin dezaten balio balezate, Batzordearen nahia, hein batez bederen, konpliturik legoke.

---

(1) «Eliza eta Euskara. *Jagon* Jardunaldietako txostenak», *Euskera*, 2004, 2, Euskaltzaindia.

## HIZKUNTZA ANIZTASUNA EUROPAR BATASUNEAN

*Patxi Juaristi*

### **Aurkezpena**

Lan honen helburua da Europar Batasuneko (EB) hizkuntzen egoeraren berri ematea. Hasteko, EBean dauden hizkuntzak eta bakoitzak dauzkan hiztunak aurkeztuko ditut. Europar Batasuneko hizkuntza aniztasunaren berezitasunak erakutsi ostean, hizkuntza aniztasuna kudeatzeko Batasunean dauden metodoak aztertuko ditut.

Lanean zehar erabiliko ditudan informazio eta datu gehienak Munduko Hizkuntzei buruzko txostenetik datoz. Txosten hau egiteko lanak 1998. urtean hasi ziren, eta 2003. urtean bukatu (1). 2005.ean argitaratu zen lan honek helburu garrantzitsu bi izan ditu: alde batetik, munduko hizkuntzek daukaten egoera eta arazoak azaltzea; eta, bestetik, desagertzeko arriskuan dauden hizkuntzen egoera hobegotzeko beharrezkoak diren hizkuntza politikak, erabakiak eta pausoak zehaztea, hain zuzen ere, munduko gobernuai, nazioarteko erakundeai eta estatuei aholkuak emateko helburuarekin.

---

(1) Munduko Hizkuntzei Buruzko Txostena da Eusko Jaurlaritzaren eta Unesco-ren artean 1997an sinatutako akordioaren ondorioz egin den ikerketa. Txosten honen helburua izan da munduko hizkuntzen egoera azaltzea, euren ezagutza, erabilera eta bilakaerari buruzko datuak emanez. Era berean, zonalde geografiko ezberdinetako errealitate soziolinguistikoen prospekzio azterketa burutu da, hizkuntzen dinamikan aldagai garrantzitsuak zeintzuk diren zehazteko. Hori guztia desagertzeko arriskuan edo gutxitutako egoeran dauden hizkuntzen sustapen eta berreskurapenerako politiken arloan hartu beharreko erabakiei buruzko zenbait irizpide emanez. Txostenean zortzi pertsona aritu gara lanean: Andoni Barreña, Itziar Idiazabal, Carme Junyent, Paul Ortega, Belen Uranga, Felix Martí, Esti Amorrortu eta ni neu. Era berean, bulego lana aurrera eramanez duten hiru pertsona egon dira lanaldi osorako kontratatuak. 1998 urtean hasi zen ikerketa hau eta 2005. urtean argitaratu da. Argitarapenaren erreferentzia da: Martí, F. Ortega, P., Barreña, A., Idiazabal, I., Juaristi, P., Junyent, C., Uranga, B. eta Amorrortu, E. (2005): *Words and Worlds*. *World Languages Review*. Multilingual Matters, Erresuma Batua.

Liburu honen euskarazko bertsioa da. Martí, F. Ortega, P., Barreña, A., Idiazabal, I., Juaristi, P., Junyent, C., Uranga, B. eta Amorrortu, E. (2005): *Hizkuntzen mundua*. Munduko Hizkuntzei Buruzko Txostena. UPV-EHU, Bilbao.

Liburu hau frantsesera ere itzuli da: Martí, F. Ortega, P., Barreña, A., Idiazabal, I., Juaristi, P., Junyent, C., Uranga, B. eta Amorrortu, E. (2006): *Un monde de paroles, Paroles du monde. Etude sur les langues du monde*. L'Harmattan, France.

Ikerketa honi buruz informazio gehiago lortzeko ikusi: [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)

Lan honen egileok erabili dugun informazioa galdeketa bidez jaso dugu, nagusiki. Alegia, ikerketa honen oinarria balizko informatzaile guztiei bidali zitzaizen galdeketa izan da.

Gehienetan, posta arruntaren bidez jaso dugu informazioa, baina ahal izan den kasuetan e-posta ere erabili dugu. Postaren metodoak ahalbidetu digu beste modu batera lortu ezingo genukeen informazioa lortzea. Alegia, postaren bidea erabiliz, gugandik oso urruti edo informazio bilketa saila duten hizkuntzen berri lortu ahal izan dugu. Gainera, kontuan izan behar da galdeketa posta bidez bidalita denbora ematen zaiela informatzaileei erantzunak pentsatzeko edota hizkuntzaren egoerari buruz informazio fidagarria bilatzeko.

Galdeketen bidez lortu dugun informazioaren osagarri, liburuen eta artikuluen araketa egin dugu. Besteak beste, adituen liburu eta lanak, munduko hizkuntzen atlasak, zenbait eremutako azterketa deskribatzaileak, era askotako komunitateen eta zonaldeen ikerketa soziolinguistikoak eta galtzeko zorian edo arriskuan dauden hizkuntzei buruzko ikerketak eta lanak arakatu ditugu.

Azkenik, munduko hizkuntzen gaia ondo ezagutzen duten ikerlari eta irakasle askorekin egon gara harremanetan biltzen ari ginen informazioa kontrastatzeko eta balioztatzeko. Zentzu honetan, gogoratzekoa da nazioarteko bost bilera antolatu genituela 1999. urtetik 2001era: Boliviako Cochabamba 1999an, Errusiar Federazioko Kalmykia Errepublikako kapitalean, hau da, Elistan, 1999an, Burkina Fasoko Ouagadougou 1999an, Indiako Mysore 2000n eta, azkenik, Australiako Melbourn 2001ean. Bilera horietan, Txostenaren helburuak eta galdeketa aurkeztu genituen, inguru horretako hizkuntzen egoera zuzenean ezagutu genuen eta, batez ere, han bildutako adituen laguntza zuzena eskatu.

## I. HIZKUNTZAK ETA HIZTUNAK EBean

Zenbait kasutan hizkuntzen eta dialektoen arteko bereizketa zaila dela ahantzi gabe, gaur egungo hizkuntza bizien kopurua 5.000 eta 6.000 bitartekoa dela uste da, (Crystal 2000, Nettle 1999, Comrie, Matthews and Polinsky 1996, Wurm 2001, Grenoble and Whaley, 1998 and Hagege 2000, Hale 1992, Krauss 1992) (2).

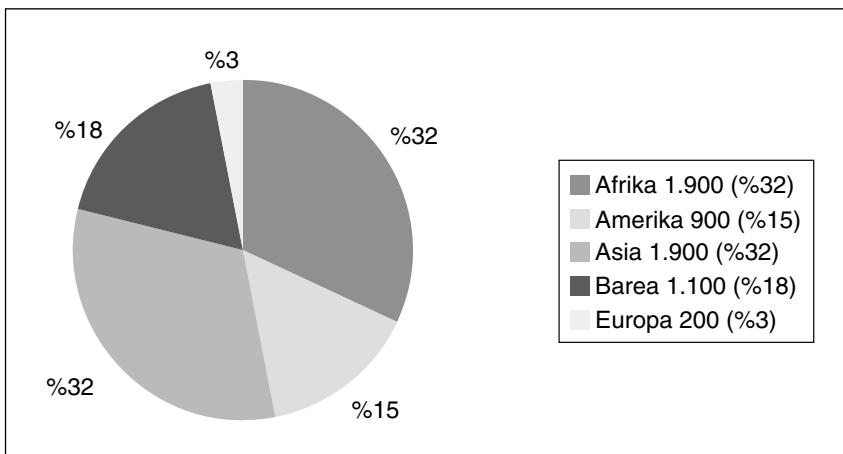
Hala eta guztiz ere, hizkuntzak ez daude modu homogeneoan banatuta munduan zehar. Guztira, munduan 6000 hizkuntza daudela onartzen badugu,

---

(2) Barbara Grimes-ek (2000) bere *Ethnologue* liburuan munduan 6.800 hizkuntza daudela aipatzen du, Bright-ek (1992) *International Encyclopedia of Linguistics* liburuan 6.300 hizkuntza, eta Moseley eta Asher-ek (1994) *Atlas of the world's languages* liburuan 6.796 hizkuntza.

munduko hizkuntzen %3 (200 hizkuntza) europarrak dira, hizkuntzen %32 (1.900 hizkuntza inguru) afrikarrak, %32 asiarrak (1.900 hizkuntza inguru), %15 amerikarrak (900 hizkuntza inguru) eta Ozeano Barean 1.100 hizkuntza hitz egiten dira, munduko hizkuntzen %18 (Crystal 2000, Nettle 1999, Comrie, Matthews and Polinsky 1996, Wurm 2001, Grenoble and Whaley 1998, Hagège 2000).

### 1. irudia: hizkuntzen banaketa kontinenteen arabera



#### 1.1. EBeko hizkuntzak

Zenbat hizkuntza hitz egiten dira Europar Batasunean? Ez da erraza galdera honi erantzutea. Hain zuzen ere, zaila delako zehaztea hizkuntza baten aldaera bat hizkuntza den ala dialektoa (3). Alegia, hizkuntza bat zer den erabakitzeko erabiltzen den irizpidearen arabera, Batasunean hizkuntza gehiago edo gutxiago daudela esan genezake.

Grimes-ek (2000), adibidez, Alemanian zazpi hizkuntza germaniar hitz egiten direla esaten du, baina beste ikerlari batzuek diote zazpi hizkuntza horiek alemanaren aldaerak direla. Zentzu honetan, askotan egiten den galdera da: luxenburgera, alsaziera, mochenoa, franciquea, walsera, zimbriera eta yidisha alemanaren dialektoak dira ala hizkuntza desberdinak dira?

(3) Hizkuntzaren eta aldaeraren arteko desberdintasunei dagokionez ikuspuntu ugari daude. Romaine-ren (1996) arabera, aldaera bat hizkuntza den ala ez hitzunerak erabaki behar dute, ez hizkuntzalariek. Alegia, hizkuntza eta aldaera zehaztea ez dagokio hizkuntzalaritzari, hain zuzen ere, hizkuntzen arteko bereizketa arazo soziala delako.

Antzerako galdera egin daiteke tsakonian izeneko dialektoari buruz. Greziera modernoaren dialektoa da ala berezitateko hizkuntza? (4)

Luxemburgeta, alemanarekin eta frantsesarekin batera, Luxenburgoko hizkuntza ofiziala bihurtu zen 1983. urtean, nahiz eta orain dela gutxi arte alemanaren dialekto gisa onartua zegoen.

Meänkieli eta Yiddish hizkuntzak finlandieraren eta alemanaren aldaerak direla esaten da, baina nolabaiteko babes ofiziala duten hizkuntza gisa onartu ditu Suediako gobernuak (5).

Ikusten den bezala, ez da erraza esatea zenbat hizkuntza hitz egiten diren Europar Batasunean; hain zuzen ere, zaila delako zehaztea hizkuntza baten aldaera bat hizkuntza den ala dialektoa. Gainera, hizkuntzalarien irizpideen aurka, arrazoi historikoak, politikoak eta sozialak daude askotan aldaera bat hizkuntza gisa hartzeko.

Lan honetan, luxemburgeta, meänkieli, rusynera edo Yiddish (6) bezala, nolabaiteko onarpen ofiziala duten hizkuntza edo dialektoak Batasuneko hizkuntza gisa hartuko ditut, eta albo batera utziko ditut, alsaziera, mochenoa, franciquea, walsera, zimbriera, tsakoniera edo vöroa (7) bezalako dialektoak, hain zuzen ere, inolako onarpen ofizialik ez dutelako.

Zenbait iturriren arabera, 125 hizkuntza baino gehiago hitz egiten dira, gaur egun, Europar Batasunean. Hauetariko asko azken urteotan izan diren migrazioen ondorio dira (Siguan, 1995). Frantziar, adibidez, Algeriako arabiera hitz egiten duten 600.000 hiztun daude, kabylea (Algeriako Bereber familiako hizkuntza) hitz egiten duten 500.000 hiztun, eta Tunisiako arabiera hitz egiten duten 200.000 hiztun (Martí et al, 2005). Londresen panjabia hitz egiten duten 143.000 hiztun, gujaratia hitz egiten duten 138.000 hiztun eta hindi/urdu hitz egiten duten 125.900 hiztun (Baker and Eversley, 2000). Migrazioen ondorio diren hizkuntza hauek guztiek babes, onarpen eta prestigio gutxi dute Batasunean.

---

(4) Glanville Price-k (2000) editatutako *The Encyclopedia of the Languages of Europe* liburuan zera esaten da: «Tsakonian is a dialect of Greek spoken in a number of villages in the SE Peloponnese between Mount Parnor and the Argolic Grief. Not being mutually intelligible with other dialects, it has sometimes been reckoned to be a distinct language. According to different sources there are 300 speakers of Tsakonian nowadays». Price, G. (2000): *Encyclopedia of the languages of Europe*. Blackwell Publishing, Oxford.

(5) 2000. urtean, Suediako gobernuak nolabaiteko babes ofiziala eman zien bost hizkuntzei: finlandiera, meänkieli, samiera, ijtoera eta yiddisha.

(6) Luxemburgeta hizkuntza ofiziala da Luxenburgon, meänkieli eta yiddish hizkuntzek nolabaiteko onarpen ofiziala dute Suedian eta rusynera Serbiako Vojvodina Elkarte Autonomoko hizkuntza ofiziala da.

(7) Vöro hizkuntza Estoniako hego-ekialdean hitz egiten da eta estonieraren dialektotzat jotzen da. Dena dela, literatura propioa dauka eta bere hiztunak Estoniako jatorrizko hizkuntza gisa onartua izateko presioa egiten ari zaizkio Estoniako gobernuari. Vöro hizkuntza astean behin erakusten da Estoniako 26 eskoletan. Hilean bitan argitaratzen den kazeta bat ere badago: *Uma Leht*. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\).](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).)

Azken urteotan asko aldatu da EBeko populazioaren bilakaera eta osaketa. Etorकिनен kopurua handituz joan da Batasunean, eta, ondorioz, 90. hamarkadaren hasieratik, etorkinak dira Batasuneko biztanleriaren hazkunderaren arrazoi garrantzitsuenak (8). Honek zera esan nahi du: hizkuntza asko daudelako Batasunean inolako onarpenik ez dutenak, nahiz eta hiztun ugari izan. Hau kontuan izanik, iruditzen zait beharrezkoa dela EBean bizi diren etorkinek hitz egiten dituzten hizkuntzei buruzko eztabaida edota gogoeta publikoa egitea. Hain zuzen ere, Batasunak etorkizunean izango duen erronketariko bat hori izango da: etorkinen hizkuntza eta kultur eskaerei behar bezalako erantzuna ematea.

2005eko irailean, Europako Batzordeak *A Common Agenda for Integration – Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union* komunikazioa onartu zuen. Komunikazio honetan aholkuak ematen zizkien estatu kideei etorkinen gaian aurrerapausoak eman ditzaten. Zehazki, etorkinak integratzeko estrategiak martxan jartzea aholkatzen zitzaizkien estatuei, eta horrekin batera, baita EBak martxan jarri dituen estrategiekin bat egitea ere. Dena dela, komunikazio honetan ez zen ezer esaten etorkinek hitz egiten dituzten hizkuntzei dagokionez hartu behar diren erabakiei edo martxan jarri behar diren estrategiei buruz.

Etorकिनек hitz egiten dituzten hizkuntzez gain, kontuan izan behar dugu Europar Batasuna osatzen duten Estaturen menpe dauden lurraldeetan hizkuntza ugari hitz egiten direla (Asiako, Afrikako eta Hego Ameriketako lurraldeak dira nagusiki). Adibidez, Bernard Cerquiglini-ren arabera (l'Institut national de la langue française-ko zuzendaria (C.N.R.S.), 75 hizkuntza hitz egiten dira Frantziar gobernuaren menpe dauden lurralde guztietan (9).

Etorकिनен eta atzerriko lurraldeetako hizkuntzak alde batera uzten baditugu, EBean jatorria duten 60 hizkuntza hitz egiten dira EBean:

1. Albaniera (230.000) (10)
2. Alemana (84 milioi) (11)

---

(8) Europako Batzordea (2006): *EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas*. Eurostat, Luxenburgo, 11. orr. <http://ec.europa.eu/eurostat>.

(9) Cerquiglini, Bernard: LES LANGUES DE LA FRANCE [http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport\\_cerquiglini/langues-france.html#ancre276758](http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport_cerquiglini/langues-france.html#ancre276758)

(10) Ethnologue-aren (Grimes, 2000) arabera, albanieraz hitz egiten duen 80.000 hiztun daude Italian (Italiako albanierari Arbëreshë deitzen zaio) eta 150.000 hiztun Grezian (Greziko albanierari Arvanitika deitzen zaio). [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com). Grimes, F. B. (2000): *Ethnologue. Languages of the World*. Summer Institute of Linguistics. Dallas.

Price-en arabera, albanieraz hitz egiten duten 100.000 hiztun daude Italian (Price, 2000).

(11) Europar Batasunean gehien hitz egiten den hizkuntza da. 75.3 milioi hiztun daude Alemaniako, 7.5 milioi hiztun Austriako, 150.000 hiztun Belgikako, 50.000 hiztun Txekiar Errepublikako, 23.000 Danimarkako, 250.000 Hungariako, 225.000 Italiako, 10.900 Luxenburgoko eta 500.000 Poloniako. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com).



3. Aragoiera (10.000) (12)
4. Asturiera (450.000) (13)
5. Bielorrusiera (220.000) (14)
6. Bretoiera (369.000) (15)
7. Bulgariara (400.000) (16)
8. Daniera (5 milioi) (17)
9. Errumaniera (80.000) (18)
10. Errusiera (1.9 milioi) (19)
11. Estoniera (953.000) (20)
12. Eskoziako gaelikoa (67.000) (21)
13. Eslovakiera (5.5 milioi) (22)

(12) Aragoiera Huescako lau herriren inguruan hitz egiten da: Ansó, Ayerbe, Fonz eta Benasque. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

(13) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)). Asturiak 1.083.576 biztanle dauka. *II Estudio Sociolingüístico de Asturias 2002* liburuaren arabera, Asturiasko biztanleriaren %7,6a asturiera ulertzeko, hitz egiteko, irakurtzeko eta idazteko gai da.; %14,6ak asturiera ulertzen du, hitz egiten du eta irakurri egiten du; %26,8ak hizkuntza ulertu eta hitz egiten du; eta %33,4ak bakarrik ulertu egiten du. Llera, F. and San Martín, P. (2003): *II Estudio sociolingüístico de Asturias 2002*. Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu, 2003, 132. orr.

(14) Orotara, bielorrusieraz hitz egiten duten 8 milioi hiztun daude European. Ethnologue-n arabera, bielorrusiera hitz egiten duten 220.000 hiztun daude Polonian. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com).

(15) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)). Broudic-en arabera, bretoieraz hitz egiteko gai direnen kopurua asko jaitsi da azken 100 urteotan: XX. Mendearen hasieran 1.5 milioi pertsonak hitz egiten zuten Bretoiera; 1950. urtean, 1,2 milioi ziren hiztunak; gaur egun, 250.000 hiztun daude. Broudic, F. (1999): «L'évolution des bilingues bretonnants au XXe siècle», in *Klask*, 5. Rennes, Université de Rennes.

(16) 30.000 hiztunek hitz egiten dute Grezian (Greziaiko bulgariarari Pomak deitzen zaio). Bulgariara Hungarian ere hitz egiten da. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005))

(17) Daniera Danimarkan hitz egiten da. Alemanian danieraz hitz egiten duten 21.000 hiztun daude eta Groelandian 8.000 hiztun. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

(18) Nahiz eta itxura guztian arabera 2007. urtean Errumania Batasunean sartuko den, gaur gaurkoz Errumaniera Batasuneko estatu batean hitz egiten da bakarrik: Hungarian. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

(19) [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com). Errusieraz hitz egiten duten elkarteak bizi dira Estonian (474.834 hiztun), Letonian, (861.600 hiztun) eta Lituanian (562.000 hiztun). Are gehiago, Errusiar Federazioaren inguruko estatuetan errusiera da gehien hedatua dagoen atzerriko hizkuntza. Polonian, adibidez, biztanleriaren %28ak hitz egiten du errusieraz, Eslovakian %30ak eta Txekiar Errepublikan %21ak. Eurobarometroa, 50. txostena. [www.europa.eu.int](http://www.europa.eu.int)

(20) Ethnologue-en arabera, finlandieraz hitz egiten duten 6.000 hiztun daude Estonian. Letonian ere badaude estonieraz hitz egiten duten hizkuntza komunitateak. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com).

(21) 1891. urtean Eskoziako gaelikoa hitz egiten zuten 254.415 hiztun zeuden (Birch: 1989, 77). 1991. urteko erroldaren arabera 69.510 hiztun ziren. 1999. urteko erroldaren arabera, Eskoziako gaelikoa hitz egiten duten 67.000 hiztun dira. Eskoziak 5.500.000 biztanle inguru dauzkala kontuan hartzen badugu, ateratzen dugun ondorioa da Eskoziako biztanleen %1,21ak hitz egiten duela bakarrik hizkuntza hau. Eskoziako gaelikoak onarpen ofiziala dauka eta, beraz, dirulaguntzak jasotzen ditu gobernutik, baina ez dauka ofizialtasunik. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

(22) Eslovakiera Eslovakian (4,9 milioi hiztun), Hungarian (11.000 hiztun) eta Serbian (80.000 hiztun) hitz egiten da, baita Ukrainian, Polonian, Txekiar Errepublikan, Kroazian eta Errumanian. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

14. Esloveniera (2 milioi) (23)
15. Euskara (750.000) (24)
16. Faroeera (45.000) (25)
17. Finlandiera (4.7 milioi) (26)
18. Franco-Provenzera (60.000) (27)
19. Frantsesa (55 milioi) (28)
20. Frisiera (362.000) (29)
21. Friuliera (600.000) (30)
22. Galesa (500.000) (31)
23. Galiziera (2.3 milioi) (32)
24. Gaztelera (43 milioi) (33)
25. Greziera (10.5 milioi) (34)
26. Hungariera (12 milioi) (35)

---

(23) Eslovenian ez ezik, eslovenieraz hitz egiten duten elkarreak daude Austrian (30.000 hitzun) eta Italian (100.000 hitzun). [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005)

(24) Aztiker (2002): *Euskal Herria Datuen Talaiatik*. Udalbiltza, Astigarraga eta Eusko Jaurlaritza (2005): *III. Mapa Soziolinguistikoa*. Eusko Jaurlaritza, Vitoria-Gasteiz.

(25) Daniera eta faroeera hizkuntza koofizialak dira Faroe Iretan. Faroe Irlak Danimarkakok dira, baina autogobernu nahiko zabala dute. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(26) Finlandieraz hitz egiten duten 200.000 hitzun daude Suedian. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(27) Franco-Provençala Suitzan, Frantzia eta Italian hitz egiten da. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(28) Ethnologue-n arabera, frantsesa dakiten 51 milioi hitzun daude Frantzia, 4 milioi Belgikan, 100.000 hitzun Italian eta 13.100 hitzun Luxenburgon. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com). Crystal-en (1997) arabera, frantsesa ofiziala edo koofiziala da munduko 30 estatutan.

(29) Herbeheretan (350.000) eta Alemanian (12.000) hitz egiten da. Herbeheretan, Frisieraz hitz egiten duten hitzun gehienak Fryslân izeneko probintzia bizi dira, Herbeheretako iparraldean. Alemanian, 2000 hitzun daude Lower Saxony-ko Saterland erregioan. Alemaniako Nordfriesland erregioko Schleswig-Holstein probintzian frisieraz hitz egiten duten 10.000 hitzun daude. Fishman-ek (1991) salatu duenez, Herbeheretan frisiera arrisku larrian dago, batez ere hiriguneetan (Juaristi et. al, 2005, pp. 70).

Alemanian, hitzun kopurua asko gutxitu da, eta gero eta gehiago dira frisiera albo batera utzi eta alemanez hitz egiteko joera dutenak. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(30) Italian hitz egiten da, baita Austriako eta Sloveniako zenbait herritan ere. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005)

(31) Galesek 2.5 milioi biztanle dauzka. Galeseko biztanleriaren %20ak dio gai dela galesez hitz egiteko. Hauetatik, %69a hitz egiteko, irakurtzeko eta idazteko gai da, %17a bakarrik hitz egiteko gai da, eta gelditzen direnak hitz egiteko eta irakurtzeko gai dira edo hitz egiteko eta idazteko gai edo soilik idazteko eta irakurtzeko gai. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(32) Galiziera Galizian hitz egiten da nagusiki, baina baita Asturiasko, Leoneko eta Zamarako zenbait herritan ere. Portugaleko iparraldeko zenbait herritan ere hitz egiten da. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(33) Crystal-en (1997) arabera, gaztelera ofiziala edo koofiziala da munduko 20 estatutan.

(34) Orotara, grezieraz hitz egiten duten 9.9 milioi hitzun daude Grezian, 578.000 hitzun Zipren eta 20.000 hitzun Italian. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com).

(35) Hungarierak 10.450.000 hitzun dauzka Hungarian, 15.000 Austrian, 765.000 Slovakian eta 10.000 Slovenian (Price, 2000).

27. Ijitoera (1.5 milioi) (36)
28. Irlandera (1.2 milioi) (37)
29. Italiara (55 milioi) (38)
30. Ingelesa (55 milioi) (39)
31. Katalana (7 milioi) (40)
32. Kroaziera (140.000) (41)
33. Korsikera (200.000) (42)
34. Kashubiera (200.000) (43)
35. Kareliera (10.000) (44)
36. Ladinera (40.000) (45)
37. Letoniera (1.8 milioi) (46)

(36) [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com). Ijito elkarte handienak Hungarian, Mazedonian eta Errumanian bizi dira. Talde txikiagoetan Europako ekialdean zein mendebaldean ere bizi dira. Hala eta guztiz ere, ijitoerak ez dauka onarpen ofiziala Europar Batasunean. Zentzu honetan, desagertzeko arriskuan dagoen hizkuntza da (Juaristi, et al, 2005:70).

Hagège-en (2000) arabera, era askotako genozidioengatik ijitoera hitz egiten duten hiztun asko desagertu dira.

Liégeois-en (1992) arabera, estatuek bultzatu dituzten politikek ijitoen kultura, hizkuntza eta identitatea ukatu dituzte. Liégeois, J.P. (1992): «Les Tsiganes: situation d'une minorité non territoriale» in Giordan H. (editor) : *Les Minorités en Europe. Droits Linguistiques et droits de l'homme*. Paris, Kimé.

(37) Irlandera Irlandan hitz egiten da. Irlandako konstituzioak bi hizkuntza onartzen ditu: Irlandera eta ingelesa. Hala eta guztiz ere, irlandera oso jende gutxi hitz egiten du. Grut, M. (2004): «The Endangered Celtic Languages: A wake-up Call», in Argenter and Mckenna Brown (edit.): *Endangered Languages and linguistic rights. On the margins of nations*. Barcelona: FEL, 223.

(38) Italiako hizkuntza ofiziala da. Gainera, italieraz hitz egiten duten 4.000 hiztun daude Eslovenian. [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005).

(39) Crystal-en (1997) arabera, ingelesa ofiziala edo koofiziala da munduko 70 estatutan. Crystal, D. (1997): *Ingelesa as a Global Language*. Cambridge University Press, Cambridge.

(40) 49.000 hiztunek hitz egiten dute Andorran, 6.3 milioik Catalunyan, 203.000 hiztunek Frantzia eta 20.000 hiztunek Italian. [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005).

(41) Ethnologue-aren arabera, kroazieraz hitz egiten duten 103.000 hiztun daude Austrian, 32.132 Hungarian eta 3.500 Italian. Eslovakian ere hitz egiten da kroazieraz. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)

(42) Korsikan (Frantzia) hitz egiten da. Dena dela, Korsikako hizkuntza ofiziala Frantsesa da. [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005). *UNESCO Red Book on Endangered Languages: Europe* liburuaren arabera, korsikera desagertzeko zorian dago. Salminen, T. (2005): *UNESCO Red Book on Endangered Languages: Europe*.

(43) [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005). Kashubiera Polonian hitz egiten da. Price-ren (2000) arabera, Kashubieraz hitz egiten duten 150.000 hiztun daude. Moskal, M. (2004): «Language Policy and protection of Endangered Languages in Poland». Argenter, J.A. and Mckenna Brown, R. (arg.): *Endangered languages and linguistic rights. On the margins of nations*. FEL, Barcelona.

(44) Kareliera Finlandian hitz egiten da. Kalerieraz hitz egiten duten 172.000 hiztun daude Errusiar Federazioan. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)

(45) Italiako Bolzano, Trento eta Belluno probintzietan hitz egiten da. [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005).

(46) 1.6 milioi hiztun daude Letonian. Bestalde, 200.000 hiztun gehiago daude Estonian, Errusian, Bielorusian eta Lituanian. [www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)/Juaristi, et al (2005).

38. Lituaniara (2.9 milioi) (47)
39. Luxenburgera (442.000) (48)
40. Mazedoniera (10.000) (49)
41. Maltera (370.000) (50)
42. Meänkieli (30.000-70.000) (51)
43. Mirandera (10.000) (52)
44. Nederlandera (21 milioi) (53)
45. Okzitaniera (1.5 milioi) (54)
46. Poloniera (39 milioi) (55)
47. Portugesa (10 milioi) (56)
48. Rusynera (50.000) (57)
49. Samia (30.000) (58)

---

(47) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).). Lituaniara Lituaniako hizkuntza ofiziala da 1922. urtetik.

(48) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).). Hizkuntzalariek Luxenburgera alemanaren aldaera zela esaten zuten, baina 1983. urtean, Luxenburgera, frantsesarekin eta alemanarekin batera, Luxenburogo hizkuntza ofiziala bihurtu zen. Ordunik luxenburgera hizkuntzat hartzen da nazioarte mailan.

(49) Mazedonieraz hitz egiten duten 10.000 hiztun daude Grezian. Mazedoniera Mazedoniako Errepublikan ere hitz egiten da (1.4 milioi hiztun), baita Albanian (15.000 hiztun) eta Bulgarian (180.000 hiztun). [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).).

(50) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).). Maltera Maltaan hitz egiten da. Maltako konstituzioaren arabera, maltera eta ingelesa dira maltako hizkuntza ofizialak. Maltera Europar Batasuneko hizkuntza ofiziala ere bada.

(51) Meänkielia Suediako iparraldeko herrietan, Finlandiako mugan hitz egiten da, nagusiki Norrbotten eskualdean, Torne ibaiaren inguruan. Ikuspuntu linguistikotik meänkielia finlandieraren aldaera bat da, baina arrazoi historikoengatik gutxitutako hizkuntza estatusa dauka. 2002ko apirilaren lehen Suediako gobernuak onartu zuen samiera, yidish, ijitoera eta finlandierarekin batera, meänkielia Suediako gutxitutako hizkuntza zela. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).).

(52) Mirandesera Portugalen hitz egiten da, Espainiako mugatik oso hurbil. Zehazki, Miranda do Douro eta inguruko herrietan hitz egiten da (Price, 2000). Batzuentzat antzinako leoneraren aldaera den arren, beste batzuentzat *portugesa* eta leoneraren arteko hizkuntza beregaina da (Siguán, 1995).

(53) Nederlandera Holandan hitz egiten da, baita Belgikan ere. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).).

(54) Okzitaniera Espainiako iparraldean hitz egiten da (Val d'Aran), eta baita Italia eta Frantziaren ere. Gutxi gora-behera okzitanieraz hitz egiten duten 5.000 hiztun daude Espainian. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).).

(55) Polonian, Alemanian (240.000 hiztun) eta Eslovakian (50.000 hiztun) hitz egiten da. [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)

(56) [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com). Crystal-en (1997) arabera, portugesa ofiziala edo koofiziala da munduko 6 estatutan.

(57) Rusyn hizkuntza Eslovakian hitz egiten da, zehazki Preshow eskualdean. Ukrainian, Serbiako ipar-mendebaldean (hizkuntza ofiziala da Serbiako Vojvodina probintzia autonomoan) eta Kroaziako ekialdean ere hitz egiten da. Batzuen ustez, Rusyn hizkuntza ukrainieraren aldaera bat da, baina hiztunek diote ukrainiarrengandik desberdinak direla eta hizkuntza desberdina hitz egiten dutela. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).).

(58) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005).). Samierahiztunak Norwegia, Suedia, Finlandia eta Errusiar Federazioan bizi dira. Helander, E. (1994): *The SamierPeople*:

50. Sardiniera (1.6 milioi) (59)
51. Sorbiera (30.000) (60)
52. Suediera (8 milioi) (61)
53. Tataroa (1.229) (62)
54. Turkoa (205.000) (63)
55. Txekiera (10 milioi) (64)
56. Ukraniera (250.000) (65)
57. Yiddish (66)

Ia desagertuta dauden beste hiru hizkuntza gehitu behar zaizkio zerrenda honi (67):

---

*Demographics, origin, economy, culture.* The World Commission on Culture and Development: Majority-Minority Relations. The case of the Samierain Scandinavia. Diedut, number 1.

(59) Sardiniera Italiako Sardinia irlan hitz egiten da (Price, 2000). Sardiniera hizkuntza ko-ofiziala da Sardiniako Erregio Autonomoan.

(60) [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)). Sorbiera Alemanian hitz egiten da.

(61) 7.8 milioi hitzun daude Suedian eta 300.000 hitzun Finlandian. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)). Gogoan hartzekoa da Finlandian bizi diren suediar hitzunik (Finlandiako biztanleriaren %5) suediera erabiltzeko eskubidea dutela administrazioarekiko harremanetan. Are gehiago, 1970. urtean egin zen hezkuntza erreformaren ondoren, suediera eta finlandiera biak erakusten dira Finlandiako eskoletan.

(62) Tatarerak 1870. urtetik bizi dira Estonian. 1989. urtean, 4.058 tataro bizi ziren Estonian, 3.315 ziren 1997.ean eta 2000. urtean 2.582. Hauetatik, 1.229 ziren (47.6%) tatarera ama hizkuntza gisa zutenak, 1.295-en ama hizkuntza errusiera zen eta 51rentzat Estoniera. Nahiz eta tatarera irakasten duten elkarteak dituzten, hizkuntza hau desagertzeko arriskuan dago Europar Batasunean. [http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/et2\\_en.html#11](http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/et2_en.html#11)

(63) [www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com). Europar Batasunean Zipren (177.000 hitzun) eta Grezian hitz egiten da (128.380 hitzun).

(64) Txekiar Errepublikan hitz egiten da. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)). Txekiera eta eslovakiera hurbileko hizkuntzak dira, baita txekiera eta poloniera ere. Txekiarrek eta esloveniarrak oso ondo elkar ulertzen dute.

(65) Polonian hitz egiten da, Poloniako eta Ukrainiako mugan. [www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al \(2005\)](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi, et al (2005)).

(66) Ethnologue-n arabera, 2005. urtean Ekialdeko Yiddish hitz egiteko gai ziren 3 milioi hitzun zeuden. Mendebaldeko yiddishak 50.000 hitzun zituen 2000. urtean. Yiddisheraz hitz egiten duten elkarteak daude Europako ekialdeko estatuetan (Estonia Lituania, Hungaria, Polonia, Txekiar Errepublika ...). Bestalde, 2000. urtean Suediak Yiddish hizkuntza onartu zuen estatuko gutxitutako hizkuntza gisa.

(67) Manx-eko gaelikoa ez dugu zerrenda honetan sartu. Izan ere, Man irla ez delako Batasuneko estatu kidea. Nahiz eta kanpo politikari loturiko arazoak zein defentsa kontuak Erresuma Batuak eramaten dituen eta Erresuma Batuko Koroaren menpe dagoen, Man irla askea da. Erroldaren arabera, 1901. urtean biztanleriaren %9.1ak zioen Manx-eko gaelikoz hitz egiteko gai zela; 1921. urtean, biztanleriaren %1,1ak zioen hizkuntza honetan hitz egiteko gai zela. XX. mendean erdialdean hiruzpalau pertsonen zioten hizkuntza honetan hitz egiteko gai direla eta 1974. urtean hil zen jatorrizko azken hitzuna. Hala eta guztiz ere, gero eta gehiago dira hizkuntza hau ikasten ari direnak eta hizkuntza honen alde lanean ari direnak. 1991. urteko erroldan 1.689 pertsonen zioten (Manx irlak 71.000 biztanle dauzka) Manx-eko gaelikoaren nolabaiteko ezagutza zutela. Nettle eta Romain (2000): *Vanishing Voices. The extinction of the world's languages*. Oxford University Press, Oxford.

- 58. Korniera (200) (68)
- 59. Karaimera (400) (69)
- 60. Livoniera (10) (70)

Europar Batasunean 60 hizkuntza daudela kontuan izanik, aipatzekoa da eremu geopolitiko honetan munduko hizkuntzen %1 hitz egiten dela. Zentzu honetan, argi dago EBetik kanpo dagoela munduko hizkuntzen ondarearen parte garrantzitsuena. Are gehiago, kontuan izan behar dugu EBean munduko biztanleen %7 bizi dela, baina munduko hizkuntzen %1 hitz egiten dela bertan (71).

Zergatik gertatzen da hau? Zergatik dago Batasunean munduko beste zonalde batzuetan baino hizkuntza gutxiago? Argi dago hizkuntza aniztasuna galtzen ari dela munduan (Wurm 1996, 2001, Comrie, Matthews eta Polinsky 1996, Junyent 1999, Nettle 1999, Moreno Cabrera 2000, Crystal 2000, Hagège 2000). Munduko beste zonalde askotan bezala, Europar Batasunean ere arrazoi historikoak, ekonomikoak, politikoak eta kulturalak daude hizkuntza aniztasunaren galeran. Dena dela, arrazoi garrantzitsuena, nire ustez, zera da: EB osatzen duten 25 estatuetako gobernu gehienek gutxitutako hizkuntzak baztertu egin dituztela eta asimilazio politika erasokorrek bultzatu dituztela (Martí et al, 2005).

2005eko ekainean, EBko Kontseiluak europar erakundeetara beste zenbait hizkuntzatan zuzentzeko aukera ematea onartu zuen, honako hiru eremutan onartu ere:

- Europar Legebiltzarrak eta Kontseiluak koerabakitzeko prozeduraren bidez hartutako disposizioen xedapenak argitaratzea.
- Ahozko parte-hartzeak Kontseiluaren saioretan eta, hala dagokionean, EBren beste zenbait erakunde eta organotan.
- Hiritarren idatzizko komunikazioak Batasuneko erakunde eta organoekin.

---

(68) Erresuma Batuko Cornwall County-n hitz egiten da. Gutxi gorabehera 2.000 pertsonak ulertzen dute hizkuntza eta zenbait kasutan arazoekin bada ere, gai dira hitz egiteko. 200 pertsonak oso ondo hizkuntzen eta hitz egiten dute hizkuntza. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005).

(69) Guztira, 2.600 pertsonak hitz egiten dute hizkuntza hau: 291 pertsona Lituaniar, 680 Errusiar, 1.400 Krimean (Ukrainia), 100 baino gutxiago Poloniar, 100 baino gutxiago Turkian, eta ehundaka batzuk Israelen. [www.amarauna-languages.com/Juaristi](http://www.amarauna-languages.com/Juaristi), et al (2005). Nathan Schuren (Frankfurt, 1995) *The Karaites Encyclopaedia*-n irakurri daitekeen bezala: M. El-Kodsi-k 280 karaita aurkitu zituen Lithuania 1991. urtean: 150 Vilna-n, 50 Panevezys-en eta 80 Troki-n. Poloniar M. El-Kodsi-k 150 karaita aurkitu zituen 1991. urtean: Warsaw-n, Gdansk-n eta Varcelo-va-n 50 bakoitzean eta 4 Pele-n.

(70) Letonian hitz egiten da. Hiruzpalau hiztun gelditzen dira gaur egun, beraz, ia desagertuzat jotzen da. [com/Juaristi](http://com/Juaristi), et al (2005).

(71) Europako Batzordea (2006): *EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas*. Eurostat.

Erabaki hau aurrerapauso garrantzitsua izan zen gutxitutako hizkuntzentzako. Hala eta guztiz ere, Europar Batasuna osatzen duten estatu gehien orain arteko joera izan da estatu osorako hizkuntza ofizial bakarra sustatzea. Beraz, izugarrizko ahaleginak egin dituzte ofizialtzat aukeratu duten hizkuntza hedatzeko, batzeko eta prestigioa emateko; eta horrek ekarri du estatuetan erabiltzen diren edo ziren beste hizkuntza eta aldaerak alboratzea, estandarizatzea, prestigiorik gabe uztea edo desagerraraztea (72). Ondorioz, munduko beste zonalde batzuetan baino hizkuntza gutxiago dago Batasunean. Paradoxikoki, munduko beste zonalde batzuetan baino hizkuntza handi gehiago dago EBean. Hain zuzen ere, hamar milioi hiztun baino gehiago dituzten munduko hizkuntzak 70 direla kontuan hartzen badugu, hauetako 11 (munduko hizkuntza handi guztien %16) ofizialak dira Batasun Europarrean.

1. Alemana (84 milioi)
2. Gaztelera (43 milioi)
3. Frantsesa (55 milioi)
4. Greziera (10.5 milioi)
5. Hungariera (12 milioi)
6. Ingelesa (55 milioi)
7. Italiara (55 Milioi)
8. Nederlandera (21 milioi)
9. Poloniera (39 milioi)
10. Portugesa (10 milioi)
11. Txekiera (10.3 milioi)

Laburbilduz, Europar Batasunean munduko biztanleen %7 bizi da, munduko hizkuntzen %1 hitz egiten da bertan eta munduko beste zonalde batzuetan baino hizkuntza handi gehiago dago, hain zuzen ere, hamar milioi hiztun baino gehiago dituzten munduko hizkuntzen %16 ofizialak dira Europar Batasunean.

## 1.2. EBeko hizkuntzen hiztun kopurua

Aipatu ditudan 60 hizkuntzak hiztun kopuruaren arabera sailkatu daitezke. Zehazki, EBean jatorria duten hizkuntza hauek guztiak hiru taldetan banatu daitezke:

Lehen taldean daude 10 milioi hiztun baino gehiago dauzkaten hizkuntzak. Talde hau osatzen duten 11 hizkuntzek 395 milioi hiztun daukate guz-

---

(72) Krauss-en (1992) arabera, munduko hizkuntzen %30ak hizkuntza-transmisioa guztiz eten dute. Ondorioz, 1.800 hizkuntza inguru desagertu egingo dira hurrengo 25-50 urteetan.

tira. Honek zera esan nahi du: EBeko biztanleriaren %85ak EBeko hizkuntzen %18a hitz egiten duela (73). Talde honetan dauden 11 hizkuntzak dira:

1. Alemana (84 milioi)
2. Frantsesa (55 milioi)
3. Gaztelera (43 milioi)
4. Greziera (10.5 milioi)
5. Hungariera (12 milioi)
6. Ingelesa (55 milioi)
7. Italiara (55 Milioi)
8. Nederlandera (21 milioi)
9. Poloniera (39 milioi)
10. Portugesa (10 milioi)
11. Txekiera (10.3 milioi)

Nahiz eta jakin, dakigun, hizkuntzen bizi-indarra eta etorkizuna ez dagoela hiztun kopuruaren menpe, argi dago talde honetan dauden hizkuntza denek egoera soziolinguistikoa ona dutela. Are gehiago, 11 hizkuntza hauek ofizialak dira, ez bakarrik EBeko 11 estatutan, baita Europar Batasuneko erakundeetan ere, eta eurentariko batzuk, gainera, munduan gehien hitz egiten diren hizkuntzen artean daude. Kontuan izan ingelesa, frantsesa, portugesa eta gaztelera munduan hedapen handienetarikoa duten hizkuntzak direla (74).

Bigarren taldean sartu ditut milioi bat eta 10 milioi hiztun dauzkaten hizkuntzak. Guztira, 15 hizkuntza daude talde honetan; hain zuzen ere, EBeko hizkuntzen %25:

1. Daniera (5 milioi)
2. Ijitoera (1.5 milioi)
3. Errusiera (1.9 milioi)
4. Eslovakiera (5.5 milioi)
5. Esloveniera (2 milioi)
6. Estoniera (953.000)
7. Finlandiera (4.7 milioi)
8. Galiziera (2.3 milioi)
9. Irlandera (1.2 milioi)
10. Katalana (7 milioi)

---

(73) 2004. urtean EBak 460 milioi biztanle zituen. Europako Batzardea (2006): *EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas*.

(74) Ingelesa, gaztelera, frantsesa eta portugesa hizkuntza ofizialak dira Amerikan zein Afrikan, eta baita Asiako eta Ozeano Bareko estatu askotan ere. Ethnologuaren arabera, munduan 72 milioi hitz egiten dute Frantsesez, 266 milioi espainieraz, 322 milioi ingelesez, eta 170 milioi portugesez.

Crystal-en (1997) arabera, ingelesa hizkuntza ofiziala edo koofiziala da munduko 70 estatutan, frantsesa 30 estatutan, Portugesa 6 estatutan eta gaztelera 20 estatutan. Crystal, D. (1997): *Ingelesa as a Global Language*. Cambridge University Press, Cambridge.



11. Letoniera (1.8 milioi)
12. Lituania (2.9 milioi)
13. Okzitania (1.5 milioi)
14. Sardiniera (1.6 milioi)
15. Suediera (8 milioi)

Bigarren talde honetako hizkuntza gehienek ez dute lehen taldekoek duten hiztun kopurua, ezta hedakuntza ere. Dena dela, talde honetako hizkuntza gehienak ofizialak dira bai hitz egiten diren estatuetan eta bai Europar Batasunean.

Hala eta guztiz ere, talde honetan daude milioi bat hiztun baino gehiago izanik, gutxitutako egoeran dauden hizkuntzak, edo inolako onarpen edota babesik ez dutenak. Egoera horretan leudeke: ijitoera, okzitania, katalana, irlandera edo galiziera.

Nahiz eta errusiera bigarren talde honetan sartu dudana, kontuan izan behar da, oro har, errusierak hiztun asko dituela Batasunean. Adibidez, Errusiako mugan bizi diren Estoniako biztanle askoren ama hizkuntza da errusiera; Letoniako biztanleriaren %29 errusiar jatorrikoa da, baita Lituaniako biztanleriaren %6 ere. Are gehiago, Errusiaren inguruan dauden Batasuneko estatuetan errusiera da gehien hitz egiten den atzerriko hizkuntza. Adibidez, Lituaniako biztanleriaren %83ak hitz egiten du errusieraz; Letonian biztanleriaren %59ak, Estonian %53ak, Polonian %28ak, Eslovakian %30ak eta Txekiar Errepublikan %21ak (75).

Hirugarren taldean sailkatu ditut milioi bat hiztun baino gutxiago dauzkatena hizkuntzak. Talde honetan 34 hizkuntza daude, EBeko hizkuntzen %57:

1. Albaniera (230.000)
2. Aragoiera (10.000)
3. Asturiera (450.000)
4. Bielorrusiera (220.000)
5. Bretoiera (369.000)
6. Bulgariara (400.000)
7. Eskoziako gaelikoa (67.000)
8. Euskara (750.000)
9. Faroera (45.000)
10. Franco-provenzera (60.000)
11. Frisiera (362.000)
12. Friuliera (600.000)
13. Galesera (500.000)
14. Ijitoera (80.000)
15. Kashubiera (200.000)

16. Kareliera (10.000)
17. Kroaziera (140.000)
18. Korsikera (200.000)
19. Ladinera (40.000)
20. Luxenburgera (442.000)
21. Mazedoniera (10.000)
22. Maltera (370.000)
23. Meänkieli (30.000-70.000)
24. Mirandesera (10.000)
25. Rusyn (50.000)
26. Samiera (30.000)
27. Sorbiera (30.000)
28. Tatarera (1.229)
29. Turkiera (205.000)
30. Ukrainera (250.000)
31. Yiddish

Talde honetan daude hauek ere:

32. Kornishera (200)
33. Karaimera (400)
34. Livoniera (10)

Zerrenda honetan bi hizkuntza daude (maltera eta luxenburgera) ofizialak direnak EBeko bi estatutan (Maltan eta Luxenburgon), eta zortzi hizkuntza ofizialak direnak EBtik kanpoko estatuetan (Albanian, Bielorrussian Bulgarian, Kroazian, Errumanian, Tatarstanen, Turkian eta Ukrainian (76)). Gelditzen diren beste 24 hizkuntzak gutxitutako hizkuntzat hartu ditzakegu; alegia, hitz egiten diren estatuetakoko gutxiengo batek hitz egiten ditu. Zentzu honetan, azpimarratzekoa da Batasuneko populazioaren %0,8ak gutxitutako hizkuntza bat hitz egiten duela. Hau da, 4 milioi europarek gutxitutako hizkuntza bat hitz egiten dute.

Bi talde bereiz ditzakegu 24 hizkuntza hauen artean:

Alde batetik, 13 hizkuntza koofizialak dira edo nolabaiteko onarpen edo babes ofiziala dute:

1. Euskara (750.000)
2. Eskoziako gaelikoa (67.000)
3. Galesera (500.000)
4. Faroeera (45.000)

---

(76) Kontuan hartzeko da Bulgaria eta Errumania 2007. urteko urtarrilaren lein sartuko direla Batasunean eta Kroaziak eta Turkiak Batasunean sartzeko negoziazioak hasi zituztela 2005ean. Honek esan nahi du etorkizunean bulgariara eta errumaniera, eta, agian, baita kroaziera eta turkoa ere, Batasuneko hizkuntza ofizialak izango direla.

5. Franco-Provenzera (70.000)
6. Frisiera (362.000)
7. Friuliera (600.000)
8. Ladinera (27.500)
9. Meänkieli (30.000-70.000)
10. Mirandesera (10.000)
11. Samiera(30.000)
12. Sorbiera (30.000)
13. Yiddish

Bestalde, gelditzen diren 11 hizkuntzak desagertzeko arrisku gehien duten hizkuntzak dira, hain zuzen ere, inolako onarpen ofizialik ez dutelako. EBean egoera larrietan dauden hizkuntzak dira:

14. Aragoiera (10.000)
15. Asturiera (450.000)
16. Bretoiera (369.000)
17. Korsikera (200.000)
18. Kashubiera (200.000)
19. Kareliera (10.000)
20. Rusynera (50.000)
21. Kornisha (200)
22. Karaimera (400)
23. Tatarera (229)
34. Livoniera (10)

Nettle-k (1999) esaten du 10.000 hitzun baino gutxiago duten hizkuntzak desagertzeko arriskuan daudela. EBean, 3 hizkuntza daude 10.000 hitzun inguru dauzkatena –aragoiera, kareliera and mirandesera– eta lau 10,000 hitzun baino gutxiago dauzkatena –kornisha (200), karaimera (400), tataroa (1,229) eta livoniera (10). Nettle-ren teoriari jarraitzen badiegu, zazpi hizkuntza hauek desagertzeko arrisku handia dute.

### **1.3. Hizkuntzak eta hitzunak: ondorio batzuk**

Nahiz eta munduko beste zonalde batzuetan baino jatorrizko hizkuntzak gutxiago hitz egiten diren, uka ezina da EB elkarte anitza dela. Hain zuzen ere, eremu geopolitiko honetan 60 hizkuntza hitz egiten dira (munduko hizkuntzen %1. Europa osoan 200 hizkuntza hitz egiten direla kontuan hartzen badugu, Europako hizkuntzen %30 hitz egiten da Batasunean).

EBeko hizkuntza guztiek ez dute egoera bera. Hizkuntza gutxi batzuk he-dapen oso handia dute eta hizkuntza gehienek oso hitzun gutxi dituzte. Hau da, biztanleriaren %85ak –395 milioi biztanle– EBeko hizkuntza guztien %18 hitz egiten du. Bestalde, EBeko populazioaren %0,8k (4 milioi biztanle) Ba-

tasuneko hizkuntza guztien %43 hitz egiten du. Beste hitz batzuekin esanda, EBeko populazioaren %0,8k gutxitutako hizkuntza bat hitz egiten du. Ia kasu guztietan, hizkuntzaren egoera soziolinguistikoa eta haren status politikoa loturik daude hiztun kopuruarekin.

## II. HIZKUNTZA ANIZTASUNA KUDEATZEKO METODOAK EBE-KO ESTATUETAN

EBeko estatuak metodo desberdinak erabiltzen dituzte hizkuntza aniztasuna kudeatzeko. Zehatzago esateko, nik neuk, bost eredu daudela pentsatzen dut:

- Hizkuntza ofizial bakarra onartzen duten estatuak: Frantzia, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Eslovakia eta Grezia.
- Hizkuntza ofizial bakarra onartzen duten estatuak, baina estatuaren zenbait zonalde edota eskualdetan beste hizkuntzen bat edo batzuk onartzen dituztenak: Suedia, Eslovenia, Hungaria, Portugal, Txekiar Errepublikak, Britainia Handia, Austria eta Alemania.
- Zonalde edota eskualde batzuetan hizkuntza koofizialak onartzen dituzten estatuak: Espainia, Danimarka, Herbehereak eta Italia.
- Hizkuntza federazioak: Belgika.
- EBeko estatu eleaniztunak: Finlandia, Irlanda, Luxenburgo, Txipre eta Malta.

### 2.1. Hizkuntza ofizial bakarra onartzen duten estatuak: Frantzia, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Eslovakia eta Grezia

Hizkuntza bakarra duten eta hizkuntza horren erabilera bakarrik bultzatzen duten zazpi estatu daude Batasunean: Frantzia, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Eslovakia eta Grezia.

Adibiderik ezagunena eta aipatuena Frantziako eredu da. Hala eta guztiz ere, eredu bera jarraitzen dute Batasuneko beste estatu batzuek ere; hauek dira: Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Eslovakia eta Grezia.

Estatu hauen hizkuntza politikaren oinarria ideologikoa da, hots, hizkuntza bakarrak gizarte kohesioa ziurtatzen duela, baita estatuaren garapen ekonomikoa errazten duela ere. Beste hitz batzuekin esanda, estatu hauetako agintariak modernitatea, hizkuntza bat bakarra, nazioa eta estatu kontzeptuak uztartzen dituzte (Lastra, 1992). Hizkuntza politika honen ondorioa da ofizialak ez diren hizkuntzak baztertu egiten direla, eta, ondorioz, hizkuntza hauek prestigioa galtzen dutela eta zenbait kasutan desagertu egiten direla (Crystal,

2000). Are gehiago, hizkuntza eredu hau jarraitzen duten estatuek hezkuntza eredu elebakarrak bultzatzen dituzte, eta horrek arazo eta kontraesan ugari sortzen dizkie gutxitutako hizkuntzak hitz egiten dituzten elkartei.

Eredu honen ondorioak ulertzeko, adibide ona da Bretoiaren bilakaera aztertzea: XIX. mendearen bukaeran Bretoiak 1,5 milioi hiztun inguru zituen. Gaur egun, bretoiak 250,000 hiztun dauzka (Broudic, 1999). Zentzu honetan, *bretoiaren* beherakada nabarmena izan da azken 50 urteetan. Eta horren arrazoi garrantzitsuenetakoa da transmisioa eten egin dela. Are gehiago, gauzak aldatzen ez badira, 40-50 urteren buruan bretoiera hitz egiten duten hiztun gutxi batzuk geldituko dira.

Bretoiera ez da egoera larri honetan dagoen Batasuneko hizkuntza bakarra. Egoera larrian daude baita Frantzia hitz egiten diren euskara, katalana, korsikera, franko-provenzera eta okzitania ere; baita Estonian hitz egiten den tata-rera, Eslovakian eta Polonian hitz egiten den ijitoera, Eslovakian hitz egiten den Rusynera edo Polonian hitz egiten den kashubiera ere. Estatu hauetako hizkuntza politika aldatzen ez bada, hizkuntza hauek desagertzeko arrisku handia dute.

## **2.2. Hizkuntza ofizial bakarra onartzen duten estatuak, baina estatuaren zenbait zonalde edota eskualdetan beste hizkuntzen bat edo batzuk onartzen dituztenak: Suedia, Eslovenia, Hungaria, Portugal, Txekiar Errepublikak, Austria, Britainia Handia eta Alemania**

EBeko bederatzi estatuk hizkuntza ofizial bakarra izateaz gain, estatuaren zenbait zonalde edota eskualdeetan beste hizkuntzen bat edo batzuk onartzen dituzte.

2002. urtean, Suediak samiera onartu zuen estatuko bosgarren gutxitutako hizkuntza gisa (samieraz gain, Suediak meänkielia, finlandiera, ijitoera eta yiddisha onartu zituen gutxitutako hizkuntza gisa). Honela, beraz, lau herritan (Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk and Kiruna) samiera hizkuntza erabili daiteke administrazioarekiko harremanetan, haur-eskoletan eta epaitegietan.

Italiera koofiziala da Istriako (Eslovenia) zenbait herritan.

Gauza bera gertatzen da mirandeserarekin. 1998. urtetik babes ofiziala dauka Portugaleko ipar-ekialdeko zenbait herritan (Miranda do Douro herrian eta inguruan).

Nahiz eta gobernuen babesa eta zenbait kasutan laguntza ekonomikoa duten, talde honetako hizkuntza askok aurrera egiteko arazoak dauzkate; hain zuzen ere, ofizialtasunik ez dutelako. Adibide ona da Alemaniako frasieraren egoera. Nahiz eta Alemaniako politikariek frasiera babesteko legeak onartu dituzten (1990.eko Schleswig-Holstein Konstituzioa, 1997ko gutxitutako hizkuntzen ituna) arazoak daude lege hauek betearazteko.

Erresuma Batuan ere antzerako arazoa gertatzen da. Hizkuntza ofizial bakarra ingelesa da, eta horrek esan nahi du galesak, Eskoziako gaelikoak, kornishak eta irlanderak aurrera egiteko arazoak daukatela (Moreno, 2000). Nahiz eta hizkuntza hauek nolabaiteko babes ofiziala izan, aurrera egiteko arazo handiak daukate.

Nahiz eta 1993. urtean onartu zen Welsh Language Act delakoaren araberako galesak nolabaiteko onarpen ofiziala izan, lege honek ez die ziurtatzen gales hitzunei euren hizkuntza edozein tokitan erabiltzeko eskubidea.

### **2.3. Zonalde edota eskualde batzuetan hizkuntza koofizialak onartzen dituzten estatuak: Espainiako, Danimarkako, Herbeheretako eta Italiako kasuak**

Batasuneko lau estatuak hizkuntza ofizial anitz izan beharrean, hizkuntza ofizial bakarra dute, baina estatuko zonalde batzuetan koofizialtasuna onartzen zaie hizkuntza batzuei. Adibidez, katalana, galiziera, euskara, Faroeera, galesa, sardiniera, friuliera edo ladinera hizkuntza koofizialak dira estatuaren zonalde batzuetan.

Hagège-k (2000) esan duen bezala, ofizialtasuna onartzen zaion hizkuntzak nolabaiteko babes legala dauka, eta hau gutxitutako hizkuntzaren egoera hobetzeko eta sendotzeko lehen pausoa da.

Hala eta guztiz ere, status ofiziala izateak ez du ziurtatzen hizkuntza baten biziraupena. Nahiz eta onarpen ofiziala izan katalana, galiziera, euskara, faroeera, galesa, frisiera, friuliera, sardinioera edo ladinera bezalako hizkuntzek ez dute etorkizun argirik estatuek euron aldeko politika sendoak bultzatzen ez badituzte.

Danimarkako zenbait tokitan frisiera hizkuntza koofiziala da. Hala eta guztiz ere, desagertzeko arrisku handienetarikoa duen Batasuneko hizkuntzetariko bat da (Fishman, 1991).

Euskararentzat aurrerapauso garrantzitsua izan zen 1979. urtean euskara Euskal Erkidego Autonomoko hizkuntza koofizial eta 1982an Nafarroako Foru Elkarteko hizkuntza koofizial bihurtzea. Ofizialtasuna oso garrantzitsua izan zen hizkuntzaren biziraupenerako, hain zuzen ere, prestigioa eman ziolako euskarari eta, gainera, euskaldunek indartuta ikusi zituztelako euskararen alde egindako lan eta ahaleginak.

Nahiz eta talde honetako estatuak hizkuntza batzuei koofizialtasuna onartzen dien estatuko zonalde batzuetan, azpimarratzekoa da hauetariko estatu batzuek bereizketak egiten dituztela hizkuntzen artean. Horrela, ofizialtasuna eskaintzen diote hizkuntza batzuei eta ukatu beste batzuei. Adibidez, euskara, katalana, okzitaniera eta galiziera ofizialak dira Espainian baina asturierara ez da ofiziala.

## 2.4. Hizkuntza federazioak: Belgika

Belgika da EBeko hizkuntza federazio bakarra. Honek zera esan nahi du: hiru hizkuntza, hau da, alemana, frantsesa eta nederlandera, ofizialak direla. Horregatik, hain zuzen ere, hiru hizkuntzok prestigioa dute eta guztiak babesten dira administraziotik.

Belgika hiru hizkuntza elkartetan banaturik dago: nederlandera hitz egiten dutenen elkartea, frantsesez hitz egiten dutenena eta alemanez hitz egiten dutenena. Bestalde, hiru erregiotan banaturik dago: Bruselan nagusiki frantsesez eta alemanez hitz egiten duten 980.000 biztanle bizi dira; flandestarrak bizi diren erregioak 5,900,000 biztanle dauzka eta nagusiki nederlandera hitz egiten da; eta Baloniak 3,360,000 biztanle dauzka eta nagusiki frantsesez hitz egiten da. Estatuko biztanleen %60ak nederlandera hitz egiten du; Frantsesa estatuko bigarren hizkuntza da (%40 inguruk hitz egiten du) eta, azkenik, alemanez Belgikako biztanleen %1ak hitz egiten du. Nahiz eta hizkuntza bakoitzak egoera soziolinguistiko desberdina duen, hiru hizkuntzak ofizialak dira eta babestuak daude.

## 2.5. EBeko estatu eleaniztunak: Finlandia, Irlanda, Luxenburgo, Txipre eta Malta

Bost estatu eleaniztun daude Batasunean: Finlandia, non finlandiera eta suediera hizkuntza ofizialak diren; Irlanda, non ingelesak eta irlanderak babes ofiziala duten; Luxenburgo, non frantsesa, alemana eta luxenburgera ofizialak diren; Txipre, non greziera eta turkiera hitz egiten diren; eta Malta, non ingelesa eta maltera konstituzioan onartuak dauden.

Txipre albo batera utzita, non egoera politiko oso berezia bizi duten (77), beste estatu guztietako konstituzioetan esaten da hizkuntza ofizial bat baino gehiago daudela. Teorian, behintzat, konstituzioan aipatzen diren hizkuntza guztiak daude legez babestuak.

Bere konstituzioaren arabera, Finlandia estatu elebiduna da. Honek esan nahi du suedieraz mintzatzen diren Finlandiako biztanleak (Finlandiako biztanleriaren %5 gutxi gorabehera) euren ama-hizkuntzen erabiltzeko eskubidea dutela administrazioarekiko harremanetan. Are gehiago, 1970. urtean egin zen hezkuntza erreformaren ondoren suediera eta finlandiera biak irakatsi behar

---

(77) Guardia Nazionaleko ofizial grekoek estatu-kolpea eman zuten eta Makarios III.a agintetik baztertu zuten 1974an. Turkiako armadak uhartearen iparraldea inbaditu zuen komunitate turkiarra defendatu eta Ziprek Greziarekin bat egin ez zezan. Geroztik, uhartea bitan banatzen duen «Atilaren lerroa» ezarri eta Zipre turkiarra eta Zipre grekoa bereizi egin ziren. 1975. urtean, komunitate turkiarrak Zipreko Iparraldeko Errepublika Turkiarra aldarrikatu zuen eta komunitate grekoa irten egin zen iparraldetik.

dira Finlandiako eskoletan. Hala eta guztiz ere, esan behar da Suedieraz hitz egiten den hiri eta herrietan ere Finlandiera dela nagusi.

Bestalde, ezin dugu ahantzi 1991. urteko samiera hizkuntzaren legearen arabera, Finlandiako samiak (6000 samiar bizi dira Finlandian) bizi diren lurraldeetan samiera hizkuntza erabiltzeko eskubidea dutela administrazioarekiko harremanetan. Gainera, 2003ko hizkuntza legearen arabera, samiera hizkuntza koofiziala da Finlandiako bost herritan: Enontekiö, Inari, Sodankylä eta Utsjoki (78).

Irlanda ere estatu elebiduna da. Konstituzioak bi hizkuntza ofizial daukela esaten du: Irlandera Irlandako hizkuntza nazionala da eta bere lehen hizkuntza ofiziala (Irlandako konstituzioaren 8. artikulua). Hala eta guztiz ere, ingelesa da irlandarrek gehien erabiltzen duten hizkuntza. Azken finean, elebitasun ofizialak ez du ziurtatzen konstituzioan aipatzen diren bi hizkuntzek erabilpen bera dutenik.

## 2.6. Ondorio batzuk

Hizkuntza aniztasuna kudeatzeko irizpide desberdinak daude EBeko estaturen artean. Era askotako lege, politika eta konstituzioak daude hizkuntzak kudeatzerakoan.

Alde batetik, bi hizkuntza ofizial edo gehiago dauzkaten estatuak daude. Adibidez, Finlandia, Irlanda, Luxenburgo, Txipre, Malta eta Belgika. Bigarren talde batean daude hizkuntza ofizial bakarra dutenak baina estatuaren zenbait zonaldeetan hizkuntza koofizialak onartzen dituztenak, adibidez, Espainia, Danimarka, Herbehereak eta Italia. Estatu gehienek hizkuntza ofizial bakarra dute, baina beste hizkuntza batzuk onartzen eta zenbait kasutan babesten dira. Egoera honetan daude Suedia, Eslovenia, Hungaria, Portugal, Txekiar Errepublikak, Austria, Britainia Handia eta Alemania; azkenik, EBeko estatu batzuetan hizkuntza ofizial bakarra dute, nahiz eta estatu hauetan beste hizkuntza batzuk hitz egiten diren. Azken egoera honetan daude Frantzia, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, Eslovakia eta Grezia.

Hizkuntza aniztasuna kudeatzeko eredu eta modu desberdinak daudenez, oso zaila da EBean hizkuntza politika orokor bat bultzatzea, are eta zailagoa

---

(78) Aikio, P.: «Development of the political status of the Sámi People in Finland». The World Commission on Culture and Development: Majority-Minority Relations. *The case of the Samierain Scandinavia*. Diedut, nº 1, 1994, 39. orr. 1976. urtean Finlandiako Samien Legebiltzarrak zabaldu zen. Legebiltzar honek 20 ordezkari ditu eta lau urtean behin berriztatzen da. Hauteskundeetan bozkatzeko zein hauteskunde zerrendatan joateko beharrezkoa da 18 urte izan eta samien erregistroan egotea. Horretarako, hizkuntz irizpideak bete behar dira; hau da, samiera ama hizkuntza bezala jakin behar da edo guraso edo aitaita-amonetariko batek samiera ama hizkuntza bezala eduki behar izan du.



estatuei hizkuntzei buruzko lege orokor bat inposatzea. Egoera honek azaltzen du, nire ustez, zergatik estatu batzuk gutxitutako hizkuntzen aldeko legeen aurka agertzen diren.

#### IV. ONDORIO OROKORRAK

Europar Batasunean eremu geografiko honetan jatorria duten 60 hizkuntza hitz egiten dira (munduko hizkuntzen %1, eta Europako hizkuntza guztien %30). EB elkarte eleaniztuna da, nahiz eta munduko beste zonalde batzuetan baino hizkuntza gutxiago hitz egiten diren.

Hala eta guztiz ere, hizkuntzak ez daude modu homogeneoan banatuta biztanleriaren artean. Hiztun gutxi batzuk hizkuntza pila bat hitz egiten dituzte, eta hizkuntza gutxi batzuk oso hedatuak daude. Alegia, EBeko hizkuntza guztien %18 biztanleriaren %82ak hitz egiten ditu (395 milioi hiztun). Bestalde, EBeko hizkuntza guztien %82 biztanleriaren %15ak (65 milioi hiztun) hitz egiten ditu. 65 milioi hiztun hauetatik 4 milioi hiztunek (EBeko biztanleriaren %0,8) gutxitutako hizkuntza bat hitz egiten dute.

Batasuneko hizkuntza askok, nahiz eta hiztun kopuru handia duten, ez dute inolako onarpenik, ijitoerarekin gertatzen den bezala (79).

Bestalde, hizkuntza batzuek, nahiz eta ofizialak izan edo zenbait tokitan nolabaiteko onarpen ofiziala duten, arazoak dituzte aurrera egiteko. Are gehiago, zonalde batzuetan EBeko hizkuntza ofizialak hitz egiten dira, baina hizkuntza horiek hitz egiten dituzten hizkuntza elkarten eskubideak ez daude babestuta. Hori da alemanez hitz egiten dutenen egoera Hungarian, Txekiar Errepublikan edo Polonian; baita Austrian eslovenieraz, eslovakieraz, hungarieraz edo txekieraz hitz egiten dutenena edo eslovakieraz hitz egiten dutenen egoera Hungarian.

EBeko mapa soziolinguistikoa ulertzeko, ezinbestekoa da kontuan hartzea hizkuntza aniztasuna kudeatzeko irizpide desberdinak daudela. Egoera honetan, oso zaila da EB osorako hizkuntza eredu orokorra adostea eta bultzatzea. Are gehiago, gauzak aldatzen ez badira, baliteke hizkuntza asko desagertzea. Honela, beraz, ezinbestekoa da gai desberdinei buruzko eztabaida publikoa egitea Batasunean:

- Lehenengo eta behin, inolako onarpenik ez duten EBeko hizkuntzei buruz hitz egin behar da.

---

(79) Garrantzitsua da gogoratzea Ijitoera Shuto Orizari-ko (Mazedonia) hizkuntza ofiziala dela, Suedian gutxitutako hizkuntza gisa onartua dagoela eta hizkuntza koofiziala dela Errumaniako 79 herritan eta baita hiri batean ere (Budesti).

- Bigarrenik, EBeko hizkuntzak hitz egiten diren baina hizkuntza hauek inolako ofizialtasunik ez duten eskualdetan bizi diren hizkuntza elkar-teen eskubideei buruzko eztabaida egin behar da.
- Hirugarrenik, EBeko erakundeen hizkuntza irizpideei buruzko gogoeta orokorra egin behar da.
- Azkenik, EB osorako hizkuntza politika orokorrari buruz eztabaida pu-blikoa egin behar da.

## V. ERABILITAKO BIBLIOGRAFIA

- AITKEN, A.J. and MCARTHUR, TOM. (1979): *Languages of Scotland*. Edinburgh: Chambers.
- AIKIO, PEKKA. 1994. «Development of the political status of the Sami people in Finland», in *The World Commission on Culture and Development: Majority-Minority Relations. The case of the Sami in Scandinavia*. *Diedut*, 1, 39-43.
- AZTIKER (2002): *Euskal Herria Datuen Talaiatik*. Udalbiltza, Astigarraga.
- BAKER, P. and EVERSLEY J. (2000): *Multilingual Capital. The languages of London's schoolchildren and their relevance to economic, social and educational policies*. Battlebridge Publications, London.
- BASQUE GOVERNMENT (2005): III. Mapa Soziolinguistikoa. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz.
- BIRCH, H.A. (1989): *Nationalism & National Integration*. Unwin Hyman, London.
- BROUDIC, F. (1999): «L'évolution des bilingues bretonnants au XXe siècle», in *Klask*, 5. Rennes, Université de Rennes.
- COMRIE, B., MATTHEWS, S. and POLINSKY, M. (1996): *The Atlas of Languages. The Origin and Development of Languages Throughout the World*. New York: Facts On File.
- CRYSTAL, D. (1997): *Ingelesa as a Global Language*. Cambridge University Press, Cambridge.
- CRYSTAL, D. (2000): *Language Death*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DIXON, R.M.W. (1997): *The rise and fall of languages*. Cambridge University Press, Cambridge.
- EUROPEAN COMMISSION (2006): *EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas*. Eurostat.

- FISHMAN, J. (1991): *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters, Clevedon.
- GRIMES, F.B. (ed) (2000): *Ethnologue. Languages of the World*. Summer Institute of Linguistics. Dallas (13. edition).
- GRUT, M. (2004): «The Endangered Celtic Languages: A wake-up Call». Argenter and Mckenna Brown (ed): *Endangered Languages and linguistics rights. On the margins of nations*. Barcelona: FEL, 223.
- HAGÈGE, C. (2000): *Halte à la mort des langues*. Paris: Éditions Odile Jacob.
- HALE, K. (1992): «Endangered Languages» in *Language* 68-1.
- HELANDER, E.: *The SamieraPeople: Demographics, origin, economy, culture*. The World Commission on Culture and Development: Majority-Minority Relations. The case of the Samierain Scandinavia. Diedut, no. 1, 1994
- JUARISTI, ET AL (2005): *Words and Worlds. World Languages Review*. Multilingual Matters, Clevedon.
- JUNYENT, C. (1999): *La diversidad lingüística. Didáctica y recorrido de las lenguas del mundo*. Octaedro, Barcelona.
- KRAUS, M. (1992): «The World's Languages in Crisis» in *Language* 68-1.
- KUOLJOK, S. and UTSI, E.J.: *The Sami. People of the sun and wind*. Ájtte, Swedish Mountain and Saami Museum, Jokkmokk, Sweden, 1993.
- LASTRA, Y. (1992): *Sociolingüística para hispanoamericanos*. El Colegio de Mexico, Mexico.
- LIÉGEOIS, J.P. (1992): «Les Tsiganes: situation d'une minorité non territoriale» in - Giordan H. (editor) : *Les Minorités en Europe. Droits Linguistiques et droits de l'homme*. Paris, Kimé.
- LLERA, F. and SAN MARTIN, P. (2003): *II Estudio sociolingüístico de Asturias 2002*. Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu.
- MORENO CABRERA, J. C. (2000): *La dignidad e igualdad de las lenguas. Crítica de la discriminación lingüística*. Madrid: Alianza Editorial.
- MOSKAL, M. (2004): «Language Policy and protection of Endangered Languages in - Poland». Argenter, J.A. and Mckenna Brown, R. (arg.): *Endangered languages and linguistic rights. On the margins of nations*. FEL, Barcelona.
- NETTLE, D. (1999): *Linguistic Diversity*. New York: Oxford University Press.
- NETTLE and ROMAIN (2000): *Vanishing Voices. The extinction of the world's languages*. Oxford University Press, Oxford.

- PINKER, S. (1994): *The Language Instinct*. Allen Lane, The Penguin Press, London.
- PEKKA, A.: Development of the political status of the Sami people in Finland. The World Commission on Culture and Development: Majority-Minority Relations. The case of the Samierain Scandinavia. *Diedut*, no. 1, 1994
- PRICE, G. (2000): *Encyclopedia of the languages of Europe*. Blackwell Publishing, Oxford.
- PUJADAS, B. *The rules governing the languages of the European Union: which languages and to what extent. A practical guide*. Dossier no. 17. [www.ciemen.org/mercator/index-gb.htm](http://www.ciemen.org/mercator/index-gb.htm)
- SALMINEN, T. (2005): *UNESCO Red Book on Endangered Languages: Europe*. Unesco.
- SASSE, H.J. (1992): «Theory of language death» in Brenzinger, M. (ed): *Language Death: Factual and Theoretical Explorations with Special Reference to East Africa*. Mouton de Gruyter, New York.
- SCHUR, N. (1995): *The Karaitic Encyclopedia*. Frankfurt.
- WARASIN, M. (2002): Towards linguistic rights in the EU 2004. The promotion of linguistic diversity as part of the new constitutional treaty of the European Union. Dossier no. 10. [www.ciemen.org/mercator/index-gb.htm](http://www.ciemen.org/mercator/index-gb.htm)
- WURM, S. A. (2001): *Atlas of the world's languages in danger of disappearing*. Paris-Camberra: UNESCO Publishing / Pacific Linguistics.

### Web iturriak

[www.amarauna-languages.com](http://www.amarauna-languages.com)

[www.ethnologue.com](http://www.ethnologue.com)

[http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/et2\\_en.html#11](http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/et2_en.html#11)

[http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe\\_index.html#biblio](http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_index.html#biblio)

[http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport\\_cerquiglini/langues-france.html#ancre276758](http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport_cerquiglini/langues-france.html#ancre276758)

## **EREMU URRIKO HIZKUNTZAK EUROPA BATUAN**

*Erramun Baxok*

Europa batua aipatzen delarik hiru erakunde badira bata besteari lotuak: Europako Erkidego Ekonomikoa, Europar Batasuna, Europako Kontseilua. Txosten honetan hiru puntu landuko ditugu:

- Zein den Europako erakundeen ideologia hizkuntza gutxituei buruz.
- Europako ideologiak zer eragin ukan duen Frantziako herri hizkuntzetan.
- Zer eragin Ipar Euskal Herriko euskalgintzan.

### **I. EUROPAKO ERAKUNDEEN IDEOLOGIA**

Bi iturburu landu behar ditugu, Europa batua eta Europako Kontseilua. Hona idazki nagusien zerrenda:

*a) Europako Parlamentuaren ebazpenak:*

- Arfé gomendia (1981-10-16);
- Kuijpers ebazpena (1987-10-30);
- Pasquale ebazpena (1988-10-28);
- Killilea ebazpena (1994-02-13);
- Maastrichteko ituna (1992-02-07);
- Nizako ituna (2000-12-18);
- Europako Itun Konstituzionala (2004).

*b) Europako Kontseiluan:*

- Cirili txostena eta 928. gomendia (1981);
- Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta, 1992-06-25);
- Gutxiengo nazionalak babesteko hitzarmen orokorra (Gutxiengo Hitzarmena, 1994-11-10).

Harreman asko izan dira erakunde horien artean. Adibidez Cirili txostena Europako Parlamentuak landu zuen eta gero Europako Kontseiluari onar-

pena eskatu zionean txostena berehala artxibatua izan zen, hizkuntzak estatuaren eskuduntzan zirelaketz. Alderantzizko bidetik Europako Kontseiluak landu zuen Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta), gero Europako Parlamentuak onartu zuen eta gomendatu Killea ebazpenaren bitartez. Corpus osoa kontuan hartu behar da. Alabaina Europar Batasunaren testuak oso gutxi dira: Maastrichteko itunaren 128. artikulua, Nizako itunaren 21. eta 22. artikulua eta Europako Konstituzioaren egitasmoko 4 artikulua (I-3, II-82, III-280, IV-448). Dena dela, hemen daukagun zerrendak osatzen du hizkuntza gutxituei buruz Europak 25 urtez eskaini digun zuzenbidezko corpus garrantzitsua.

*Zer indar juridiko daukate idazki hauek?*

Hasieratik erran dezagun erabaki gehien aurretik ikerketa bat badagoela: lehenik txostena, gero ebazpena edo gomendioa. «Ebazpena» (*résolution*) aipatzen delarik zer ulertu behar dugu? Nazioarteko legedian gaude eta alor honetan aurau bereziak badira. Europako Parlamentuko «ebazpenak» ere gomendio batzuk dira. Gehiengo handian onartuak izanikan ere, estatu bakoitzeko legebizarraren berrespena behar dute egiazko lege bilakatzeko. Gauza bera erran daiteke Europako Kontseiluko idazkietaz: Hizkuntzen Karta eta Gutxiengoen Hitzarmena Frantziak onartu zituen idazki baliagarri bezala, baina erreserbak ezarriz. Adibidez Frantziako Konstituzioaren arabera Estatu frantsesean ez dagoela gutxiengorik eta ondorioz hitzarmenak ez duela bertan aplikaziorik; edo Hizkuntzen Kartako 39 neurri onargarriak direla, salbu lau printzipio konstituzioaren aurka baitoaz. Maastrichteko eta Nizako itunak dira soilik estatu guztientzat erabakigarriak direnak. Irakur ditzagun idazki batzuk ordena kronologikoan.

## **1. Kuijpers txostena eta ebazpena (1987)**

Atalburua: Europako Erkidegoan dauden gutxiengo erregional eta etnikoen hizkuntzak eta kulturak. Laburbilduz erran daiteke eurodiputatu flandresak aurkeztu zuen ebazpena, hizkuntza eskubideen aitortpen bat dela. Hasieran idazkiak onarpen juridikoa eskatzen du hizkuntza gutxituentzat. Europako Kontseiluari sustengua eskaintzen dio Europako Kartaren antolatzen egiten duen lanarentzat.

Gomendio andana bat egina zaizkie Europako Erkidegoan parte hartzen duten estatuei:

- irakaskuntzaren eremuetan (5. atala);
- administrazio eta zuzenbide gaietan (6. atala);
- hedabide zabaletan (7. atala);
- kultura egituretan (8. atala);

- eremu sozio-ekonomikoan (9. atala);
- mugaz gaineko hizkuntzentzat (10. atala);

Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa sustengatzeko (11. atala).

Azken ataletan idazkiak neurri praktiko batzuk gomendatzen dizkio Europako Erkidegoari, mila milioi ekuseko aurrekontua eskatuz.

## **2. Maastrichteko ituna (1992)**

Itun nagusi bat da Europaren historian. Alabaina Europar Batasunaren oinarria da, bai eta ere «euro» deritzon diru batua sortzeko idazki ofiziala. Helburu nagusiak politikoak dira eta ekonomikoak. Halere kulturak badauka leku txiki bat, kultura eskubideak aipatzen dituelarik eta bereziki «kultura eta hizkuntza aniztasuna». Artikulu berezi bat bada eskualdeetako kulturak esplizitoki aipatzen dituena. 128. artikulua:

Erkidegoak kide diren estatuetako kulturaren loratzea bultzatu behar du, berrietako eskualde eta nazioetako berezitasunak kontuan izanik eta Europa osoko ondare komuna goretsiz.

## **3. Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Karta (Hizkuntzen Karta, 1992)**

Hizkuntzen Karta hau Europako Kontseiluaren lana da, gero Europako Parlamentuak bere gain hartu zuena Killilea ebazpenaren bitartez (1994). Erran dezakegu idazki hau nolazpaiteko hizkuntza eskubideen aitortpen bat dela. Hizkuntzen Kartak aitzinsolas bat dauka eta 24 artikulua 4 zatitan banatuak.

Aitzinsolasean Europako Kontseiluak oroitarazten digu bere helburu nagusia kideen batasuna dela, elkarrekin daukagun ondare ideologikoa zaintzeko eta garatzeko. Adibidez hizkuntza gutxituak erabiltzeko eskubide ezin baztertua dela, nola bizitza pribatuan hala bizitza publikoan. Begiramen honetan zerrendatuak dira gai hau aipatzen duten nazioarteko itunak.

Lehen zatia planteamendu orokorra da eta bereziki kontseilukideen eginbideak, hizkuntzen ituna onartzerakoan: gutxienez 35 neurri aukeratu dira, 2. zatiko 7 artikuluetarik bakar bat ere baztertu gabe. Estatu bakoitzak, ituna bere moldean onartuko duelarik zehaztuko du hautatu neurriak zein hizkuntzei aplikatuko dizkien.

Bigarren zatian agertzen dira itunaren (13) abiapuntuak eta helburuak. Atal honetan dago demokrazia linguistikoa oinarritzen duen zuzenbidea: hizkuntza guztien onarpena, lurralde historikoen errespetua, hizkuntza gutxituen

aldeko sostengua, galtzear diren hizkuntzak berreskuratzeko ahalak, hiztun multzoen eskubide kolektiboak, lurraldeen arteko loturak.

Hirugarren zatian ehun bat neurri zerrendatuak dira eskualde hizkuntzen alde, zazpi artikulutan:

- 8. artikulua: irakaskuntza;
- 9. artikulua: justizia;
- 10. artikulua: administrazio aginteak eta zerbitzu publikoak;
- 11. artikulua: komunikabideak;
- 12. artikulua: kultura jarduerak eta azpiegiturak;
- 13. artikulua: ekonomia eta gizarte arloa;
- 14. artikulua: mugaz gaineko harremanak.

Laugarren eta bosgarren zatietan zehazten dira itunaren onartzeko eta aplikatzeko moldeak: urteroko txostenak, jakitunen batzordea, itunaren sinadura eta berrespena, idazki ofizialak.

#### **4. Killilea txostena eta ebazpena (1994)**

Ebazpenaren iturburua da Maastrichteko itunaren 128. artikulua da, kulturen aniztasuna garatzeko, eskualde eta nazioetako berezitasunak kontuan hartuz. Bi gomendio nagusi:

1. Kultura eta hizkuntza minoritario guztiak babestu behar direla «estatutu legal egoki baten bidez». Lege horrek sostengatuko du aipatu hizkuntzen erabilera «hainbat esparrutan, hala nola irakaskuntzan, kultur alorrean, justizia eta administrazio publikoan, hedabideetan, toponimian eta bizitza publiko eta kulturaren gainontzeko sektoreetan».
2. Itunak Hizkuntzen Karta sostengatzen du eta kide diren estatuetakoko gobernuak eskatzen die lehenbailehen sina dezaten, oraindik egina ez badute. Ondorioz Europako Kontseiluaren karta Europar Batasunaren idazki ofiala bilakatzen da.

#### **5. Nizako ituna (2000)**

Nizako itunak zabaldu zuen «Europar Batasunaren Oinarriko Eskubideen Karta». Alabaina aipatu batasunaren finkatzeko, Europako herriek bilatzen dute «etorkizun baketsua», abiapuntutzat hartuz «elkarrekin dauzkaten balo-



reak». Txostenak zerrendatzen ditu denek onartzen dituzten «eskubideak, askatasunak eta abiapuntuak». Hizkuntzak bi artikulutan aipatuak dira.

21. artikulua diskriminazio guztiak debekatzen ditu, besteak beste hizkuntzetan oinarritzen direnak.

## 22. artikulua

Batasunak kulturen, erlijioen eta hizkuntzen aniztasuna errespetatzen du.

Zer indar juridiko dauka eskubideen karta honek? Aitzinsolasak dio eskubideen gozamenak, erantzukizunak eta eginbeharrak sortzen dituela «beste buruz, giza erkidegoaren aldera eta geroko belaunadiei begira». Hemen daukagu Europa batua sortu duen ideia nagusia: batasuna aniztasunaren bidetik datorrela. Azkenean Nizan ez diote Eskubideen Kartari eman itun baten indarra. Indar juridiko osoa hartuko du Europako Konstituzioa onartuko delarik. Horiek hola, hizkuntza gutxituen egoera hain da kezagarria non bailukete diskriminazio baikorraren beharra.

## 6. Europako Itun Konstituzionala (2004)

Zein da kulturaren eta hizkuntzen lekua Europako konstituzioa finkatzen duen itunean. Itzulia laster eginga da: lau idazki labur daude, bat egitasmoaren zati bakoitzean.

I. zatia, konstituziaren helburuena da. Aniztasunaren printzipioa agertzen da:

Batasunak aniztasun kulturala eta linguistikoa errespetatzen du, eta Europako ondare kulturala artoski zaintzen du eta aitzinarazten (I-3. artikulua).

II. zatian, printzipio bera errepikatua da itunaren oinarritzko eskubideetan:

Batasunak kulturen, erlijioen eta hizkuntzen aniztasuna errespetatzen du (II-82. artikulua).

Hau da hitzez hitz Nizako itunaren 22. artikulua.

III. zatia, luzeena, antolaketarena da eta ekintza politikoena. Laguntzilegoaren izenean (subsidiaritatea, I-11) kultura estatuen eginbideetan dago, eta Europar Batasunak laguntza eskaitzen die bakarrik helburuak ezin direlarik erdietsi estatuen edo lurraldeen mailan. Ondorioz, kulturaren alorrean, Batasunak eskuduntza dauka

laguntza, koordinazio eta betegarritasun ekintzak eramateko.

III-280. artikulua Batasunaren eragina zein den kulturaren alorrean zehazten digu:

Batasunak kulturen garapenean parte hartzen du, nazioen eta lurraldeen berezitasunak errespetatuz eta agerian ezarriz elkarrekin daukagun ondare kulturala.

Lerroaldi hau Maastrichteko 128. artikulua errepika da. Gainera egitasmo honetan Europa mailako lege orokorra aipatzen da, Eskualdeen Batzordea kontsultatuz, baina

legezko neurrien baterakuntza (harmonizazioa) baztertuz.

IV. zatia, azken xedapen orokorren zatia da. Aipamen bakar bat agertzen da eskualde hizkuntzez. Itzulpenak aipatzerakoan, Europako 21 hizkuntzak zerrendatuak dira eta, gainera, beste hizkuntza batzuei fabore berezi bat egiten zaie:

Konstituzioaren erabakiz, hizkuntza ofizialaren estatusa duten hizkuntzak, lurralde osoan edo zati batean

erabil daitezke konstituzioaren itzulpenarako. Definizio honetan sartzen dira Espainiako hizkuntza koofizialak, euskara besteak beste, Polinesia frantseseko hizkuntza, luxenburgera... Batasuna ez doa urrunago. Jadanik estatu hizkuntzen itzulpenak 1500 itzultzaile eskatzen ditu. Zenbat behar lirateke Europako herri hizkuntza guztientzat? Tokian tokiko elebitasuna antolagarria bada, eleaniztasun zentrala antolagaitza da. Edo bestenez, eguneroko harremanetarako, orok hizkuntza bakar bat erabiliko dute (English of course), beste hizkuntzak ikur-hizkuntza bilakatzeko arriskuarekin.

Europako konstituzioaren ituna baztertua izan da 2005ean Frantziaren eta Herbeheretan erreferendumen bidez (ez haatik Euskal Herrian!). Egitasmo guztia geldirik dago. Halere noizbait Europa politikoa eraikiko da, egitasmoak aipatzen dituen helburuetan eta printzipioetan oinarrituz, egitasmoaren I. eta II. zatian zehazten direnak. Maastrichteko «aniztasun kulturala», gaur egun indarrean dagoena, orduan konstituzionala bilakatuko da. Bi konstituzio aurrez aurre egonen dira, Frantziako konstituzio «monoglosikoa» eta Europakoa aniztasun kulturean oinarritua. Kontraesan juridiko horretarik zer aterako den ezin da iragarri. Hain segur indar berri bat izan liteke hizkuntza gutxituen alde borrokatzen direnentzat.

Hizkuntz aniztasunaren onarpena, Europako lege nagusi baten abiapuntua izan daiteke herri hizkuntzen alde. Orain arte Europako legebiltzarrak gomendio baliosak egin zituen, nola Kuipersen hizkuntz eskubideak, hala Kiliaren aplikazioak. Orain tenorea litzateke gomendioak lege bilakatzeko, egiazko konstituzio baten babespean.

## II. EUROPAREN ERAGINA FRANTZIAN

### 1. Maastrichteko itunaren ondotik

#### *a) Frantziako Konstituzioaren aldaketa (1992)*

Maastrichteko itunak garrantzizko eragina ukan zuen Frantzian, zeharkako bide batetik, hizkuntzen alorrean. Alabaina Frantziako Konstituzioa aldatu

behar zen, itunaren erabakiak onartzeko, eskuduntzen aldetik, diruaren alorrean adibidez. Gainera Europak kultura aniztasuna aldarrikatzen duen puntutik, Estatu frantsesak bere «monoglosia» azpimarratzen du. Ez zen gauza berria. Alabaina frantsesa zen akta ofizialen hizkuntza, latinaren ordeztu, François Lehena erregearen manuz geroztik (Villers-Cotterêts, 1539). Eta 1789ko iraultza denboran frantsesa bilakatu zen «nazioaren ikur eta askatasunaren tresna». Halere, historian zehar, hizkuntza ofiziala ez zen lege nagusi batean sartua. Oraingo aldaketa horretaz baliatu dira Toubon eta Lamassoure diputatuak, 2. artikuluan emendakin bat bozkarazteko:

La langue de la République est le français

(Errepublikaren hizkuntza frantsesa da). Besterik ez. Frantziako beste hizkuntzen «errespetua» ere ez zen onartua izan. Nabari da emendakinak ez dela Maastrichteko itunaren 128. artikulua aldarrikatzen !

Gaurko konstituzioan badaude bi alderantzizko artikulua. 1992an aldatu zuten 2. artikulua, laikotasuna aipatu-eta, errerepublikaren elebakartasuna finkatzen du. Bestalde 1789ko Giza eta Hiritar Eskubideen Aitorpena ere konstituzionala da eta 11. artikulua dio:

la libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme: tout citoyen peut donc parler, écrire, imprimer librement sauf à répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la loi

(gogoetak eta iritziak adierazteko askatasuna, giza eskubideetan baliosenatarik da. Beraz hiritar orok hitz egin dezake, idatz eta inprima askatasunean)...

Ez ahantz 2. artikulua eginbide kolektiboa sortzen duela, 11. artikulua eskubide indibidual bat definitzen duelarik. Dena dela, badirudi herri hizkuntzak bi artikulua hauen artean koka daitezkeela. Egia erran, Kontseilu Kontituzionalak (hau da legeen epaitegi gorena), hiruetan gutienez, 11. artikulua erabili du frantsesaren elebakartasuna mugatzeko, geroxeago ikusiko dugun bezala.

Halere herri hizkuntzen aurka doa konstituzioaren «mito fundatzailea». Estatuaren nortasunari buruzko liburu batean irakurri nuen:

nazio frantsesa zibikoa da, nozio alemana etnikoa delarik.

Edo argudiaketa analogiko bat eginez erran genezake, Frantzia hiritarra da, Espainia herritarra den bezala.

### ***b) Toubon legea (1994-08-03)***

Konstituzioaren aldaketa ez da soilik sinbolikoa izan. Berehala lege bategen atera ditu aplikazio praktikoak. Alabaina Toubon legeak erabakitzen ditu frantsesaren nahitaezko eremuak. «Article 1: Langue de la République en ver-

tu de la Constitution, la langue française est un élément fondamental de la personnalité et du patrimoine de la France. Elle est la langue de l'enseignement, du travail, des échanges et des services publics » (konstituzioaren arabera Errepublikaren hizkuntza den frantsesak Frantziaren nortasuna eta ondarea oinarritzen ditu. Ikaskuntzako, laneko, harremanetako eta zerbitzu publikoetako hizkuntza da). Jarraian legearen 24 artikuluek finkatzen dute frantsesaren erabilera iragarkietan, lan munduan, kontratuetan, publizitatean, zuzenbidezko idazkietan.

Ikusi dugu neurri handi batean administrazioa frantsesaren eremua dela. Halere konstituzioaren bikoiztasunari esker, irakurketa ezberdinak posible dira. Alabaina 1992ko 2. artikulua ezin da irakurri, 1789ko 11. artikulua baztertuz, komunikazio askatasuna lehen mailako eskubidea baita.

Holaxe ulertu behar da Toubon legean (1994) agertzen den 21. artikulua:

les dispositions de la présente loi s'appliquent sans préjudice de la législation et de la réglementation relatives aux langues régionales et ne s'opposent à leur usage

(lege honetako neurriak aplikatzen dira, herri hizkuntzei buruzko legediari eta araubideari kalterik egin gabe eta ez doaz hizkuntza horien erabileraren aurka). Zer nolako erabilera, pribatua ala publikoa? Testuak ez du trenkatzen baina kontestu guztia komunikazio publikoarena da.

## **2. Hizkuntzen Kartaren ondotik**

### ***a) Estatu Kontseiluaren abisua (1996-09-24)***

Gobernuak Estatu Kontseiluari eskatu zion bere abisua eman zezan Hizkuntzen Kartaz. Konstituzioaren 2. artikulua aurka doala erran zuen eta ondorioz ezin zela sinatu. Estatu Kontseiluaren abisuak ez dira erabakigarriak eta gobernuak bazter ditzake. Hori gertatu zen eta Lionel Jospin Lehen Ministroak hiru ikerketa eskatu zieten jakitun batzuei:

- herri hizkuntzen egoeraz (Nicole Pery eta gero Bernard Poignant);
- Hizkuntzen Kartaren konstituzionalitateaz (Guy Carcassonne);
- herri hizkuntzen zerrendaz (Bernard Cerquiglini).

### ***b) Poignant txostena (1998)***

Kemperreko alkate bretoi erdaldun honek berridatzi zuen herri hizkuntzen historia, erakutsiz eskola publikoaren asmatzaileek ezer ez zutela egin eskualdeetako hizkuntzen aurka. Alderantziz, aberri txikien baliagarritasuna az-

pimarratzen zuten, aberri handiaren hobeki eraikitzeko. Hamar aipamen egiten ditu, Jules Ferry-rena lehen eta Claude Allegre-rena azken, frogatzeko errepublika ez dela hobendun, baina bai ekonomia. Ekonomiak ditu gizarte egiturak aldatu eta egitura hauen zutabe ziren tokiko kulturak:

ukaldi gehiegi errepublikari buruz eta gutxiegi kapitalaren aurka.

Gezurra handiegia delarik, egia ere ateratzen da hitzen artetik, berak uste gabean aitortzen duelarik:

Il est temps de sortir de l'hypocrisie

(ordua da faltsukeriatik ateratzeko). Noren faltsukeria ote? Alabaina ele zuriek ez dituzte ekintza beltzak estaltzen. Eta gaurko proposamenetan zer beritasun eskaintzen digu?

Publikotasunaren bidean urrats batzuk egin gogo ditu. Txostenean Hizkuntzen Kartaren sinadura proposatzen duelarik helburu nagusi bezala, herri hizkuntzen erabilera pribatua eta publikoa azpimarratzen du. Bestalde ikastoletan eta beste elkarte eskoletan darabilten murgil metodoa onargarriz hartzen da eta ikastetxe hauei eskaintzen zaie erakunde publiko bilakatzea. Komunikabide publikoek ere toki definitu bat eginen diete eskualdeetako kulturei.

Gainera bizpahiru lerroaldetan agertzen da «hizkuntza frantsesaren eta Frantziako hizkuntzen» arteko parekotasuna: konstituzioak erabaki behar luke ondare nazional berean daudela; Kultur Ministerioan dagoen «frankofoniaren ordezkari nagusian» kokatu behar litezke beste hizkuntzak ere. Hots, utopia ala ironia, ez omen da etsaigorik hizkuntza horien artean, adiskidantza baizik, elkar zaintzeko eta elkarrekin estatuaren dirdira erakusteko nazioartean. Lurraldetasunaren hastapen bat ikusten dugu herri hizkuntzen onetan. Poignant alkateak errepikatzen digu Paris ez dela estatu osoa, errepublika jakobinoa antzu bilakatu dela eta «aukera girondinoa» egin behar dela, deszentralizazioaren urrapidea ez delakotz bururatua. Noraino doa federalismo hau?

Horiek hola, administrazioaren eremua giltzaturik dago herri hizkuntzentzat eta alor honetan txostenak konstituzioaren irakurketa hertsiena egiten du. Errepublikaren hizkuntza, hizkuntza «ofiziala» bilakatzen da. Nahitezkoa da arduradun publikoentzat bai eta ondorioz administratuentzat. Alderantziz beste hizkuntzak ezin dira erabili zerbitzu publikoetan, salbu Hezkuntza Nazio-nalean. Kasu honetan ere ikasleek eta (gauza berria) irakasleek nahi badute.

Ipar Euskal Herriko hizkuntza estrategia nahizkotasan horretan oinarritua da. Lege gerizaren faltaz (noiz arte?), hiztunen, familien eta gizarte zibilaren gain da kultur eskubideen errespetaraztea, irekitzen diren bideetan sartuz eta hetsirik dauden ateak «de facto» irekiz. Euskalgintzaz arduratzen direnen ahalbide nagusia da herri motibazioa piztea herritarrengan.

*c) Carcassonne txostena (1998)*

1998ko urriaren 6an zabaldu zen Hizkuntzen Kartaren hitzez hitzeko «azterketa metodikoa eta hotza». Egia erran, orain arte jende anitz berotu zen idazki famatu horren iguruan, edo aurka, frantsesa gutituko zuelako beldurra- rekin, edo alde, herri hizkuntzen salbatzeko itxaropenez. Gure legegizonak denak ados ezarri ditu. Bai, Hizkuntzen Karta sinagarri da, 52 neurri baitauzka onargarriak direnak. Bai, nazioarteko hitzarmen horrek errespetatzen ditu prin- tzipio konstituzional oro: errepublikaren batasuna, herritarren berdintasuna, komunikatzeko askatasuna bai eta ere frantsesaren estatutu berezia.

Denbora berean Hizkuntzen Kartako 7. artikulua, «Helburuak eta prin- tzipioak», irakurritz egiten genituen ametsak erori dira. Artikulu horretan aipa- tzen dira hizkuntzen onarpena, lurraldetasuna, hizkuntz taldeak, bizitza publi- koa, mugaz gaineko harremanak. Hots, kultur demokraziaren deklarazio baten itxura du. Uste genuen Hizkuntzen Karta sinatzearekin, gure hizkuntzak eta gure herriak nolazbaiteko ofizialtasuna edo gutienez publikotasun zerbait er- dietsiko zuela.

Aipatu txostenak dioenez, deus ez da holakorik. Eta hain zuzen 7. arti- kuluak lehen helburutzat ematen du «Herri hizkuntzen onarpena, aberastasun kulturalak direlakotz». Ondorioz Hizkuntzen Kartaren helburu zuzena ez da hitzunen eskubideak adieraztea bainan arriskuan diren hizkuntzak zaintzea

Beraz nola ulert ditake aitzin solaseko 3. begiramena:

kontuan hartuz lurralde hizkuntzen eta hizkuntza gutxituen erabilera ezin kenduzko eskubidea dela bizitza pribatuan eta bizitza publikoan...?

Ohar hau oinarritzen duten idazki juridikoek ez omen dute hizkuntz es- kubiderik sortzen. Zeren eta aipatzen den Nazio Batuen Erakundeak erabaki zuen Eskubide zibilen eta politikoan nazioarteko ituna, gutxiengoak zaintzeko zen eta sinatzerakoan ordezkari frantsesak salbuezpena adierazi zuen, Fran- tzian ez zitakeela gutxiengorik izan, berdintasun zibikoari esker. Salbuezpenak orain ere balio du eta begiramen hau indargabe gelditzen da.

Ohar berdintsuak eginak dira «lurralde» eta «hizkuntz multzo» hitzez. «Lurraldea» geografikoki ulertzen da eta hemen «multzoa» kontzeptu estatis- tikoa da. Banakazko hitzunen taldeak ez dezake sortu eskubide kolektiborik. Bestenaz «komunitarismoak» errepublikaren batasuna hauts lezake. Hizkun- tzen Karta sinatzeko momentuan, adierazpen interpretatibo batek gauzak argi litzazke.

Beste argitasun atzerakor bat ukan dugu publikotasunari begira. 7. art. d. helburua:

eskualde hizkuntzen eta hizkuntza gutxituen erabilera mintzatua eta idatzia erraztea eta sustatzea, bizitza publikoan eta pribatuan.

Eremu publikoa aipatzen delarik gehienetan administrazioaz eta zerbitzu publikoetz hitz egiten da. Hizkuntzen Karta sinatuz uste genuen urrats handia eginen genuela herri hizkuntzen publikotasunaren bidean.

Irakurketa hertsiegia dela dio legegizonak. Bizitza publikoa hasten da «etxetik ateratzen delarik» eta zabaltzen gizarte harreman guztietara: lanean, merkatuan, saltegitan eta ez bakarrik administrazioan. Beraz Hizkuntzen Karta izenpeturik ere herri hizkuntzak administrazio publikotik kanpo egonen ote dira? Ez baitezpada, eta hemen daukagu Carcassonne txostenaren sorpresa on bat.

Interpretamen okerra litekela, dio Maisu Carcassonnek. 18 orrialdeko arrazoinamendu zorrotza darama adostasunean ezarri nahiz, aipatu ditugun 6 lerroaldeak: Konstituzioaren 2.a, Eskubide aitoparen 11.a, Tubonen 21.a, Polinesiako 115.a, Konstituzio Kontseiluarenak 1994ean eta 1996ean. Dударik gabe frantsesa da administrazioa hizkuntza normala. Baina ez dauka eksklusibitatearik. Beste hizkuntzak ez dira debekatuak, beraz zilegi dira:

Ez da gehieria baieztatzea bidezkoa denik elebitasunaren erabilera bultzatzea, administrazioa hobetzeko kezkarerkin, hurbiltasuna edo eraginkortasuna bilatuz (63. art.).

Herri hizkuntzak erabiltzea zilegi da. Haatik ahalbide horrek ez du sortzen eskubiderik hitzunen alde, ez eta ere eginbiderik arduradunengan. Bi baldintza nagusiak hor daude, hitzunen nahia eta frantsesaren presentzia.

Dena dela Konstituzio 2. artikulua harresia urratu da eta zulo horarik pasarazi dira Justiziaren artikuluko 7 neurri eta Administrazioaren artikuluko 5 neurri (neurri bana azki delarik Hizkuntzen Karta sinatzeko). Gainera beste 5 artikulua kasik osoki bateragarri dira Konstituzioarekin eta beraz sinagarri: Ikaskuntza (8. art.), Komunikabideak (11. art.), Kulturgintza (12. art.), Gizarte harremanak (13. art.), Mugaz gaineko harremanak (14. art.).

Txosten honetan, gure legegizonak aztertu ditu Hizkuntzen Kartak eskaitzen dituen 98 neurriak, 7 artikulutan banaturik. 52 badira onargarri direnak Konstituzioaren aldetik. Gure berehalako kezka zen zenbat neurri onartuko ziren.

#### *d) Cerquiglini zerrenda (1999)*

Bernard Cerquiglini hizkuntzalaria Hizkuntza Frantsesaren Ordezkaritza Nagusiko zuzendaria zen eta gobernuak eskatu zion egin zezan Frantziako hizkuntza guztien zerrenda. Hexagonako eta Itsasandiko mintzairak aztertu ondoren, 75 hizkuntza aurkitu zituen, bere ustez denak Hizkuntzen Kartaren babesean ezartzeko. Ez genuen ikusten zer politika egin zitekeen horrenbeste

hizkuntzekin. Bainan eztabaidak erakutsi zigun hizkuntzen egoerak eta hiztunen eskaerak oso ezberdinak zirela.

Lehen kategoria batean sailka daitezke adibidez Guianako hizkuntz amerindianoak. Asko dira bainan hiztun gutxirekin? kaliba 200 hiztun, arawak 300 hiztun eta beste holako 9 hizkuntza. Jende horiek Amazonatik edo Surinametik etorriak ziren eta herrixka batzuetan bizi dira erreka edo itsas bazterretan. Beren hizkuntzari begira ezer ez dute eskatzen bainan hizkuntzalariek diote hizkuntza guztiak eskubide berdinak dituztela eta Errepublikaren babesa hartze dutela.

Beste sail batean koka daitezke ekialdeko eta mendebaleko kreollerak, bai eta Kaledonia Berriko hizkuntzak. Kreollerak hizkuntza « handiak » dira, hiztun asko baitituzte eta ohizko gizarte harremanetan erabiliak baitira, familian, lanean, bilkuretan. Halere ez dira oraindik toki guztietan sartzen, ez administrazio zentrolean, ez eta ere liburugintzan. Ondorioz denentzat goi mailako hizkuntza frantsesa da. Militanteen eskaera da bi hizkuntzen arteko parekotasuna lortzea eskolaren bitartez, diglosia «heterotopikotik homotopikora» pasatuz.

Hirugarren sail batean aurkitzen ditugu oil dialektoak. Frantsesa ere jatorriz oil familiakoa da, bainan mendeetan zehar erregeen eta errepublikaren hizkuntza bilakatu da. Beste dialektoak ahul daute Bretainian (galo), Pikardian, Champagnean, Walonian, Poitouan eta beste. Literatura zerbait bazuten, orain hiztun gutxi dira eta adinekoak. Halere eskoletan irakatsiak dira. Eta geroari buruz? Oil hiztun askok diote dialekto horiek lehenagoko bizi moldeari lotuak direla eta ez direla egokiak modernitatea adierazteko. Heientzat oil batua frantsesa da.

Laugarren sailean daude 7 herri hizkuntza «handiak»? alsaziera, bretoiera, flanderra, katalanera, korsikera, ok hizkuntza eta euskara. Gure eskaera nagusia da lurraldetasuna, herri bakoitzean herri hizkuntza frantsesaren parekoa izan dadin. Hizkuntzalari jakobinoek ez dute federalismoa onartzen «komunitarismoaren beldurrez». Hizkuntzalari ofizialentzat frantsesak bakarrik dauka errealitate politiko bat. Beste hizkuntzak birtualki onartzen dira ikergaitzat unibertsitateetan eta ikasgaitzat eskoletan. Ez diete beste tokirik ematen. Ez dakite zer den hizkuntz antolaketa. Hizkuntzen Kartako atal bakar bat ulertzen dute, irakaskuntzarena.

***e) Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Europako Kartaren sinadura (1999-05-07)***

Frantziako ordezkariak Budapesten Hizkuntzen Karta sinatu zuen, gobernu sozialistaren aginduz. Izenpetze aktak baditu bi zati, irakurketa ohar bat eta onartuak diren 39 neurrien zerrenda.



Irakurketa oharra zertarako? Alde batetik Hizkuntzen itunak ez du onartzen III. zatiko neurrien arteko hautuez beste salbuespenik. Bestalde II. zatiko printzipio batzuk ez dira egokiak Frantziako Konstituzioaren ikuspuntutik hiztun komunitateen eskubideak, hizkuntzen lurraldetasuna, eskualde hizkuntzen erabilera publikoa. Ondorioz Frantziako ordezkariak ohar baten bidez zehaztu du Errepublikaren gobernuak nola interpretatzen dituen dudazko printzipio horiek. Hona oharraren laburpena 4 puntutan:

1. Hitzunen multzoak aipatzen direlarik Hizkuntzen Kartak ez die eskualdeetako hitzunei eskubide kolektibo berezirik ematen eta Errepublikaren gobernuak ituna ulertzen du hiritarrek legearen aitzinean duten berdintasunaren arabera.
2. Errepublikaren gobernuak administrazioari buruzko lerroaldeak ulertzen ditu konstituzioaren 2. artikuluaen arabera, zeinek frantsesaren erabilera behartzen baitu zerbitzu publikoetan.
3. Errepublikaren gobernuak irakaskuntzari buruzko lerroaldeak ulertzen ditu azpimarratuz eskualde hizkuntzen ikasketa hautazkoa dela eta ikasle guztiek eskubide eta eginbide berdinak dituztela ikastetxe publikoetan.
4. Errepublikaren gobernuak legeen itzulpenak onartzen ditu, kontuan hartuz frantsesezko bertsioak duela bakarrik zerbitzu publikoetan erabiltzeko indar juridikoa.

Sinadura aktaren bigarren zatiak zerrendatzen ditu hautatuak izan diren 39 neurriak, gero berrespen erabakiak finkatuko duelarik zein hizkuntzei aplikatzen diren. Hona zein neurri onartuak izan diren III. zatiko 7 artikuluetan, 7.etik 11.era.

*Irakaskuntzaren artikuluan 10 neurri*. Eskualde hizkuntzak irakatsiko eta erabiliko dira ama eskolan, lehen eta bigarren mailan, lanbide heziketan, unibertsitatean, ikasleen nahiaren eta kopuruaren arabera. Historiaren eta kulturaren irakaskuntza azpimarratua da bai eta ere irakasleen formakuntza. Erakunde batek neurtuko du herri hizkuntzen aitzinamendua. Eskualdez kanpo ere eskualde hizkuntzen irakaskuntza antola daiteke ikasleen kopurua nahikoa bada.

*Justiziaren artikuluan neurri bat*. Legedia idazkiak eskuragarri izan daitezke eskualde hizkuntzetan, bereziki hitzun horiei doazkien idazkiak.

*Administrazioaren artikuluan 3 neurri*. Hitzunen kopurua nahikoa delarik, tokiko agintean idazki ofizialak eskualdeko hizkuntzean argitara daitezke: bi baldintza errespetatuz, hitzunek nahi badute eta hizkuntza ofiziala baztertu gabe. Toponimia erabil daiteke jatorrizko molde zuzenean, beharrez izen ofizialarekin batera.

*Hedabideen artikuluan 9 neurri.* Neurri horiek berehala aplikagarriak dira gaurko egoeran: eskualde hizkuntzezko emankizunak irрати eta telebista publikoetan; entzunezko eta entzun-ikusizko ekoizpenak egiteko laguntzak; hizkuntza berdina duen auzo herriko komunikabideetan sartzeko ahala; komunikabide ezberdinen irekitzeko baimena eta irрати kate oso bat, aldizkari bat, entzun-ikusizko estudio bat; komunikabide horietako langileen formakuntza. Komunikabideen pluraltasuna eta askatuna zaintzeko erakundeetan eskuldeetako hiztunak ordezkatuak izanen dira.

*Kulturgintzaren artikuluan 8 neurri.* Estatuak onetsiko eta lagunduko ditu ekimenak, itzulpenak, ekoizpenak, antolaketak, egitarauak, sorkuntzak, zabal-kuntzak, mugaz gaineko harremanak.

*Ekonomia eta gizarte bizitzaren artikuluan 6 neurri.* Legediatik eta erakundeetako araudietarik kenduko dira herri hizkuntzen erabilera mugatzen duten erabakiak ekonomian eta gizarte bizitzaren alorretan. Herri hizkuntzen aurkako jokamoldeak baztertuko dira eta haien aldekoak sustatuko: bankuetako eta saltegietao dokumentuetan, ospitaletan eta osasun zerbitzuetan bereziki, segurtasun aholkuetan eta kontsumatzaileen eskubideak adierazteko idazkietan. Toubon legeak (1994) frantsesa inposatzen du kontratuentzat, publizitarentzat eta abar. Bainan lege honek ez du baztertzen eskualde hizkuntzen erabilera.

*Mugaz gaineneko harremanen artikuluko 2 neurriak.* Hitzarmenak eginen dira eskualde hizkuntza berdina duten Estatuaren artean. Harremanak eta lankidetzak antolatuko dira hiztunen artean, irakaskuntzaren, informazioaren eta lanbide heziketaren alorretan.

#### **f) Konstituzio Kontseiluaren erabakia (1999-06-15)**

Gobernu sozialistaren sinaduraren ondotik, Errepublikaren presidentek Konstituzio Kontseiluari galdegin dio Hizkuntzen Karta onargarria zenetz lege nagusiaren aldetik. Erantzuna hau izan da: «La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires comporte des clauses contraires à la Constitution (Eskualde hizkuntzen edo hizkuntza gutxituen Europako Kartak badauzka Konstituzioaren aurka doazen klausulak). Ondorioz Legebiltzarrak ezin du ituna berretsi, Konstituzio Kontseiluaren erabakiak legea baino indartsuagoak baitira.

Hiru dira Konstituzioaren aurka doazen printzipioak: hiztunen eskubide kolektiboak, hizkuntzen lurraldetasuna eta Frantsesaz beste hizkuntzen erabilera publikoa. Alabainan Konstituzioaren lehen artikulua finkatzen ditu hiritar guztien berdintasuna legearen aitzinean eta lurraldea ezin dela zatitu. Bigarren artikulua arabera zerbitzu publikoen hizkuntza frantsesa da. Gobernuaren irakurketa oharra ez da nahikoa, zeren-eta, denboraren buruan,

jatorrizko idazkia da nagusi, oharrak ahanzten baitira (Konstituzioaren 2. artikulua gertatu den bezala). Ondorioz Frantziako eskualde hiztunentzat atea hetsirik dago Europari begira eta ezin dute baliatu itunaren aitzinsolasean dagon abiapuntu nagusiaz:

eskualde hizkuntzak erabiltzeko eskubidea, nola bizitza pribatuan hala bizitza publikoan, ezin ukatuzko eskubidea da.

Zer gelditzen zaie? Adierazpen askatasuna. Ez da gutxi. Baina askatasun batek bestea mugatzen du, hitz egin nahi ez duenarenak, hitz egin nahi duenarena. Aldiz eskubideak eginbidea sortzen du.

Horiek hola begiramen batzuk badira eskualde hizkuntzen alde agertzen direnak. Gutxienez hiru.

1. Konstituzioa irakurtzerakoan bi oinarriko arauen arteko adostasuna bilatu behar da. Alde batetik «Errepublikaren hizkuntza frantsesa da». Eta bestalde «Herritar orok hitz egin dezakela askatasunean». Bi arauak bata bestea mugatzen dute eta dialektika horren arabera ezin da egin Konstituzioaren adiera bakarreko irakurketarik.
2. Oraindanik eskualde hizkuntzak zerbitzu publikoetako eremu batzuetan sartuak dira legearen bidez: irakaskuntzan, ikerketetan, komunikabideetan, administraziorako itzulpenetan. Beraz frantsesaren erabilera publikoa ohizkoa da, baina ez da osoiki eksklusiboa. Legeak publikotasunaren bide berriak ireki ditzake.
3. Hain zuzen gobernuak sinatu dituen eskualde hizkuntzen aldeko beste arauak ez doaz Konstituzioaren aurka. Ondorioz III. zatian dauden 39 neurri berehala hizkuntza lege orokor baten osagaiak izan daitezke.

### *g) Orain zer?*

Ikusiz frantsesaz beste hizkuntzen erabilera osoki sinbolikoa dela eta funtzionaltasun publiko izpirik ez daukatela, zer motibazio zuen Frantziak Hizkuntzen Karta izenpetzeko? Herri nortasunak eta hizkuntz eskubide kolektiboak ukatu-eta, zertarako sina eskualde hizkuntzen ituna?

Errepublikaren ikusmoldea doi bat aldatu da eta bere oinarriko mitoak ukatu gabe hiru arrazoi nagusi baditu frantsesaz beste hizkuntzak onartzeko.

1. Estatuak lurralde hizkuntzak onartzen ditu kultur ondare nazionaltzat (Hizkuntzen Karta, 7. artikulua, 1a). Errepublikaren eginbidea da hizkuntza gutxitu horiek zaintzeko, bereziki suntsitzeko arriskuan direlarik. Ez baitezpada hiztunen eskubideengatik, baina kultur aberastasunaren zaindari delakotz munduaren aitzinean.

2. Adierazpen eskubidearen izenean, herritar bakoitzak askatasuna du nahi duen hizkuntza erabiltzeko. Hori dio 1789ko aitortpenak eta idazki hau errepublikak ukan dituen 5 konstituzioetan sartzen da. Baina giza eskubideak eskubide indibidualak dira, hain zuzen herritar soila zaintzen baitute gizarte indarren aurka.
3. Gizartearen funtsezko hautua delarik, estatuaren eginbidea da tokiko hizkuntzak irakasteko eta erabiltzeko zerbitzu publikoak eskaintzea. Nahikunde soziala da Frantziako hizkuntza araudiaren oinarria, baina baieztatua den neurrian:

la volonté sociale avérée.

Trilogia hau da azkenean diskurtso politiko guzien bilduma. Gogoan izan Lorienteko diskurtsoa (Mitterrand 1981) edo Kenperren bazkal-ondoko mintzaldia (Chirac 1997). Ele zuri horiek, hauteskunde denboretako fraseologian sartzen dira. Bainan bidea luze da ideologia eta aplikazioaren artean.

### **III. EUROPAREN ERAGINA IPAR EUSKAL HERRIAN**

Ipar Euskal Herrian, Europako erakundeen eragina 1987an agertu zen, Kuijpers erabakiarekin. Euskalgintzako eta kulturgintzako elkarteetan lan egiten zutenek Europako Parlamentuaren dokumentuak erabili zituzten beren argumentazioetan, botere publikoenganik aitzinamendu batzuk erdiesteko. Erran behar da gauzak lehenagotik aldatzen hasiak zirela euskararen alde.

#### **1. Euskalgintza berriaren etapak**

Deixonne legea (1951) garrantzizko aldaketa kulturala izan zen Errepublika Frantsesean herri hizkuntzei begira. Lehen aldikotz 7 herri hizkuntza irakaskuntza publikoan sartu ziren lege baten bidez, horietarik bat euskara zelarik. Lege horren balioa gutxiesten dugu, eragin ofizialak 10 urteren buruan agertu baitziren. Baina nolazbait mentalitateak aldatzen hasi ziren eta 1975eko hezkuntza legearen arabera herri hizkuntza guztien irakaskuntza sar zitekeen ikaskuntza maila guztietan.

Anartean Euskal Herrian Ikas elkarte sortu zen 1959an, Piarres Lafitte elkarte buru zelarik. Elkartearen helburua zen euskararen ikaskuntza antolatzea nahi zuten ikastetxeetan. Beste ildo batean lehen ikastola sortu zen 1969an eta urte berean lehen irakasle ibiltaria izendatu zuen Hezkuntza Ministerioak. Denbora berean beste mugimendu batzuk ari ziren euskaltasuna zabaltzen jende helduengan, adibidez Mende Berri, eta 1979an Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea (AEK) Iparraldera pasatu zen. Hogeita hamar urtez euskal-

gintza abiadura txikian ibili zen, baina indarrak metatu ziren aldaketa handiagoak prestatuz.

Aldaketa nagusia 1981ean gertatu zen,

euskara eta euskal kulturaren jardunaldiak (Assises de la langue et de la culture basques)

bildu zirelarik, Ikas elkarteburuaren eta idazkariaren ekimenez, hurrenez hurren Jean Haritschelhar eta Manex Goihenetxe. Egia erran Frantziako bizitza politikan zen lehenik gertatu aldaketa nagusia, alderdi sozialistak hauteskundeak irabazi baitzituen. François Mitterrand Presidentearen programak hitzematzen zituen euskaltasunaren aldeko gauza asko: herri kulturen garapena, hizkuntzen legea, Euskal departamendua, hedabideen askatasuna... Ikusiz ate batzuk irekitzen ari zirela, Jardunaldietan bildu ziren 35 elkarteek egitasmo orokor bat eztabaidatu zuten eta zabaldu «Kaier horia» deritzon agiri batean: euskararen irakaskuntza, hizkuntzaren erabilera publikoa, hedabide euskaldunak, kultura erakundea eta beste.

Gainera Pizkundea antolatu zen, euskal elkarten federatzaile, nolazbait eztabaidatik ekintzetara pasatzeko, «euskararen eta euskal kulturaren hazkundea edozein bide egokiz sustatzeko». Federazio hau botere publikoaren mintzakide bilakatu zen. Pizkundearen bidez manifestaldi handiak egiten ziren noizean behin, «Deiadar» lemapean. Negoziaketa eraginkorrak eraman ziren irakaskuntza mailan bereziki, baina ez bakarrik: Seaskaren onarpena, ikaskuntza elebiduna sare publikoan eta gero sare pribatuan, irakasleen formakuntza, euskal diploma unibertsitarioak, hedabideak hala nola euskal irratiak eta Euskal Telebistaren iparralderatzea, Euskal Kultur Erakundea (EKE)... Mugimendu guzti honen sustengatzeko Europako erakundeen txostenak, erabakiak eta itunak lagunak izan ziren

## 2. Europako agiriak eta Deiadar aldarrikapenak

*Bigarren jardunaldiak* iragan ziren 1988ko abenduan oinarritzat hartuz Kuijpers ebazpenean zerrendatuak diren kultura eskubideak. Hona Jardunaldi hauen helburua:

Jardunaldi hauetan bilduak diren elkarteek adierazten dituzte Euskal Herriak dauzkan eskubideak bere nortasuna goratzeko:

- gure gizarteak ingurune euskaldunean bizitzeko eskubidea du, kultur askotako munduan izanikan ere;
- euskaraz ikasteko eskubidea ikasle guztientzat;
- euskaraz mintzatzeko eskubidea, ez bakarrik etxean, bai eta ere lanean eta zerbitzu publikoetan;
- euskal kultura komunikabide zabaletan sartzeko eskubidea.

Berriz ere eskatzen dugu legezko ofizialtasuna euskararentzat eta gure kulturarentzat, Europako Parlamentua gure alde delarik 1987ko urriaren 30eko (Kuijpers) erabakian.

- Gogoeta guztien bilduma egin zen «Euskaldungoaren eskubideak» deitu txostenean. Zortzi kapitulu landu ziren:
- kultur eskubideak eta herri nortasuna,
- euskal erakundeak (Seaska, AEK, UEU),
- ikaskuntza, maila eta sare ezberdinetan,
- euskararen erabilera bereziki gizarte-ekonomia alorretan,
- komunikabideak irratietan eta telebistan,
- kulturgintza, animazioa eta sortzailetasuna,
- herri ondasunak eta ingurunea,
- euskaldungoaren batasuna.

Alor bakoitza aurkeztu zen beti plan bera erabiliz: Europako Parlamentuaren gomendio baten testu osoa, euskaltasunaren azterketa diagnostikoa, Pizkundearen proposamenak bereziki botere publikoei buruz.

#### Irakur 1. eranskina

1989ko maiatzean, Kultur eskubideen aldeko kanpaina baten ondotik, «Deiadar» lehen elkarretaratzea antolatu zen, Pizkundera, Seaska eta AEK animatzaile zirelarik. Lau eskaera nagusi: Seaska eta Hezkuntza Ministerioaren arteko hitzarmena, irakasleen formakuntza diploma ofizialekin, gau eskolen aldeko finantzamendu publikoa eta «euskal kultur etxea», kultur elkarten eta hedabideen lagungarri.

### 3. Euskal Kultur Erakundea eta Herrienarteko Sindikata (1990)

Bi erakunde hauek izan ziren Pizkundera federazioaren lorpen nagusiak, euskaltasunaren geroa baikorki eta luzaro baldintzatuko dituztenak.

Euskal kultur erakundea sortu zen Pariseko gobernu sozialistaren eta Pizkundeko ordezkariaren arteko negoziaketaren ondotik. Pizkundera gutun bat idatzi zuen erakunde berri bat eskatuz, non ere euskal elkarteak eta botere publikoa partaide izanen baitziren, lankidetzan aritzeko euskararen eta euskal kulturaren onetan. Alde batetik aginte publikoaren lau mailek urtero aurrekontua onartzen dute, Estatuak, Akitaniako Eskualdeak, Departamenduak eta Udalerriek. Bestalde euskal elkarten ordezkariak urteko kultur egitasmoa finantzatzen dute, zuzendariaren eta talde profesionalaren laguntzarekin gauzatzeko.

1989 uztailearen 13an, Pizkundearen gutunari erantzun bat eman zion Kultura Ministerioak, bere adostasuna emanez Euskal Kultur Erakundearen sor-

tzeari: araudiaren onarpena, administrazio kontseiluan parte hartzeko xedea eta 1989ko diru-laguntza. Dokumentu hau da erakundea ofizialki oinarritzen duen idazkia.

1990ko apirilaren 7an, Baionako komertzialdegian egin zen biltzar nagusi sortzailean, 67 elkartek parte hartu zuten eta botere publikoen ordezkari guztiek, araudia eta aurrekontua onartzeko, bulegokideak bozkatzuz hautatzeko eta zuzendaritza izendatzeko. Ramuntxo Camblong izan zen lehen elkarteburua eta gero Erramun Baxok; Txomin Heguy lehen zuzendaria eta gero Pantxoa Etchegoin.

1990eko ekainaren 30ean, Ipar Euskal Herriko 140 udalerrietako ordezkariak bildu ziren Baionako Herriko etxean, «Euskal kultura sustengatzen duen herrienarteko sindikata» (Herrienarteko Sindikata) antolatzeko eta lehendakaria izendatzeko. Lehen ideia zen ekonomia eta kultura uztartzea. Baina estatuaren ordezkariak bakarrik helburu kulturalera mugatu zuen sindikata, ekonomiarentzat «beste egitura bat» izanen zela hitzemanaz. Sindikata mugatua onartu zuten baina ekonomia eta kultura bereizteak atsekabea piztu zuen, bai kulturzaleenganik bai herri kontseilarienganik. Bernard Auroy, Uztaritzeko auzapeza izan zen lehen sindikataburua.

Bi erakunde hauen garrantzia azpimarratzeko, hona ohar batzuk, Europako Parlamentuaren izpirituari lotuak direnak:

1. Beharrezkoa da aldarrikapen borrokatik antolaketa instituzionalera iragaitea, zentzuzko elkarlan batean jokatzuz botere publikoekin. Elkarteen batasuna eta ausardia hor baitziren, bai eta ere botere publiko batzuen boluntarismoa (arduradun publiko guztiak galdezkatuak izan ziren, Ministeriotik Euskal Herriko udalerrri txikieneraino), Euskal kultur erakundea eredu bilakatu da, geroztik gizarte zibila eta gizarte politikoa lotzen duen «governantza» berriarentzat.
2. Euskal Herriko udalerrri guztiek lankidetzan jokatu behar dute, udalerrietan erabakitzen baita euskal nortasunaren golea. Herrienarteko Sindikatak ongi ulertu du eta ekintza guztietan sartu da, nola irakaskuntzan, hala hedabideetan, kulturaingintzan eta hizkuntz politikan.
3. Kulturgingintzaren eta euskalgintzaren arteko sinergia baitezpadakoa da. Bai eta ere herrigintza eta kulturgingintzaren artekoa. Lan zatiketa beharrezkoa da alor bakoitzean. Baina edozein estrategitan bakoitzak go-goan ukan behar du urraspide osoa. Urrats bat huts egin eta dena huts eginga da. Kulturaren garapena eta ekonomiarena elkarri lotuak dira. Hori zen euskal sindikataren abiapuntua. Ideia berriz aterako da Euskal Herri 2010 prospektibarekin.

#### 4. Euskararen Agiria (1994-10-15)

1994a, oso data emankorra izan zen Ipar Euskal Herriarentzat. Alde batetik Europako Parlamentuak onartu zuen Kililea erabakia, bi urte lehenago Europako Kontseiluak proposatu zuen Hizkuntzen Karta. Jarraian Pizkundek eta Deiadar kolektiboak zabaldu zuten «Euskararen Agiria». Bestalde Iparraldean abiatu ziren Lurralde antolaketaren lanak, besteak beste egitasmoan ezarri «hizkuntz antolaketa», geroxeago «hizkuntz politika» bilakatu dena.

Euskararen Agiria, *Hirugarren Jardunaldien* emaitza da. Berriz ere euskal elkarteak bildu ziren «euskararen aldeko oinarrizko neurriak finkatzeko eta koordinazio gune iraunkorra sortzeko». Agiria argitaratu zen herritarren, elkarten eta erakundeen onarmena eskatuz. Zazpi kapitulutan banatuak diren 40 neurriak, «hizkuntzaren eremu osoa estaliko duen politika» baterako proposamenak dira. «Herri hizkuntzen Eurokarta da politika honen abiapuntua eta ofizialtasuna helburua».

Europako hizkuntz politikari etengabe erreferentzia egiten dio Euskararen Agiriak. Hona hiru aipamen, «administrazioa eta legedia» kapitulutik:

4. Lehenbailehen, Frantziak onartu eta sinatu behar ditu European lekuko hizkuntzen egoera normaltzeko onetsi diren erabakiak eta legeak, bereziki 1992ko hizkuntza gutituen eurokarta, 30 Estatuk onartua 50 milioi hiztunen onetan.

5. Epe laburrean, gobernua legegai bat aurkeztu behar du, Estatu frantseseko hizkuntzen onartzeko eta legezatzeko, frantsesaren aldeko legegai bezain laster eztabaidatzeko. Lege horrek euskararen ofizialtasuna onartuko du eta lehengo diskriminazioak indargabetuko.

6. Ahal bezain laster, eta Eurokartak onesten duen bezala (7.art, b), Ipar Euskal Herria kudeatuko duen instituzio politiko-administratibo berezia sortu behar da. Instituzio honek bere gain hartuko du euskararen normalizaziorako ardura publikoa.

Irakur 2. eranskina.

Agiriaren lehenbiziko ondorioa izan zen egitura federatzaile berri bat erakitzea, Euskal Konfederazioa, Pizkunda federazioaren eta Deiadar kolektiboen jarraipenean. Helburua da euskaraz, euskal kulturaz, kirolaz, irakaskuntzaz eta hedabideez arduratzen diren federazioak, elkarteak eta pertsonak biltzea, «euskara salbatzeko baitezpadakoak diren neurriak berehala hartzeko eta gauzatzeko denborarik galdu gabe».

Laburbilduz, Europako hizkuntz zuzenbidea izan zen Deiadar mugimenduaren hazkurri, zeinek ondorio iraunkorrak eman baitzituen:

- Euskaldungoaren eskubideen aldarrikapena;
- Euskararen Agiria eta Euskal Konfederazioa;



- lorpen praktiko anitz: ikastolen onarpena, irakasleen diploma ofizialak, ikasgela elebidunak, helduen euskalduntzeko finantzamendu publikoa, euskal hedabideak, besteak beste;
- Euskal Kultur Erakundea eta Herrienarteko Sindikata (edo Euskal Udalartea), geroko erakunde askoren eredu bilakatu zirenak.

Falta zen Euskararen agiriak aipatzen duen « instituzio politiko-administratiboa», beste bide batetik etorriko dena, hain zuzen lurralde antolaketatik.

## 5. Geroari buruz: euskalgintzatik herrigintzara

Egia da Europako Kontseiluan ere antzeko urraspide bat gertatu zela Hizkuntzen Kartatik gutxiengoaren hitzarmenera. Alabaina Europa batuko erakundeak Estatuaren erakundeak dira. Egoki zen Europako Kontseiluak eztabaida zezan eta proposa «Nazioetako gutxiengoak babesteko hitzarmen nagusia» (1994). Pertsona guztiek askatasun, eskubide eta zerbitzu berdinak hartze dituzte, edozein izan dadin bere nortasuna, nazioa, etnia, kultura, hizkuntza edo sinesmena. Zuzenbide hau indibiduala da bai eta ere kolektiboa. Frantziaren ordezkariak idatzia onartu zuen ohizko erreserba ezarri: Errepublika Frantsean ez dago gutxiengorik, herritar guztiak berdintasunean baitira legearen aitzinean, laiktasunaren izenean, edozein izan dadin bere nortasuna edo erlijioa. Ondorioz Gutxiengoaren Hitzarmenak ez du oihartzun handirik izan herrialdeetan, salbu Britainian eta Alsazian, federalismoa eskatzeko.

Ipar Euskal Herrian herrigintzak beste bide bat hartu du, lurralde antolaketa bidea, Pasqua legearen (1992) eta Voynet legearen (1999) ildotik. Lege hauen oinarriko filosofia da herri bereziak (*pays*) badaudela, bizikidetzak, tokiko ekonomiak eta kulturak definiturik. Deszentralizazioaren izenean, herri bakoitzak baliabide gehigarriak hartze ditu, garapen urraspidean sartzeko, gizarte zibila eta gizarte politikoa elkartzen duen «gobernantzaren» bidez. Kulturek eta hizkuntzek badute beren lekua, lurralde antolaketa:

article 14: Le schéma ... détermine les actions à mettre en œuvre pour assurer la promotion et la diffusion de la langue française ainsi que la sauvegarde et la transmission des cultures et langues régionales ou minoritaires

(antolaketa eskemak eginkizunak finkatzen ditu hizkuntza frantsesaren garapena eta zabalkuntza segurtatzeko, bai eta ere eskualdeetako kultura eta hizkuntza gutxituak zaintzeko eta jarraikiarazteko). Ondorioz Frantziako hizkuntza guztien antolaketa politika publikoan sartzen da.

Euskal Herri 2010 gauzatu da Garapen Kontseiluaren (gizarte zibila) eta Hautetsien Kontseiluaren (gizarte politikoa) eskutik. «Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema» (1996) proposamen guztien bilduma da. Deiadar aroan sortu ziren euskal erakundeak eta elkarteak garapen dinamikaz baliatu zi-

ren, hizkuntz antolaketa eztabaidatzeko eta onarrarazteko, Quebecoko ereduari jarraikiz.

Jarraian Estatuak eta tokiko aginteez izenpetu zuten «2001-2006 Hitzarmen Berezia». Kontratu politiko honetan sartzen dira proposatu ziren 79 neurri, 10 kapitulutan zerrendaturik, lehen kapituluaren atalburua «Hizkuntz politika» delarik. Lehen aldia da izendapen hau agertzen dela, agiri ofizial batean. Eta hizkuntz politika eramateko Euskararen Erakunde Publikoa eraiki da, gizarte politikoaren esku dagoena, elkarrekin aholku batzordean daudelarik proposamenak egiteko.

Denbora berean herri mugimendua ere antolatu zen, urraspide osoa akulatzeke. Batera Plataforma Baionako Komertzialdegian sortu zen 2002ko abenduaren 14ean. Haren ituna 110 elkarte, sindikata eta mugimenduk izenpetu zuten, gizarte zibilaren parte handi bat ordezkatzuz, abertzalegoa baino urrunago. Batera itunak lau aldarrikapen dauzka: euskararen ofizialtasuna ardiestea, euskal laborantza ganbara eraikitzea, euskal unibertsitatea egituratzea Baionaldean, euskal departamendua sortzea.

Bi dinamika paralelo horiek jarraitzen dute. Europaren eragina nabari zen Deiar aroan eta gero hizkuntz politika antolatzean. Gaur egun Europa geldialdi batean dago, Frantziak konstituzioari eza eman duen puntutik, Euskal Herriak bai erranikan ere. Nizako ituna bururatuko delarik, egitura berri bat asmatu beharko da, herri eta kultur aniztasuna bultzatuko duena.

## OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA

*Hizkuntza gutxituei buruzko corpus juridikoa, txosten honen 1. orrialdean.*

BAXOK ERRAMUN: Euskararen prospektiba, in Jakin 114, 1999.

— Euskalgintza hitzartua Ipar Euskal Herrian, in Euskera 2002-2, 961. orrialdean.

BILBAO SARRIA PAUL: Europako Itun Konstituzionalak eskubide gabe utzi ditu hizkuntza-komunitate ugari, in Uztaro 58, Udako Euskal Unibertsitatea 2006.

CARCASSONNE GUY: Etude sur la compatibilité entre la Charte européenne des langues régionales et minoritaires et la Constitution, 1998.

CERQUIGLINI BERNARD: Les langues de la France. [www.culture.gouv.fr/dglf/](http://www.culture.gouv.fr/dglf/), avril 1999.

Convention spécifique Pays Basque 2001 – 2006, 22 décembre 2000.

CONSEIL DE L'ETAT: Avis n° 359 461 du 24 septembre 1996.

CONSEIL DE L'EUROPE: Charte européenne des langues régionales et minoritaires, Strasbourg, 1992.

CONSEIL CONSTITUTIONNEL: Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999.

Constitution française du 28 septembre 1958.

CONSEIL DE L'EUROPE: Convention-cadre pour la protection des minorités nationales, 1994.

COYOS JEAN BAPTISTE: Politique linguistique. Langue basque et langue occitane du Béarn et de Gascogne, Elkar 2004.

DEIADAR: Euskararen Agiria. Manifeste pour la langue basque. Baiona 1994. (2. *eranskina*)

EUSKAL HERRIKO ANTOLAKETA ETA GARAPEN ESKEMA: 1. norabide orokorrak 1996ko urria; 2. deklinabide eraginkorrak 1997ko martxoa; 3. karten bilduma.

EUSKO JAURLARITZA: Euskararen Jarraipena III, 2001.

ETXEBERRIA BALERDI FELIX: Elebitasuna eta hezkuntza Euskararen Herrian, Ibaeta pedagogia, Donostia 1999.

EYSSERIC VIOLAINE, Le corpus juridique des langues de France. [www.culture.gouv.fr/dgIf/](http://www.culture.gouv.fr/dgIf/), avril 2005.

GRAU GÉRARD: Langues et cultures en France contemporaine, Conseil de la langue française, Québec 1982.

JAKIN 104: Ipar Euskal Herria egituratze bidean, Ramuntxo Kanblong, Peio Olhagaray, Koldo Gorostiaga, urtarrila-otsaila 1998.

MODERNE FRANÇOIS, Problématique juridique du statut et de l'enseignement de la langue basque, Conseil des Elus, Chambre de commerce et d'industrie, Bayonne 2004.

PIZKUNDEA: Euskaldungoaren Eskubideak. Les Droits culturels basques. Baiona 1988. (1. *eranskina*)

POIGNANT BERNARD, Langues et cultures régionales. Rapport au Premier ministre, La documentation française, 1<sup>er</sup> juillet 1998.

TOUBON JACQUES RAPPORTEUR: Loi n° 94-665 relative à l'emploi de la langue française, 4 août 1994.

1. ERANSKINA  
**EUSKALDUNGOAREN ESKUBIDEAK**  
**LES DROITS CULTURELS BASQUES**  
**(Bilduma – Synthèse)**  
**Bigarren Jardunaldiak: 1987/12/05 - 1988/02/12**

**AITZIN SOLASA**

Lehen Jardunaldietan 25 euskal elkarte bildu ziren agiri baten inguruan «Pour un statut de la langue et de la culture basque» (1981) 1984an elkartek federazio bat sortu zuten Pizkundea, elkarrekin hartu erabakien akulatzeke. Ondorioak hor ditugu: aitzinatze zerbait eta atsegabe asko.

1986az geroztik gure egoera gaizkondu da kasik eremu guzietan. Pizkundek, 1987ko otsailaren 27ko bilkuran, bere gain hartu zuen eztabaida zabal baten antolatzea euskal kulturaren geroari buruz. Alor honetan lan egiten duten guziak gomituak dira beren gogoetak adieraz ditzaten, 1982ko txostenaren berritzeko. Hona zein diren Bigarren Jardunaldi hauen helburuak:

1. ikus zertan diren kultur ekintzak;
2. finka helburu batzuk gaurko gizarte eta egoera politikoaren arabera;
3. jarraikizko elkarlan baten helbideak antola, elkarte bakoitzaren xedek errespetatuz.

Lan-taldeen txostenak zabaldu genituen 1987ko abenduaren 5ean. Orain lankidetzaren antolatu behar dugu: «Euskaldungoaren eskubideak» deitu bildumaren helburua da. Kultur alor bakoitzarentzat Europako Parlamentuaren Kuijpers Erabakia (30-10-1987) aipatzen da. Gero egoeraren laburpen bat ematen. Azkenean helburuak finkatzen gure ekintzen gidari.

Gaiak:

1. Kultur eskubideak
2. Euskal erakundeak
3. Ikaskuntza
4. Euskararen erabilera
5. Komunikabideak
6. Animazioa eta sortzailatasuna
7. Herri ondasunak eta ingurunea
8. Euskaldungoaren batasuna

## **1. KULTUR ESKUBIDEAK (laburpena)**

### **Nortasunaren eskubidea**

Herri guziek daukate bere nortasunaren zaintzeko eta lantzeko eskubide ezin ukatuzkoa. Estatu frantsesa «giza eskubideen herria da» diotenez. Baina herrien eskubideak ez ditu onartzen. Ondorioz kultura ezberdinak legez kanpo daude.

### **Gure eskubideak adierazi**

Jardunaldi hauetan bilduak diren elkarteek adierazten dituzte Euskal Herriak dauzkan eskubideak bere nortasunaren goratzeko:

- gure gizarteak ingurune euskaldunean bizitzeko eskubidea du, kultur askotako munduan izanikan ere;
- euskaraz ikasteko eskubidea ikasle guzientzat;
- euskaraz mintzatzeko eskubidea, ez bakarrik etxean, bai eta ere lanean eta zerbitzu publikoetan;
- euskal kultura komunikabide zabaletan sartzeko eskubidea.

Berriz ere eskatzen dugu legezko ofizialtasuna euskararentzat eta gure kulturarentzat, Europako Parlamentua gure alde delarik 1987ko urriaren 30eko Kuijpers Erabakian.

### **Gu gara mende berrian**

Euskal mugimendua geroari buruz itzulia da. Europako eremu zabalean, Euskal Herriak bere nortasun berria agertzen du aspaldiko herria balin bada ere. Iharduki dezagun estatuen berdurkerien aurka. Guri da harremanak lotzea Nafarroa eta Euskadi autonomoarekin. Moda zaharretik mende berrira iragaitan nazioarteko eskubideak eta Europako erakundeak gure alde daude. Laguntza emanen digute kultur demokraziaren eraikitzen. Baina guri da demokrazia hortaz jabetzea.

Hori bera da Jardunaldien helburua, eskakizunak eta eginbideak finkatzen ditugularik alor nagusietan: ofizialtasuna, ikaskuntza, euskalduntzea, komunikabideak, herri ondasunak, sortzailetasuna.

## 2. EUSKAL ERAKUNDEAK

*Europako Parlamentuaren (2.) erabakia: «Kide diren estatuek ofizialki onar ditzatela elkarteek legeen arabera sortu dituzten ikastetxeak, herri hizkuntza erabiltzen dutelarik ikas hizkuntza nagusizat».*

Lehentasuna eman behar diegu herriak sortu dituen eta euskaraz lan egiten duten erakundeak. Hauek dira nortasun osoaren jabe izanen den Euskal Herriaren oinarriak: ikastolak, gau eskolak, Udako Euskal Unibertsitatea, euskal irriatiak, Euskal Telebista Bat, antzerki, bertso eta pastoral taldeak, euskal aldizkariak (*Herria* eta *Maiatz* Iparraldean), liburugintza. Elebidun erakundeek ere badute beren balioa, erdaldunei ematen badiete gure kulturaren gustua eta euskaldun-zeko gogoia. Azter ditzagun ikaskuntzaz arduratzen diren herri erakundeak.

### A) IKASTOLAK (laburpena)

#### Egoera

Ikastolen helburua da euskal ikaskuntzaren antolatzea. Hastean ikasleek euskara bakarrik erabiltzen dute, baina lehen maila bururatzean osoki elebidun bilakatzen dira. Ikastola ez da alderdi edo gizarte klase baten eskola, herri oso-arena baizik.

Ikastolak zerbitzu publiko bat betetzen du euskara eta gure kulturaren alde. Beraz diru publikoa hartze du. Seaska 1969an sortu zen 1901eko legearen gerizapean. Gaur egun kudeatzen ditu 19 ama-eskola, 10 lehen mailako eskola eta bigarren mailako ikastetxe bat. 1987ko irailean 878 ikasle dira 2 urtetarik 17 urtetara eta 89 lankide ikaskuntzan eta administrazioan.

Seaskak eta Bordeleko Errektoreak onartu lantalde batek neurtu zituen ikastoletako ikasleen jakitateak 1983-1984eko ikasturtean. Hona batz-beste ardie-tsi zituzten notak: euskaraz 17,5 / 20, frantsesean 15,5 / 20, matematiketan 16,5 / 20. Froga da elebitasunak ez duela ikaskuntza tratatzen, laguntzen baizik.

Gaurko egoera sekula baino zailago da. Hezkuntza Ministerioak onartu zuen integrazioa, gero Lege Biltzarrak ukatu zuen. Geroztik hitzarmena ezin antolatua da frantsesaren programagatik. Seaskako kideak beren euskal ikaskuntzari atxikiak dira, ondorio onak frogatu baititu ikasgai guzietan.

#### Eskabideak

Diru auzia (12 milioi liberako buxeta) lehenbailehen trenkatu behar da. Ikastolen eta euskararen salbatzeko bi gauza eskatzen ditugu:

- diru laguntza publikoa beste eskolen heinean;
- euskal ikaskuntzaren legezko onarpena.

## B) AEK GAU ESKOLAK

### AEK-ren helburuak

AEK-ren helburu nagusia Euskal Herri osoaren berreuskalduntzea da, hots Euskal Herriak euskara berreskura dezan. Bide honetan AEA-k sail berezi baten ardura dauka: jende helduen alfabetatzea eta euskalduntzea. Beraz, euskal hitzun anitz epe laburrean sortzea hartzen du AEK-k helburutzat:

*euskal hitzun*: euskara zinezko komunikabide-tresna bezala erakatea, euskaldun berriek eta besteek mintzabide gisan balia dezaten erreztasunez.

*anitz*: euskararentzat hitzun eta beraz ikasle kopurua hil edo bizikoa baita, gau eskolak herri eta auzo gehienetan sortzea dugu helburua.

*epe laburrean*: ikas prozesua egin ahala laburtu behar da eraginkortasunagatik: oinarritzko hizkuntza bat erakasten ahal da, mugatua baina ongi programatua, gero ikasleak hizkuntza osoa beregana dezan.

### Helburu horien gauzatzea

Iparraldean sortu zenetik AEK helburu horiei buruz abiatu zen:

- a) Ikaskuntza zerbitzua antolatuz lau sailetan, euskalduntzea, hobekuntza, alfabetatzea eta irakasleen moldakuntza: arratseko klaseak 4 edo 6 oren astean, eguneko klaseak 6 edo 10 oren astean; moldakuntza jarraikia lantokian edo lan-tenoreetan; ikastaldiak aste bat edo biz-pahiru segidan; aktibitateak euskaraz, bidaiak, mendizale ikastaldiak; zülülü ikasleak familia euskaldun batzuetan errezibitzea.
- b) Pedagogia hobetuz: *Jalgi Hadi* metodoa Iparraldekotua, hornidurak, programaketak irakasleentzat materiala hilabeteka eta mailaka eginez, «euskaraz eta kitto» dozierrak ikasleendako.
- d) Ingurumen euskalduna sortzen lagunduz: irratiko emankizunak, animazioak euskal biltokietan, afariak, parekatzeak bestaldeko klaseekin, mendi ateraldiak, kirol taldeak, euskal gizartea ezagutzeko ateraldiak.
- e) Euskararen aldeko dinamika herritar bat sustatuz: *Korrika* 5 aldiz, *Kanpainak* 3 aldiz, *Aekantuz* 3 aldiz.

### Ondorioak ikasleengan

Hona hemen ikasle kopuru zenbait AEK sortuz goroztik Iparraldean: 1979an 530, 1982an 642, 1984ean 1003, 1987an 534. Jakinez urte batetik bes-

tera kasik ikaslegoaren erdia galtzen dugula, zortzi urtez 2.500 jende inguru hunkitu ditu AEK-k. Ikaslegoaren parterik handiena lehen mailakoa da. Ikasle horiek dute bide luzeena egin behar eta bidenabar anitz gelditzen dira bide bazterrean. Ondorioz, ikas prozesuaren aitzinatzearekin ikasleen kopurua ttipitzen da.

AEK-k publiko erdalduna hunkitzen du gehienik. Jende berria bereganatze honek frogatzen du egiten duen kontzientziatze lana ondoriotsua dela. Al-diz ikaslego euskalduna nekez biltzen dugu. Alta behar konkretu batzuk gero eta gehiago agertzen dira: irrati emankizunak, artikulua, euskarazko produkzioa etab. Behar guzi horiei arropu bat eman nahi genieke, erakaskuntza euskal gizartean zinez emankorra gerta dadin.

Oro har gure ikas prozesuaren ahulezia eta eraginkortasun eskasa nabariak dira. Hain segur badugu zer egin eta hori ikusirik entseetzen gara ikas prozesua hobetzen: pedagogia, ikasleendako dozierrak, züzülü ikastaldiak eta beste. Baina bestalde ere euskal gizartean gibelapen etengabeak muga latzak ezartzen dizkigu: ikasle anitz «kronikoak» bilakatzen dira, klastetik kanpo ez baitute ingurumenik atzematen eta klasea baita haientzat euskaraz mintzatze-ko eremu bakarra.

### **Erakaslegoa beti dilingo**

Erakasle kopuruak ikasle kopuruaren gorabeherak segitu ditu: 1979an 60, 1984an 120, 1987an 80. Ez ditugu gure beharrak betetzen 80 horiekin. Alabaina gero eta zailago da erakasleak atzematen, 4 edo 6 oren klase astean emaitako prest direnak.

Erakasle guzi horiek ez dira batere profesionalak. Gehienetan militantismoz dira bilduak eta beharrean bortxaz hartuak. Ondorioz moldakuntza egoki bat eskaintzea izigarri zaila zaigu. Baldintza txarretan ari diren erakasleak fite akitzen dira eta urtero erakaslego berri batekin ari behar dugu (8 urtez 250 baino gehiago).

AEK-eskola hortarako bultzatu dugu: euskararen ezagutza barnatzeko eta euskaraz aritzeko trebetasuna lantzeko. Gure saila azkartuko da euskararen aldeko borroka azkartu arau. Eta ondorioz euskararen ikasteko eta lantzeko beharrak emendatuko diren heinean.

### **Gure proposamenak**

1. SIADECO-k egin inkesta bururatzea kostaldea ere hartuz. Errealitatearen ezagutzatik funtsezko betekizunak agerian izanen ditugu.



2. Egoera orokorki ikusi ondoren, helburuak eta lehentasunak ditugu finkatu behar, gero eskakizun konkretuak mailakatzeko premien arabera.
3. Euskarak izan behar du lehentasuna (praktikan eta egituretan), herri zerbitzuak azkartu eta ezagutu behar dira eta herri dinamika bultzatu behar da. Hiru ardatz horiek finka lezakete berreuskalduntzerako zinezko proiektu bat.
4. Eta honen egiteko Europako Parlamentuan bozkatua izan den mozioa abiapuntua izan daiteke.

## C) UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA

### Historia

Udako Euskal Unibertsitatea (UEU) 1973an sortu zen Iparraldean, hain zuzen Donibane Lohizunen, mugaz bi aldeko jendeak parte harturik, bai ikaslego bai eta ere irakaslego aldetik. IKAS elkarteak antolatzaile zelarik. 1975 eta 1976an Ustaritzen «Landagoien» etxean ukan zuen UEUK bere egoitza. 1977tik gaur arte, ikasle gehienak Hegoaldekoak zirelaketz, Iruñera aldatzea erabaki zen. «Larraona» ikastetxean egiten dira ikastaldiak, 600 – 700 lagun biltzen direlarik. 1985az geroztik, UEUKo kanpusak badira Baionan eta Donostian.

### Helburuak

1975ean, Uztaritzeko hirugarren ikastaldian onartu zen Agirian finkatu ziren UEUren helburuak:

«Euskal Herriko Unibertsitateak euskal gizartea ukan behar du bere ardatz gisa, euskal gizartea bere osotasunean harturik ... Euskal Unibertsitateak, Euskal Herria osatzen duten herrialde guztiena izan behar du: Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Lapurdi, Zuberoa eta Nafarroa biena».

«Euskal Herriko Unibertsitateak euskaraz behar du jardun nahitaez. Ezin onar dezakegu elebitasunik eta Euskal Herri osoa euskalduntzea dugu geure xede».

«Euskal Unibertsitateak Euskal Herriko jende guztia hartu behar du kontuan, inolako diskriminaziorik gabe, nola Hegoaldean hala Iparraldean, kapitalismo sistemari azpia jaten ahaleginduz».

Laburtuz, helburua hirukoitza da: «Unibertsitate nazionala, euskalduna eta herritarra». Argi dago xede hauek beste unibertsitateek ez dituztela betetzen. Eta arrazoi horiengatik, UEUK, gaur egun, bere izaiteko funts osoa baiduelakotan gaude.

## Proposamenak

UEU nazionala erraten dugularik, azpimarratu behar da, lurralde bakoitzak askatasun osoa duela bere ikastaldiak antolatzeko, gai, data ala molde. Erabakitze horretan, helburu hauek onartzen dituen nornahik, pertsona, erakunde edo elkarte, parte hartzeko eskubide osoa du. Hemendik gomita eta dei zabal bat egiten dizuegu. Ildo hontarik jarraikiz, aurtengo ikastaldia bururatu ondoren, ohar batzuk egin nahi genituzke:

- Jende anitz ez balin bada izan ere (arrazoiak bat baino gehiago izan direlarik), Gure Irratiak hartu duen leku handia azpimarratu nahi genuke eta hori garrantzitsua da.
- Ikasleagoa zabaldu behar da: betidanik parte hartzen duten elkarrekin gain (AEK, Seaska...), frantses unibertsitateetan eta Iparraldeko lizeoetan dauden ikasle euskaldunengana, eskola publiko eta pribatuetako euskal irakasleengana hurbilduz.
- Jende mota berri bat inplika dadila UEUko antolatze eta osatze lanean; molde horretan Iparraldeak dituen kultura, politika, ekonomia eta gizarte mailako galdera, eskakizun eta beharrei hobeki erantzunen zaie.

## 3. IKASKUNTZA (laburpena)

Europako Parlamentuaren 5. gomita:

- *herri hizkuntzari eman behar zaio neurri ofiziala eta estatu hizkuntzarekin berdintasunean ezarri ikaskuntza mailan, ama-eskolatik unibertsitateeraino;*
- *irakasleak formatu eta ikastresnak antolatu;*
- *herri diploma eta agiriei balioberdintasuna eman.*

## Lehen mailan

Gaur egungo euskal ikaskuntzaren egoera aztertzerakoan, eredu edo ikasmolde berezi batzuk definitu behar dira ama eskolan eta lehen mailan:

A eredu: ikaskuntza guziaz frantsesez egiten da eta ikasleek euskara ikasten dute ibilkariekin asteen 3 orenez. 1985ean 4.506 ikasle baziren eskola publikoetan (%25) eta 2.464 eskola pribatuetan (%37).

B ereduan daude eskola elebidunak: ikaskuntza euskaraz eta frantsesez egiten da irakasle ezberdinekin. Aurten (1987an) 400 ikasle dira eskola publikoetan eta 155 eskola pribatuetan.

D ereduan daude ikastolak: ikaskuntza euskaraz egiten da eta frantsesa mailaka sartzen da. Aurten 760 ikasle dira, bigarren maila bestalde.

X ereduan ez da euskararik ikasten eta zorigaitzez hemen daude ikasle gehienak: eskola publikoetan %75 eta eskola libroetan %63, 1985eko urtean.

### **Beste mailetan**

Bigarren mailako ikastetxeetan erabil genezake sailkapen berdintsu bat. Euskara hautazko ikasgaia da edo bigarren hizkuntza bizia, 300 ikaslerentzat ikastetxeetan (%2,3), 1.000 ikaslerentzat ikastetxe pribatuetan (%12). Egia erran ikasle gehienak X ereduan daude. Seaskaren Bigarren Mailako 114 ikasleek bakarrik beren ikasketak euskaraz egiten dituzte.

Gaineko mailan, Euskal Institutuan 50 ikasle badabilza. Eukal hizkuntza eta literaturazko ikastunitateak badira Bordele, Paue eta Tolosako unibertsitateetan. Euskal hizkuntz eta kultur diploma ematen da Baionan eta Pauen, bai eta literatur eta zibilizazio diploma Bordele III.lean. Euskal jakitate aitzinatuen diploma (DEA) ardiets daiteke Baionan, Bordele eta Paueko unibertsitateen gerizapean.

### **Gure eskabideak**

- Euskal ikaskuntza Euskal Herriko haur guzientzat;
- A eredutik B eredura iragaitea klase elebidunak hedatuz;
- euskal diploma ofizialak.

## **4. EUSKARAREN ERABILERA**

Europako Parlamentuaren 9. gomendioa:

- *herri hizkuntzak erabiliko dira gizarte eta ekonomia alorretan;*
- *lan-leku publikoetan, postetxeetan, adibidez;*
- *diru harremanetan, postatxekeetan, banketxeetan;*
- *erosleen informatzeko eta salgai argibideetan;*
- *bide seinaleetan eta karrika izenetan.*

### **Euskalduntzea**

Euskaltasuna familiatik eta eskolatik hasten da. Halere erdaldun helduentzat ere ikasmolde ezberdinak antolatu behar ditugu nahi duten guzietan ukan dezaten euskalduntzeko ahalmena. Adibidez:

- gau-eskolak helduen alfabetatzeko eta euskalduntzeko ikaskuntza jarraikiaren moldean, nahiz lantegi eta erakundeekin elkarlanean;
- familia osoak euskalduz guraso elkarteetan bitartez, Elebi ala Ikas-Bi, haurrek euskara eskolan ikasten dutelarik;
- multimedia ikasbideak euskal teleikaskuntza zabaltzeko bizi multzoetara ino eta nork berek ikasi nahi dutenentzat.

### **Euskararen erabilera**

Ikerketa bat egiten da Iparralde guzian (Kostaldean ezik) ikusteko zein den euskararen lekua gizarteetan. Hain segur gibelatze lazgarria agertuko da, 1970ean Pedro de Irizarrek aztertu zuen hizkuntz egoeradanik.

Beraz euskaldunek xedea hartu behar dugu euskararen erabiltzeko egoera orotan. Bestalde jokamolde batzuk asmatu behar ditugu euskararen gizarteetan zabaltzeko euskaldunen gogoa piztuz, elebitasuna negoziatuz administrazioan (herriko etxe, postetxe, bide seinaleetan), bai eta ere zerbitzu publikoetan (salerospen, kirola, osagarri erakundeetan), jende eta lekuen euskal izenak erabiliz.

Lehen «Euskarari Bai» kanpainak gure hizkuntzaren aldeko indarrak sustatu zituen. Aurten «Bateginik» kaipanaren helburua da Euskal Herri osoaren biltzea «Euskara hizkuntza nazionala» lemaren inguruan. Karia horretara elkarrekin oroituko dira euskara dela gure nortasunaren oinarria eta horren araberako xedea hartuko dituzte beren ohizko ekintzetan.

## **5. KOMUNIKABIDEAK**

Europako Parlamentuaren 7. gomendioa:

- *herri hizkuntzak erabiliko dira komunikabide zabaletan;*
- *sar dadila estatu eta lurraldeetako irrati telebistetan, jarraikizko eman-kizunak segurtatuz;*
- *herri gutituek teknika eta diru laguntza ardietsiko dute gehiengoaren neurri berdinean;*
- *berriketarien eta irratilarien formakuntza antolatuko da;*
- *herri hizkuntzak komunikazio tresna berriez baliatuko dira.*

Komunikabide zabal asko dira gaur egun: aldizkariak, irratiak, telebista, entzun-ikusgailuak bereziki. Laster hedatzen ari dira harreman tresnak: informatika, telematika, ikusdiska. Gure bizimoldea errotik aldatzen ari da. Liburu kulturaren ondotik elektronikaren zibilizazioan sartzen ari gara. Euskal kultu-

rak ere iraultza honi jarraiki behar dio. Guk ere «Gutenberg galaxiatik Marconi galaxiara» iragan behar dugu. Bestenaz kultura (eta nortasuna) suntsitzeko arriskuan ezartzen ditugu.

## A) IRRATIAK

### Irrati publikoa

Lehen jardunaldiek garrantzia ematen zioten irrati eta telebista publikoei euskal kulturaren zabaltzeko. Gure lehen eskaeran bi irrati publiko eskatzen genituen, bat osoki euskalduna, bestea elebiduna. Zer erdietsi genuen «Radio France Pays Basque» delakoarengatik? Bietan oren laurdeneko berriketa egunero eta oren oso bat «gai berezia»-rentzat baina erdiko uhinetan. Privatizazio politika izanagatik eskakizun hau hor dago: euskal emankizunak atseginekin entzuten dira eta Euskal Herriko Artistek leku bat nahi dute irrati eta telebista publikoetan.

### Euskal irratia

Dena dela zerbitzu publikoaren hutsen betetzeko hiru euskal irrati badabiltza 5 urte hauetan. Zer entzuten diegu?

- Berriketa: lekuko berriak lehenik eta ahal bezainbat denetarik, jendea hunkitzen duten batzuk, kultura abisu eta beste.
- Emankizun bereziak edozein gaiez: gizarte, kultura, kirola, erlisione, laborantza...
- Denbora pasak: konpainiako irratiaaren alor hau hastapenean bazterrera utzi genuen. Gero eta gehiago honi buruz heldu gara: kantu eta musika ahal bezain orokorrak, deskantsu soinua ...

Zein dira irrati hauen berezitasunak?

- Lasaiak dira: gero eta gehiago irri moduan euskara eta euskal mundua entzulegoarekin baketu bezala nahi dugu.
- Adieraztasuna (radio d'expression): komunikazioa laguntzen dute, mikroa irekiz beste komunikabideetan ez diren jende eta multzoei.
- Kulturaz arduratzen dira: erreferentzia berri batzuk sorrarazten dituzte irratiaaren eta euskal kulturaren aurpegi dinamiko bat erakutsiz
- Herrikoiak dira eta herriaren nortasun osoa agertzen eta zaintzen dute. Orain euskaldunek eta erdaldunek gure hizkuntza nonahi eta noiznahi entzun dezakete.

## Geroari buruz egin beharrak

Irratilarien lanpostuak segurtatu behar dira. Ez da erraz izanen, zeren estatuarengatik ukan ditugun laguntzak jarraikiko diren ez baitakigu. Altaba SMIGa baino gehiago hartze lukete. Euskal irratiek zerbitzu publiko bat betetzen dute eta hortakotz laguntza publikoa hartze dute. Estatu, lurralde eta departamenduarekin hitzarmenak eztabaidatu behar ditugu jarraipena segurtatzeko, irratilariak ordainduz eta tresneria berrituz.

Tresneriak berritu behar dira eta diskotekak aberastu. Kalitatea ere hobetu, adibidez euskararen aldetik, sorkuntza gehiago eginez eta irratien artean lankidetzaz handiagoa ezarriz. Gainera entzun-ikusgailuen eremuan zein-gehiegoka bortitza da. Gure irratiek bakarrik beren hobekuntzari esker atxikiko dute beren entzulegoa. Baina hiru irratiek frogatu dute irratia euskalduna egiten badakitela, ikasi dutelakotz.

## B) EUSKAL TELEBISTA IPARRALDEAN

### Zertan gara?

Entzun-ikusgailuen legearen arabera, FR3 kateak eskualdeetako emankizunak zabaldu behar zituen, herri hizkuntzei garrantzia berezi bat emanez. Alor horretan Pizkundeak negoziaketa asko eraman ditu Akitaniako FR3-ren zuzendariarekin. Gainera eskatu genuen Baionan izan zedin irratitelebista produkzio zentro bat. Ondorio on zerbait ere erdietsi, baina oraindik ez gure beharren neurrian.

Berriketa aipatuz, bi teknikalari bazeuden Baionan gertakariaren grabatzeko eta bi berriketari «pigistek» (noizean behinekoak) komentarioak egiten ziztuzten. Teknikalariak Bordelera eraman dituzte eta pigistek ez dute lanik bi urte hauetan. Gertakariak ez dira ongi erakusten. Adibidez, *Korrika* zelarrik, Mauleko inauteriak agertu ziren etab. Hobetze bakarra hau da 1987tik hona pilotaz emankizun bat egiten dela hilabetean bi aldiz.

Emankizun orokorrak: bi emankizun egiten ziren hilabetero, oren erdikoak, «Magazine» moldekoak; bakoitza bietan agertzen zen,aldi bat euskaraz eta gero azpigitulaturik. Orain kontrola zorrotza jasaten dugu gaiak hautatzekoan eta ez dugu iraupenaren segurtasunik.

Euskalgintza: hiru urtez Bordeleko Errektoreak euskal (eta okzitan) kurtsoak zabaldu zituen astean bi oren erdiz. Orain kurtso horiek geldituak dira.

## **Gure proposamenak**

- Negoziaketak jarraitzen ditugu komunikabide publikoen alorrean: gure diruaz ordainduak direlaketoz, hartze dugu gure herri kulturaz ardura dadin. Halere ageri da FR3 kateak ez diola euskaldunen beharrei erantzun egokirik ematen. Eta zorigaitzez ez dugu aldaketa handirik goaitzen. Ondorioz beste negoziabide bat ireki dugu.

Telebistarentzat aterabide hoberena Euskal Telebistaren (ETB) zabaltzea da eskualde guzietara, eta neurri batean «iparraldekotzea». Bi helburu beraz: bat, teknikaren aldetik, zabalkuntza, Parisetik erdietsi behar genukena; bestea, programaren aldetik, emankizun batzuen sortzea, ETB-koekin egin genitzakeenak. Hona zehaztasun batzuk.

## **Teknikaren aldetik**

Eskualde menditsu batean garelaketoz ETB-ren emankizunak ongi hartzen dira Hendaiatik Donapaleu arteko marra baten aurrean, baina beste lurraldeak Larrun mendiak itzaltzen ditu. Aterabidea hau da: Jaizkibel menditik hertz-uhinak igorriko dira Jaizkibeleetik Biarnoko Saliseraino, handik bi aldetara hedatzen ahal baitira, Garaziko Jarra mendira eta Zuberoko Madalena mendira. Hiru igorgailuren bidez, aipatu eskualdeetan ETB har liteke.

Guri da behar den baimenaren erdiestea. Orain arte mintzatu ditugun herriko alderdi politikoak eta hautetsiak denak ados daude. Haatik giltza Kultur Ministerioan dago.

## **Programaren aldetik**

Gure xede orokorra da ETB-n parte hartu behar genukeela, ez bakarrik ikusle bezala, bai eta ere emankizun batzuen sortzen. Helburu horretara helzteko 3 baldintza bete behar dira:

1. Iparraldean berean antolatu behar liteke berrikerarako idazkaritza bat, adibidez Baionan.
2. Hemengo teknika talde batek bilduko ditu berriak ala irudiak, eta emaldiak muntatuko erredakzio zuzendariaren aholkuei jarraikiz.
3. Komentarioak hemendik eginen dira, Iparraldeko sentsibilitatea adierazteko.

Hona hasiera batean zer programa proposa genezaken:

- Egunero berriketa flash bat minutu bat edo bi, adibidez «Gaur egun» emankizunean.

- Astero berri bilduma bat 20 minutuz, muntadura berezi batean, pertsonalitate ezagun batek komentaturik. Hemengo aktualitatea agertuko da, politika, kultura, ekonomia, gizartea edo kirol alorretan. Heldu diren gertakizunak eta agerkizunak oroitaraziz.
- Hilabetero emankizun orokorra 30 minutuz, aktualitateari lotua ez dena. Adibidez herri baten aurkezpena, biztanleak mintzaraziz; eta jarduera zerbait, lantegi, kooperatiba, artzaintza, festa, kirol bat; edo pertsona bat, artista, idazle, enpresa zuzendari, txapeldun...

### **Egitura minimo bat**

EITB-ren idazkaritza bat antolatu behar liteke Baionako lokal batean. Lan taldean agertuko dira: legezko zuzendari ordaindu gabekoa eta norabide kontseilua; hiru langile, idazkaria, emankizunak munta ditzazkeena, kamerari bat, gertakarien grabatzeko, berriketari bat lan egingen duena ETB eta Euskadi Irratiarentzat. Idazkaria denbora osoan ordaindua izanen da, beste langileak beharren arabera.

Aurrekontua neurtua da: 2 milioi libera hagaren, igorgailuen eta idazkaritzaren antolatzeke; hilabete oroz 46.000 libera gastu eta soldatentzat.

Diru iturriak: antolakuntzarentzat Kultura Ministerioak eta Eskualdeko administrazioek diru laguntza bat eman lezakete, baimena erdietsiz geroz. ETB-k hemengo idazkaritzaren funtzionamendua bere gain hartu behar luke, ohizko mozkinak bilduz, publizitatea eta kanporako produkzioa.

Adibidez idazkaritza balia daiteke entzun-ikusizko lan batzuen egiteko, hala nola «Euskaraz Bizi» bideoa, eta beste ikasgailu batzuk. Pauen edo Parisen dirua xahutzeko orde, ekoizpen pedagogiko EITB-ren Baionako idazkaritza errentabiliza lezake.

Bestalde hemengo mediateka baten hastapena liteke. Denbora berean Lauga ikastetxeko euskaldun bidezale gazteentzat formakuntza leku bat izan liteke. Beraz diru-iturri eta helburu askotako enpresa bat antola genezake. Orain proiektua talde batek akulatzen du, Pizkundeak egin dituelarik lehen urratsak.

## **6. ANIMAZIOA ETA SORTZAILITASUNA**

Europako Parlamentuaren 8. gomendioa herri hizkuntzen aldeko kultur-gintza alorrean:

- *hizkuntza bereziak erabiltzen dituzten herriek parte hartuko dute kultur antolamendu eta ekintzetan;*



- *fundazioak eta ikastetxeak, herri hizkuntzen aztertzeko ikas-tresnen muntatzeko eta ikerketa orokorren egiteko;*
- *entzun-ikusgailuak antolatuko dira herri hizkuntzak erabiliz;*
- *teknika eta diru laguntzak.*

## **A) KULTURAREN ALDEKO SOSTENGUA**

Euskal Herri barneko hiru kultur etxeek kultur lanak eta gizarteari buruzko laguntzak daramatzate hiru Herrialdeetan. Irakasleek eta animatzaileek behar dituzten tresnak eta lekuak hor aurkitzen dituztelarik. Betetzen dituzten gizarte zerbitzuengatik diru publikoa hartze dute. Eskualde guzietako kargudunekin hitzarmenak antulatuko dira langileen iraupena eta tresneria egokia segurtatzeko.

Beste elkarte batzuk ere lan egiten dute hiri auzoetan eta herrietan: *gaztetxe (MJC), Martxuka, Ote Lore, Sagaio, Uhaina, Xinkako*, kultur aste etabar. Gehienen xedea da euskal kulturaren goratzea. Bestek helburu zabalagoak dituzte: orduan animatzaileen gain da elkar aditzea euskal ingurunearen sustatzeko.

## **B) KULTURA SORKUNTZA**

Sortzailetasunak kultura zaintzen du folklorera erortzetik. Euskaltasunak onartuko ditu gaurko molde berriak, haatik berezitasuna galdu gabe. Egia da musika, dantza, edergailuentzat bai eta ere idazkien alorrean, nola antzerkia hala olerkia edo bertolaritza. Sortzailerik ez da izanen, formakuntza eta zabalanderik gabe: formakuntza ireki batek ager litzake dohain hoberenak; zabalakuntzarentzat erabiliko ditugu merkatalgoaren jokamoldeak, publizitate, agerkizun mas-media.

Artistak elkarretaratu dira sortzailetasun honen akulatzeke eta beren obren ezagutarazteke. Kultur etxeek gaurko eta geroko artisten eskuetan ezarriko dituzte behar dituzten tresna eta laguntzak.

## **C) EUSKAL HERRIKO ARTISTAK**

Duela 3 urte moldatua, Euskal Herriko Artistak deitu batasunak bere baitan dauzka hamar bat sail hunkitzen dituzten edergileak, liburugintza eta kirolak aipatu gabe: margolariak, zizelkariak, kantariak, soinulariak, eskulangile, entzun-ikuski egileak, bertsolariak, marrazkilaria.

## Ekintzak

Hor biltzen dira 50 artista edo edergile, beren arteko trabarik batere gabe. Hor beren artean muntatu dituzte 3 urte barne 5 agerraldi nagusi: 1984an Kanbon, 1985ean Pauen, 1986an Baionan, 1987an Donibane Garazin eta Baionan. Sortzailetasuna azkar daukate beren artean partaide horiek.

Baina gaur sortzailetasuna zertan liteke, inguruan ez balin bada erakusteko edo ezagutarazteko toki egokirik edo tresnarik? Asma zer gerta litekeen frantses edergintzarekin, ez balitu edergintza horrek dituenak oro: ministeritza, irratiak, telebista, erakustokiak, kazetak, magazinak, Herriko Etxeak ...

Hemen berean so egiten badugu zer gertatzen den gure esku ditugun berri emateko tresnekin, iduri luke, salbuespen batzuek kanpo, euskal inguruneak berak ez duela hanbat axolarik herriko artisten edo edergileen lanez edo asmoez. Hori dena oraino gaizkiago beste irrati, kazeta eta telebistetan, hots «toki ofizialetan». Aitortu behar da sortzailetasuna gehienetan baldintza txarretan dabilela hemen. Jendeak horretarako behar lukeen hezkuntza bera zertan da? Nongo eskoletan irakasten da?

## Ondorioak

Edergintzatik bizi direnak aski bakarti sentitzen dira, kanpora tira gutirekin bezala. Azpimarratzekoa da telebistak orobat edergintzarik ez bagenu bezala jokatzeko duela, aise nahiago baitute Euskal Herriari buruz aipatu zalaparta eta bonba!

Erakunde publiko gehienek (Departamenduak, Eskualdeak, Herriko Etxeak), alta ahalak lituzketelarik, ez jakinarena egiten dute. Baionako Kultur Etxean ere gure nahiak ez dizkigute entzun. Hortik aldi bat baizik ez dugu laguntzarik erdietsi !

## Proposamenak

1. Gutartean ere bada zer egin, gure esku ditugun kazeta, irrati, Herriko Etxe eta batasun zabaletan.
2. Merkatu baten zabalbiderik gabe ez da sortzailetasun handirik. Nola bizi, ez bada zerbait saltzen edo irabazten? Hortakotz xedea hartu dugu gure batasuna zabaltzea hemen bereko sostengu on batekin, bai eta ere mugaz bestaldeko artistekin, elkarrekin azkarago joaiteko Europara eta mundu zabalera!

## **D) EUSKAL HERRIKO KULTUR ETXEA**

Euskal Herriko Kultur Etxearen araudien arabera elkarteek parte hartzen dute administrazioan eta norabide kontseiluan, gure kulturaren beharrak hobeki kausitzeko. Garrantzizko puntu batzuk erdietsi ditugu: euskararen lehen-tasuna, liburugintza saila, arduradun batzuen izendatzea, elkarlan zenbait ...

Alderantziz Kultur Ministeritza indarka ari da etxe hori Kultur Ekintza Zentro (CAC) bilakatu nahiz, Frantziako beste 40en irudikoa, bakarrik goi mailako ikuskizunen sortzeko eta agertzeko. Bestalde araudiak ez dira errespetatu garrantzizko puntu batzuetan. Ondorioz Pizkundeak boikota erabaki du, baina proposamen baikorrak ginez.

Euskal elkarten eta Baionako kultur etxearen arteko lankidetzak baldintzak hauek dira:

1. Araudiei jarrai arduradun berriak izendatzerakoan.
2. Euskarari eta euskal kulturari lehen-tasuna eman egitarauan, nola diruaren hala ikusgarrien aldetik.
3. Barneko hiru kultur etxeak segurtatitio, diru laguntza bereziaz eta elkarlan hitzarmen batez.

Jardunaldiek egoera hau aztertuko dute eta ordezkariak gure xedeak helaraziko dituzte, erakunde hori euskaltasunaren onetan baliagarri izan dadin.

## **7. HERRI ONDASUNAK (laburpena)**

Gizaldi bakoitzak herri ohiturak ikasten ditu eta aberasten ondokoei helarazteko. Ondasun horiek dira gizartearen oroitzapenak, herriari ematen baitiote den bezala jarraitzeko gogo. Lauburu eta beste elkarteek lan egiten dute gure historiaren bizirik atxikitzeko. Ondasun horien erakusteko, behar dira lekuak eta ekintzak, erakusketak eta erakustokiak, besteen artean Irisarriko Ospitalea, eskoletako animazioak, ikerketak, etxe berritzeak ...

Herri kirolek eta bereziki pilota jokoek jendetza ederrak biltzen dituzte, ala kirolari ala ikusle. Antolaketa egoki baten bitartez (Liga, Federazioa), zein-gehiagoka horiek gure izatea ezagutaraz lezakete. Guri da asmatzea nola lehia-keta horietan egiazko nortasuna ager genezaken, adibidez euskaraz jokatzu.

## **8. EUSKALDUNGOAREN BATASUNA**

Europako Parlamentuaren 10. gomendioa estatuen mugen gainetik erabiltzen diren harremanak herri hizkuntzen alde:

- *hizkuntz eta kultur lankidetzaren aldeko antolaketa;*
- *eskualdeetako administrazioen elkarlana;*
- *Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa (EBLUL).*

Jardunaldietan egin diren proposamenak gero denek elkarrekin betetze-koak dira. Lehenbaileheneko egitaraua finkatuko dugu. Gero ikus nola Iparraldeko kultur federazioak jarraiko duen. Denbora berean Hegoaldearekin harremanak antolatu behar ditugu. Bai eta herrien artean eta nazioarteko erakundeetan ere agertuko ditugu gure xedeak eta eskakizunak.

### **Gutarteko lankidetzaz**

Jardunaldien helburu bat da elkarteak jakin dezaten bakoitzak zer egiten duen, beharrez elkar laguntzeko. Hona araudi orokorra geure eta gutarteko ekintzen zuzentzeko:

1. Elkarte eta elkarkide guzien eguneroko kezka da euskara eta euskal kultura bizirik atxikitzea, gure nortasunaren oinarriak direlaketz.
2. Euskal erakundeetan parte hartuko dugu lanaz edo laguntzaz: euskal ikaskuntza, komunikabideak, liburugintza, agerkizunak.
3. Elkarte elebidunetan euskararen lekua zabalduko da.
4. Kulturgintza herri dinamikari lotuko zaio (ekonomia, politika, sindikatua ala erakundeak), baina eremu bakoitzaren autonomia errespetatuz.
5. Elkartasun zabala izanen da kultur eskabideak agertzerakoan, negoziaketa berezien akulatzeke.

### **Gure eskabideak**

1. Euskararen legezketzea zerbitzu publiko eta ikaskuntza alorretan.
2. Ikastola eta gau eskolentzat aterabideak legearen eta diru laguntzaren aldetik.
3. Euskal diploma ofizialak.
4. Kultur lanpostuak segurtatzea hitzarmen batzuen bidez irakaskuntzan, irrati-telebistetan, kultur etxe eta elkarteetan.
5. Euskal Telebitaren zabaltzea eta iparraldeketzea.
6. Ikaskuntza elebidunaren hedatzea ikastetxe guzietara.
7. Artisten bizibideak eta agerbideak.

8. Euskararen sartzeta herri kirol eta agerkizunetan, gutienez zerbitzu publiko batetan, adibidez postetxeetan.
9. Siadeco-ren inkesta osatzea.
10. Harremanak Hegoaldearekin.

### **Elkarteen federazioa**

Egitarau honen bururatzeko nahitezkoa da elkarte guziak elkarretara gaitzen. Hau izan da betidanik Pizkundearen helburu nagusia. Eta uste dugu ildo horretarik jarraiki behar duela, baina eginbideak hobeki definituz: batasuna, negoziaketak, animazioa, idazkaritza, harreman zabalak.

1. Gutarteko batasuna beharrezkoa da elkarrekin indar gehiago ukan dezagun, herriak jasaiten duen egun txar hauetan bereziki. Pizkundan sartzeko baldintza bakarra da Jardunaldiek finkatu helburuetan ados izatea. Araudiak eskatzen duen bulegoan lan egingen dute kultur alor nagusietako ordezkariak.
2. Negoziaketek jarraiki behar dute barneko kultur etxeen eta euskal irratien alde, kultur langileen lanpostuen segurtatzeko, Euskal Telebistaren zabaltzeko, euskal diploma ofizialen erdiesteko. Beti bezala Seasak daraman negoziaketari sostengua emanen diogu.
3. Animazioa: urte guziz elkarte batzuk badute beren ekintza nagusia: Herri Urrats, Korrika edo Aekantuz, Galarrotsak, bertso, kantu edo idazki xapelketak, Dantzari Txiki, Idazleen Biltzarra Nafarroaren Eguna, kultur asteak... Pizkondeak gomitatzen ditu bere kideak, herri mugimendu horietan parte har dezaten batzuk besteen lagungarri. Aurten Euskal Herri osoa biltzen duen Kanpaina 88an parte hartzen dugu. Urtero elkarte guziak bilduko dituen ekintza berezi bat antolatu behar dea, urrats berezi bat egiteko euskaldungoaren aitzinarazteko? Biltzar nagusian hartzeko erabaki bat.
4. Proposamen berria da idazkaritzaren antolaketa «Euskal fundazio» batekin. Diru-iturri honen helburua da elkarteen laguntzea kultur lanpostuen iraupena segurtatzen. Diru emaleak fundaziokideak izanen dira, bai eta ere enpresak, legeak eskaintzen dituen erraztasunez baliaturik, eskualdeetako eta berdin nazioarteko erakundeak. Proiektu honek eskatzen du Hemen-Herrikoa bezelako antolaketa bat. Idazkaritza iraunkorraren beste lanak dira permanente gabeko elkarteak laguntzea, komunikazioa jarraitzea elkarteen artean...
5. Harreman zabalak: hemengo elkarte zenbait federatuak dira Hegoaldekoekin: ikastola, gau eskola, dantza ala antzerki. Hegoaldean Eus-

karazko Kultur Batzarreak (EKB) biltzen ditu euskalgintzan ari diren elkarte asko. Pizkondeak gauza bera egiten du Iparraldean baina kulturaren definizio zabalagoarekin. Bi federazioek elkarrekin hitz egin dugu elkar ezagutzeko eta aurten kanpainan lan egiteko. Elkarrizketa hauek jarraiki behar ditugu elkarren arteko lotura iraunkor baten antolatzeke.

6. Kanpoko harremanak: Pizkondea Europako erakundeekin harremanetan sartu da, Europako Bulegoan partaide jarri delarik. Alde batetik herri gutituekin hitzartzen ahal gara, elkarrekin daramagun borrokan. Bestalde mintzabide zuzena badugu gure xedeak eta borrokak adierazteko maila gorenetan.

## 2. ERANSKINA

### EUSKARAREN AGIRIA

#### Berehalako 40 neurri eta gomendio

##### **Aintzin solasa**

*Euskara da Euskal Herriko jatorrizko hizkuntza. Beraz Iparraldean ere hizkuntza ofiziala izan behar du euskarak, legeak honela onartuz eta administrazioak horretarako behar diren neurri guziak hartuz.*

*Horixe da nazioarteko itunek galdatzen dutena eta horixe mintzaira anitz duten estatu demokratiko gehienek daramaten politika. Tenorea da Frantziak ere gauza dezan euskararen onartze eta legezatzte ofiziala.*

*Euskararen egoera kontradizioz beterik agertzen zaigu. Euskal Herriko hizkuntzak ez du sekula hainbeste baliabiderik izan bere historian: eskolak, komunikabideak, legeak eta beste. Halaber hizkuntzaren aldeko atxikimendua ez da sekula hain azkarra izan jendeengan, inkesta anitzek agertzen duten bezala.*

*Alta hizkuntzaren egoera lazgarria da, ezagutza eta erabilpena maila bizi apalera jaitsi baitira.*

*Euskarak, egoera gutititik normalkuntzari buruz abiatzeko, hizkuntzaren eremu osoa estaliko duen politika behar du. Herri hizkuntzen Eurokarta da politika honen abiapuntua eta ofizialtasuna helburua. Horren gauzatzeko legeak, erakundeak eta borondateak oraindik eskas dira.*

*Anartean euskararen salbatzeko baitezpadakoak diren neurriak berehala hartu behar ditugu eta gauzatu denborarik galdu gabe. Minimo hori da agertzen agiri honetan, hainbat euskaltzale eta elkartek prestatuak.*

##### **Euskara familian**

*Hizkuntza batek jatorrizko hiztunen beharra badu iraunpenaren segurtatzeko. Giza nortasuna ama hizkuntzaren bidez moldatzen da behin betikotz.*

*Familia da hizkuntz transmisioaren faktore garrantzisuena, ikerketek erakusten dutenez. Alderantziz, familia baten erdalduntzeak euskararen jarraipena moztzen du, anitzetan luzarako.*

**1.** Euskararen jarraipenerako, beharrezkoa da etxe hizkuntza izan dadin ahalik eta familia gehienetan. Euskal hezkuntza haurren izenetik hasten da;

ohizko mintzamoldea, komunikabideak eta eskolaren hautua garrantzizko baliabideak dira.

**2.** Haur, gaztetxo eta gazteei, euskal elkarteetan parte hartzeko aukera emanen zaie, ahal bezain goizik.

**3.** Familia erdaldunen euskalduntzeko bideak bultzatu behar dira

### **Administrazioa eta legedia**

**4.** Lehenbailehen, Frantziak onartu eta sinatu behar ditu European lekuko hizkuntzen egoera normaltzeko onetsi diren erabakiak eta legeak, bereziki 1992ko Hizkuntza Gutituen Eurokarta, 30 Estatur onartua 50 milioi hiztunen onetan.

**5.** Epe laburrean, gobernuak aurkeztu behar du legegai bat, Estatu frantseseko hizkuntzen onartzeko eta legeztatzeko, frantsesaren aldeko legegaiaren bezain laster eztabaidatzeko. Lege horrek euskararen ofizialtasuna onartuko du eta lehengo diskriminazioak indargabetuko.

**6.** Ahal bezain laster, eta Eurokartak onesten duen bezala (7. art, b), Ipar Euskal Herria kudeatuko duen instituzio politiko-administratibo berezia sortu behar da. Instituzio honek bere gain hartuko du euskararen normalizaziorako ardura publikoa.

**7.** Euskara erabil dadila seinalizazio publiko osoan: mota guzietako bide-seinaleetan, ez bakarrik herri izenetan; publikorako informazio idazkietan; administrazio egoitza guzietan, herriko etxe, posta, sekuritate sozial, ospitale, suprefeturan.

**8.** Euskara erabiliko da administrazioek publikoari ematen dizkieten informazio guzietan. Administrazio publikoaren inprimakiak elebidunak izanen dira

**9.** Herriko Etxeek antolatuko dituzte euskaldunekin euskaraz normalki aritzeko araudiak eta plangintzak:

- arduradun euskaldunak ezar publikoarekilako harremanetan;
- arduradun hauen euskalduntzeko eta alfabetatzeko ikastaldiak antola lan denboran;
- euskararen presentzia eta sustengua jakinaraz «Hemen euskaraz» bezalako kanpaina publikoaren bidez.

**10.** Euskaltzaindiak onura publikoaren onarmena hartze du akademia ofizialtzat onetsia izan dadin, euskararen zaintzeko, normalizatzeko eta garatzeko. Beste hiriburuetan bezala, Baionan ere bere egoitza ukanen du.



**11.** Auzitegietan euskaraz mintzatzeko eskubidea onar dezatela, jurisprudentziak eta tradizioak onartzen duten bezala.

## **Irakaskuntza**

*Euskal Herriko haurrek hartze dute euskaraz altxatuak izaita. Estatuak herri guzietan euskal irakaskuntza eskaini behar du, mugarik ezarri gabe. Nahi duten ikasle guziei euskarazko irakaskuntza eman behar bazaie ere, urrunago joan behar da: helburua da ikasle guzietan euskara ere jakin dezaten beren ikasketak bururatzeko. Gaur egun gehiengo handiak (% 79) ez du euskarazko ikaskuntzarik.*

*Euskal irakaskuntzak hartze ditu frantsesak dituen ahalbide berak, egiazko zerbitzu publikoaren gisan. Oraingo legearen arabera gurasoek dute eskatzen euskal ikaskuntza. Estatuak ditu beharrezkoak diren egiturak bultzatu eta antolatu behar, gurasoen eskakizunak aitzinduz.*

*Irakasleen formakuntza eta kontratatzea irakaskuntza beharren arabera koak izanen dira: haien formakuntza eta irakaskuntzan aritzeko lehiaketak euskaraz eginen dira.*

*Euskaraz sortu diren haurrek euskarazko ikaskuntza hartze dute, zein nahi eskoletan. Egoera normalean Euskal Herriko aitamek hauta lezakete, edo euskarazko eskola, frantsesa ere ikasiz, edo frantseseko eskola, euskara ere ikasiz.*

**12.** Euskara ikasteko eskola hautatzerakoan aitamek jakin bezate, Seaskak erabiltzen duen murgilbidea dela hoberena, gero ikasbide elebiduna, azkenik ohizko hizkuntz ikaskuntza (astean 3 oren).

**13.** Seaskak hartze ditu beste eskola publikoek dituzten diru laguntza berak: eraikuntzak urrik, ama eskoletako laguntzaileak, langile teknikoak..

**14.** Eskola berrantolaketetan, bereziki barnekaldean egiten direlarik, klase elebidunak (bederen) sortu behar dira.

**15.** Irakasleen kontratatzean, euskaraz irakasteko maila badutela segurtatu behar da. Euskarazko diplomarik ez dutenei, EGA gaindi dezaten eskatuko zaie.

**16.** Euskarazko formakuntza eta zeingeiagoak xutik jartzeko neurriak hartu behar dira.

**17.** Diploma guzietan euskaraz ikasi gaiak, euskaraz neurtuko dira.

**18.** Mediateka zabal batek euskal liburu, diska, informatika programa eta beste baliabideak bilduko ditu, eta eskainiko 4 ikaskuntza sareei, kultur elkartei eta euskaltzale guzietan.

**19.** Eskolatik kanpo ere, ikasleei euskararen erabiltzeko baldintzak eman behar dizkiegu gizarte alor guzietan, hala nola udalekuetan, agusagailuetan, kirol eta kultur ekintzetan.

**20.** Erabilpena indartu behar da bai familietan, bai elkarteetan, eta gainera ekimenak hartu behar ditugu jendarte alor guzietan, horiek orok, erabilpena laguntzeaz gain, euskararen ikasteko eta mintzatzeko motibapena azkartuko baitute.

### **Helduen euskalduntze alfabetatzea**

*Herrian bizi diren guziek, herri hizkuntzaz jabetzeko, euskara lantzeko eta orotan erabiltzeko eskubidea badute.*

*Helduen euskalduntze alfabetatzearen helburua da nahi duen orori euskaraz bizi ahal izateko hizkuntz gaitasuna erakatea. Sail hori garrantzi handikoa da euskararen geroari begira, familia transmisioa segurtatzeko, haurren motibazioa azkartzeko eta erabilpen soziala hobetzeko.*

*Hizkuntza gutituen Eurokartak aldarrikatzen duen bezala (7. art. g), botere publikoek ahalbideak eman behar dituzte, euskara ikasi nahi duten Euskal Herriko herritar guziek ikasteko aukera ukan dezaten.*

**21.** Zerbitzu publikoa betetzen duelakotz, AEK elkarteak onarmen eta laguntza publikoa hartze ditu, ikasle/orenka adibidez.

**22.** Helduen irakaskuntzarako hiru elementu kontuan hartu behar dira:

- irakasleen formakuntza: unibertsitatearen laguntzarekin segurta daiteke;
- material didaktikoa, erabilpenean oinarritua eta publiko desberdinen beharren arabera;
- mota ezberdineko ikasmoldeak: eskaintza zabala eta dezentralizatua, pertsona helduen behar eta ahalei egokitua. Moldakuntza jarraikia da besteak beste landu beharreko alorra.

**23.** Euskalduntzeko motibazioa elementu erabakiorra denez, honen zabalteko kanpaina eta ekimenak bultzatu behar dira, interes desberdinak kontutan hartuz: Euskal Herrian integratzeko nahia, motibazio instrumentala, haurrekiko komunikazioa, harreman sozialak eta beste.

**24.** Ikas prozesuaren bermatzailea eta helburua erabilpena denez, euskararen presentzia zabaldu behar da, bizi publikoan, kultur munduan, zein lan eta komertzio harreman, mezu eta iragarkietan.

## Unibertsitatea

*Euskal Herriko Unibertsitatea beharrezkoa da goi mailako ikasle, irakasle eta ikerleak herrian atxikitzeko, gure jendarte honetan. Gaur egun Iparraldean diren 9000 ikasleetarik 2000 bakarrik daude Baionan.*

*UEUren helburua egiazko euskal unibertsitatearen eredia agertzea da, bai eta beste unibertsitateek ematen ez dutena osatzea: irakasle euskaldunen formakuntza, irakaskuntza eta ikerkuntza baliabideen antolaketa, adibidez.*

**25.** Euskal Herriko Unibertsitate autonomoa ardietsi behar dugu, euskarra erabiliko duena irakaskuntza eta ikerketetan.

**26.** Unibertsitate honek euskarazko diplomak prestatuko ditu eta alor guzietako gai guziaz euskaraz landuko. Hegoaldeko euskal unibertsitateekin lehenetsuneko harremanak ukanen ditu.

**27.** Oraingo honetan, Iparraldeko unibertsitatean euskararen lekua zabaldu behar da, irakaskuntzan eta ikerketetan, hala nola:

- Maîtrise, DEA eta doktorego memoria eta tesiak euskaraz egiteko eskubidea erdietsiz;
- CAPES-ean euskararen lekua normalduz, hizkuntza arrotzen eta Korsikar CAPES-etan bezala.

**28.** Euskarazko unibertsitatearen eredia delakotz, Udako Euskal Unibertsitateak (UEU) egiten duen lanaren ezagutza ofiziala eta finantzamendu publikoa hartze ditu. UEUren zerbitzuen hobetzeko eta baliatzeko, elkarteen arteko harremanak eta elkarlana bultzatzekoak dira.

## Komunikabideak

*Telebista, irrati eta kazeten bidez du euskarak jende gehiena hunkitzen. Tresna horiek baitezpadakoak zaizkio gaur egun edozoin mintzairari. Euskal komunikabideek premiazko tokia betetzen dute euskara hedatzeko eta sustatzeko.*

*Eurokartak komunikabideetaz dio: «Mintzaira gutituetan ari direlakotz dituzten gastu bereziak beren gain hartuko dituzte erakunde publikoek» (11. art, f).*

**29.** Euskal komunikabideei zor zaizkie beste komunikabideei emanak zaizkien laguntza berberak, gehi Eurokartak aipatzen dituen laguntza bereziak.

**30.** Telebistarentzat eskatzen dugu, mugaz gaineko akordio baten bidez, hemengo botere publikoak sar daitezten Euskal Irrati Telebista erakunde.

Iparraldeko kazetari eta animatzaile talde bat har dezaten, jendetzearen araberakoa, hemengo euskarak eta egoerak beren tokia izan dezaten Euskal Telebistan.

**31.** Beren funtzionamendu berezia kontuan harturik, euskarazko irratiek zerbitzu publikoa betetzen dute. Botere publikoek irradi publiko frantsesaren buxeta bera segurtatu behar diete gutienez.

**32.** Botere publikoei galdatzen diegu, zuzenean kudeatzen dituzten kateetan, euskarari toki egokia eman diezaioten, Eurokartak dioenez, «irradi eta telebista kate baten sortzea segurta dezatela», herri hizkuntz bakoitzarentzat.

**33.** Euskarazko aldizkariak diru laguntza publikoa hartze dute, dituzten zailtasun berezien gainditzeko.

**34.** Tokiko aldizkari frantsesetan ere, euskararazko artikuluak agertu behar lirateke, irakurleen galdeari erantzuteko (*Sud-Ouest, La Semaine...*).

## **Kulturgintza**

*Euskalgintza eta euskal kulturgintzaren aitzinarazteko laguntza, botere publikoen eginbide nagusi bat da. Garapen horrek eskatzen du kultur antolaketa osoa, modernoa eta iraunkorra.*

*Euskal elkarteek, falta edo eskas diren zerbitzu publikoen orde lan egiten dutelarik, antolaketa profesionala hartze dute, araberako buxetarekin, Pizkundera federazioak galdegiten duen bezala.*

*Gaur egun bi erakunde ofizial baditugu euskaltasunaren sustengatzeko: Euskal Kultur Erakundea eta Herrien arteko Sindikata. Haien ahalbideak handitu behar dira. «Euskal Herri 2010» inkestak agertzen du euskal kulturaren diru laguntza % 14a dela bakarrik.*

**35.** Euskarazko kulturak euskaltasuna adierazten du molde askotan. Adibidez literatura, bertsolaritza, antzerkia. Gure sostenguaz gain, diru laguntza publikoa hartze dute, sorkuntza eta formakuntza segurtatzeko.

**36.** Arteak ere euskaltasuna adierazten du beste molde batzuetan. Adibidez dantza, musika, arte ederrak. Euskara erabiliz, erranahi osoa hartzen dute.

**37.** Festak, kirolak, jokoak dira Euskal Herriko dinamika eta alaitasunaren ikurrak. Are gehiago euskaraz iragaiten direlarik, gure nortasun osoa adierazten baitute.

**38.** Gazteen hezkuntza ez du eskolak bakarrik egiten. Eskolatik kanpo dabilzan elkarteek garrantzi handia dute: dantza, musika, pilota, beste kirolak, udalekuak. Diru laguntza publikoak ematerakoan, eskatzen dugu euskarazko funtzionamendua kontuan hartua izan dadin.

**39.** Ondare, kultur, kirol eta agusa federazio eta elkarteei galdegiten diegu euskararen erabilera ezar dezaten beren araudietan..

**40.** Arduradunei, dei kartsua egiten diegu euskara erabil dezaten nola ariketetan, hala aurkezpen publikoetan, gure nortasunaren zaintzeko.

**DEIADAR, 1994-10-26**

AEK, EHE, PIZKUNDEA, SEASKA

### 3. ERANSKINA

#### OINARRIZKO IZENDEGIA

- Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Bulegoa.  
*Le Bureau européen des langues moins répandues. EBLUL.*
- Errepublikak Frantsesa. *La République française.*
- Eskualde hizkuntzen edo hizkuntza gutxituen Europako karta.  
*La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires.*
- Eskubide zibilen eta politikoaren nazioarteko ituna.  
*Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques.*
- Estatu Kontseilua. *Le Conseil d'Etat.*
- Europar Batasuna. *L'Union européenne.*
- Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Karta.  
*La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne.*
- Europako Batzordea. *La Commission européenne.*
- Europako Erkidego Ekonomikoa. *La Communauté économique européenne.*
- Europako Eskualdeen Batzordea. *La Commission européenne des régions.*
- Europako Itun Konstituzionala. *Le Traité de constitution européenne.*
- Europako Kontseilua. *Le Conseil de l'Europe.*
- Europako Parlamentua. *Le Parlement européen.*
- Euskal Kultur Erakundea. *L'Institut culturel basque.*
- Euskal Kultura Sostengatzeko duen Herrienarteko Sindikata.  
*Le Syndicat intercommunal de soutien à la culture basque.*
- Euskararen Erakunde Publikoa. *L'Office public de la langue basque.*
- Frantziako Konstituzioa. *La Constitution française.*
- Hizkuntza frantsesaren eta Frantziako Hizkuntzen Ordezkaritza Nagusia.  
*La Délégation générale de la langue française et des langues de France (DGLFLF).*
- Giza eta Hiritar Eskubideen Aitorpena (1789).  
*La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen (1789).*
- Gutxiengo nazionalak babesteko hitzarmen orokorra.  
*La Convention-cadre pour la protection des minorités nationales.*
- Konstituzio Kontseilua. *Le Conseil constitutionnel.*
- Nazio Batuen Erakundea. *L'Organisation des nations unies.*

## **EREMU URRIKO HIZKUNTZAK EUOPAR BATASUNEAN: IKUSPEGI JURIDIKOA HEGO EUSKAL HERRITIK**

*Santiago Larrazabal,  
Herri-Administrazioa*

Erregio-Hizkuntzen edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna, Europako Kontseiluak Estrasburgon 1992ko azaroaren 5ean egin zuena, Espainiako Erresumak 1992an sinatu zuen, baina 2001 arte ez zuen berretsi. Testua berretsi (2001eko otsailaren 2ko berrespen-tresna) eta Estatuko Aldizkari Ofizialean argitaratu eta gero (2001eko irailaren 15eko BOE) Espainiako arautegian euskararen arauketa aztertuko dut, Gutunaren ondoretarako erregio-hizkuntza edo eremu urriko hizkuntza baita.

Hala ere, noiz edo noiz Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako Foru Erkidegoko berezko arautegiei ere aipamen egingo diet, bi horietan euskara hizkuntza ofiziala baita. Hala ere, azken kasu horiek ez ditut sakonduko (1).

### **ESPAINIAKO ARAUTEGIA EREMU URRIKO HIZKUNTZEI EDO ERREGIO-HIZKUNTZEI DAGOKIENEZ**

#### **Konstituzioa**

Europako Gutunaren 1. artikulua arabera euskara erregio-hizkuntza edo eremu urriko hizkuntza moduan ulertuta, Espainiako 1978ko abenduaren 27ko Konstituzioaren 3. artikuluan ezarri da Espainiako beste hizkuntzak ere ofizialak izango direla haiei dagozkien autonomia-erkidegoetan, beraietako estatutuekin bat etorritik, eta Espainiako hizkuntza-moten aberastasuna kultur ondarea dela eta ondore horrek begirune eta babes berezia izango duela. Bestalde, 20.3 artikuluan, estatuaren nahiz bestelako erakunde publikoen menpeko gizarte-komunikabideei buruz hitz egitean, Espainiako gizarte-aniztasuna eta hizkuntzak errespetatuko direla ezarri da.

---

(1) Eskerrak eman nahi dizkiot Arantza Etxebarria Iturrate andreaki, Euskal Gaien Institutuko Euskarazko Irakaskuntzaren Laguntza Guneko terminologari, lan hau egiten lagundu didalako.

### Nazioarteko tratatuak eta itunak

- Espainiako Erresumaren eta Frantziako Errepublikaren arteko tratatua lurralde-erakundearen arteko mugaz gaindiko lankidetzari buruz, Baionan 1995eko martxoaren 10ean egin eta 1997tik indarrean dagoena: 6. artikuluan ezarri da estatutuak eta organismoaren deliberazioak idatziko direla alderdi kontratugile bakoitzaren barne zuzenbidearen arabera lurralde-erakundeek egindako egintza eta deliberazioetan manuzkoak diren hizkuntzetan (beraz, Espainiaren kasuan hizkuntza koofizialak erabil daitezke, betiere, espainierarekin batera).
- Espainiako Erresumaren eta Europar Batasuneko organo jakin batzuen arteko administrazio-akordioak: Europako Kontseiluaren 2005eko ekainaren 15 eta 16ko ondorioen ostean, Espainiako Gobernuak Europako hainbat erakunderekin akordioak sinatu ditu herritarrek haietara Espainiako hizkuntza koofizialetan jo ahal izan dezaten, eta Espainiako ordezkarietako kideek espainiera ez den beste hizkuntza ofizial batzuetan hitz egin ahal izan dezaten. Espainiak Europako Erkidegoko erakunde horiekin sinatutako itunak hauek dira: Europako Batzordearekin -2005eko abenduaren 21a (2006/C 73/06), Europar Batasuneko Kontseiluarekin (2006/C 40/02), Eskualdeetako Lantaldearekin (2005eko azaroaren 16an), Ekonomia eta Gizarte Lantaldearekin (2006ko ekainaren 7an), eta Europako Parlamentuari dagokionez, Europako Parlamentuko Mahaiak 2006ko ekainaren 3an hartutako erabakia aipatu behar da. Testu horietan antzeko prozedura ezarri da, funtsean, hurrengo hau: Espainiako herritar batek goian aipatu Europako Erkidegoko organoetara gaztelania ez den baina Espainiako Konstituzioaren arabera hizkuntza ofiziala den hizkuntza batean komunikazio idatzi bat igortzen duenean, komunikazio hori Espainiako Gobernuak ondore horretarako izendatutako organismo eskudunera bidali beharko du (prozedura Espainiako Erresumak Europar Batasunean duen Ordezkaritza Iraunkorraren Gai Autonomikoetarako Kontseilaritzak bideratuko du), eta horrek Europako Erkidegoko kasuan kasuko organora igorriko du gaztelaniazko itzulpenarekin batera. Europako Erkidegoko organoak erantzuna gaztelaniaz bidaliko dio organismo horri, eta azken horrek herritarrari erantzunaren itzulpena komunikazioaren hizkuntza berean emango dio. Hala ere, Europako Erkidegoko organoek ez dute inolako erantzukizunik itzulpenen edukiaren gainean, eta gainera, itzulpen horien kostuak Espainiako Gobernuaren kontura izango dira.

Espainiako ordezkariak Europako Erkidegoko organoetan esku hartuz gero gaztelania ez den baina Espainian ofiziala den beste hizkuntza batean, seihileko bakoitzaren hasieran, Espainiako Ordezkaritza Iraunkorrak kasuan kasuko organoaren idazkaritzari zerrenda baten bidez adieraziko dio hizkuntza horietakoren bat zein saiotan erabiliko den. Zazpi



aste lehenago, Espainiako Ordezkaritza Iraunkorrek kasuan kasuko organoaren idazkaritzari jakinaraziko dio hizkuntza horietakoren bat erabili nahi duen Espainiako ordezkariaren eskaera (interpretazio pasiboa). Printzipioz, eskaera onartu egingo da, salbu eta horren inguruan baliabide pertsonal eta materialak eskura ez daudenean. Horrez gain, Espainiako Gobernuak edo horrek izendatutako organismoak hizkuntza horietara zinpeko itzulpenak egin ditzakeela ezarri da, hurrengo kasu hauetan: batetik, Europako Parlamentuak eta Kontseiluak elkarrekin adostutako egintzak direnean eta, bestetik, legegintzako egintzarik garrantzitsuenak direnean.

### Autonomia Estatutuak

- Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutua, abenduaren 18ko 3/1979 Lege Organikoaren bidez onetsia: 6. artikuluan euskara Euskal Herriko berezko hizkuntza dela ezarri da, hizkuntza ofizialaren izaera aitortzen zaio gaztelaniarekin batera, eta herritarrek bi hizkuntza ofizialak ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea dutela esaten da. Era berean, Euskal Autonomia Erkidegoko erakunde erkideek, lurraldeko egoera soziolinguistiko anizkuna kontuan hartuta, bi hizkuntzen erabilera bermatuko dutela ezarri da, haien izaera ofiziala arautuz, eta neurri eta bitartekoak jarriko dituztela bien ezagutza bermatzeko. Hizkuntza dela-eta inor ez dela baztertuko bermatu eta Euskaltzaindia euskararen gainean aholku-erakunde ofiziala dela bermatzen da. Amaitzeko, Autonomia Estatutuan ezarri da euskara beste euskal lurralde eta erkidego batzuetako ondarea denez, erakunde akademiko eta kultura-erakundeek izan ditzaketan loturez eta gutuneriaz gain, Euskal Autonomia Erkidegoak Espainiako Gobernuari eskatu ahal izango diola euskaldunak dauden beste estatuekin kultur harremanak ahalbidetzen dituzten itunak edo hitzarmenak egin ditzala -eta, hala denean, Gorte Nagusietan aurkeztu-, euskara babestu eta sustatzeko.

Aurrekoaren osagarri, nahitaez aipatu behar dira Euskal Autonomia Erkidegoak emandako arau hauek: azaroaren 24ko 10/1982 Legea, Euskararen Erabilera Normalizatzekoa, 2007an 25 urte beteko dituen (eta *uztailaren 11ko 138/1983 Dekretua, Euskal Autonomia Erkidegoko irakaskuntza ez unibertsitarioan hizkuntza ofizialen erabilera arautzen duena*), eta 1/1993 Legea, otsailaren 18koa, Euskal Eskola Publikoari buruzkoa, euskal hezkuntza-sisteman eredu linguistikoak ezartzen dituen.

- Abuztuaren 10eko 13/1982 Lege Organikoa, Nafarroako Foru Araubidea Berrezarri eta Hobetzekoa: 9. artikuluan ezarri da euskarak ere izaera ofiziala duela Nafarroako gunen euskaldunetan, eta Nafarroako Par-

lamentuko geroko Foru Lege bidez zehaztuko dela zein diren gunehorietan eta euskararen erabilera eta irakaskuntza arautu, Estatuko legeria orokorraren arabera. Lege hori abenduaren 15eko 18/1986 Legea da, Euskararen Erabilerari buruzkoa. Hezkuntza arloan maiatzaren 19ko 159/1988 Foru Dekretuak osatu du, unibertsitateaz kanpoko irakaskuntzan euskara sartzea eta erabiltzea ahalbidetu eta Nafarroako eredu linguistikoak ezarri dituena.

## **Lege-lerruneko arauak**

### *Hezkuntza-esparrua*

- Uztailaren 3ko 8/1985 Lege Organikoa, Heziketa Jasotzeko Eskubidea arautzen duena: hezkuntza-jardueraren xedeetako bat Espainiako hizkuntza- eta kultura-aniztasuna errespetatzea dela ezarri du (2.e art.).
- Maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoa, Hezkuntzakoa: xede hauek ezarri ditu: lehen hezkuntzarako, gaztelania eta autonomia-erkidegoko hizkuntza koofiziala ezagutu eta behar den moduan erabiltzea eta irakurketa-ohiturak garatzea (17 e art.). Bigarren hezkuntzarako, gaztelaniazko eta, hala denean, autonomia-erkidegoko hizkuntza koofizialeko testu eta mezu konplexuak ulertu eta zuzen adieraztea, ahoz zein idatziz, eta literatura ezagutzen, irakurtzen eta ikasten hastea (23 h art.). Batxilergorako, gaztelania eta, hala denean, kasuan kasuko autonomia-erkidegoko hizkuntza koofiziala ahoz zein idatziz menperatzea (33 e art.).
- Abenduaren 21eko 6/2001 Lege Organikoa, Unibertsitatei buruzkoa: unibertsitateen autonomia ezarri du (2. art.), eta horren arabera, berezko hizkuntza duten autonomia-erkidegoetan kokatutako unibertsitateek eskolak hizkuntza horretan eman ditzakete.

### *Justizia-esparrua*

- Urtarrilaren 4ko 17/1977 Legea, 1957ko ekainaren 8ko Erregistro Zibilararen Legearen 54. art. aldatzen duena: Erregistro Zibilarren inskripzioan jaiorearen izena Espainiako hizkuntzetatik edozeinetan jasoko da. Interesdunak eskatuta, Erregistroko arduradunak, lege hau indarrean sartu aurretik ezarritako izena ordeztuko du, horrek Espainiako hizkuntzetatik edozeinetan duen onomastika-baliokidearekin.
- Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa: 231. artikuluan ezarri da epaile, magistratu, fiskal, idazkari eta epaitegi eta auzitegi-tako gainerako funtzionarioek gaztelania, Espainiako hizkuntza

ofiziala, erabiliko dutela. Autonomia-erkidegoko hizkuntza ofiziala ere erabil dezakete, betiere, alderdietatik bat aurka jartzen ez bada, hizkuntza hori ez jakiteak defentsarik eza ekar diezaiokeela alegatuz. Era berean, alderdiek, horien ordezkariak, lekukoak eta adituek epaiketako jardunak zein autonomia erkidegoren lurraldetan izan eta horretako hizkuntza ofizial berezkoa erabil dezakete, ahozko zein idatzizko adierazpenetan. Autonomia erkidego bateko hizkuntza ofizialean gauzatutako epaiketa-jardunak eta aurkeztutako agiriek baliozkotasun eta eragingarritasun osoa dute, gaztelaniara itzuli gabe. Nolanahi ere, itzuli egingo dira autonomia-erkidegoko organo judizialen jurisdikziotik kanpo ondoreak sortu behar dituztenean, salbu eta ondoreak sortu behar dituztenean berezko hizkuntza berbera duten autonomia-erkidegoetan. Amaitzeko, ahozko jardunetan, epaileak edo auzitegiak erabilitako hizkuntza ezagutzen duen edonor interpretatzaile gisa gaitu dezake, horrek zina egin edo hitz eman ondoren.

Bestalde, 341. artikuluan ezarri da, hizkuntza ofizial berezkoa duten autonomia-erkidegoetan Auzitegi Nagusiko edo Probintzia Auzitegietakoa presidente karguak betetzeko, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiak erkidegoko hizkuntza berezkoa ezagutzea meritu gisa baloratuko duela. Modu berean, 450.4 artikuluan ezarri da idazkari judizialen kasuan meritu moduan baloratuko dela hizkuntza koofiziala ezagutzea. Amaitzeko, 431. artikuluan antzeko arauketa ezarri da Justizia Administrazioaren zerbitzura dauden funtzionarioen hautaketari dagokionez.

- Abenduaren 28ko 38/1988 Legea, Auzitegi eta Epaitegien Mugape eta Antolaketari buruzkoa: 32.5 artikuluan ezarri da hizkuntza ofizial berezkoa duten autonomia-erkidegoetako Auzitegi Nagusiko presidentea izendatzean, hizkuntza ofizial hori ezagutzea meritu gisa baloratuko duela Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiak.
- 1882ko Prozedura Kriminalaren Legea (apirilaren 30eko 10/1992 Legeak eraldatu ostean): gaur egungo idazketan, 440. artikuluan ezarri da lekukoak gaztelaniaz ulertzen ez badu edo hitz egiten ez badu, interpretatzailea izendatuko zaiola. Adierazpena lekukoak erabilitako hizkuntzan jaso beharko da, eta, jarraian, gaztelaniara itzuliko da. Legearen 762.8 artikulurekin beste horrenbeste gertatzen da, prozedura laburtuari dagokionez.
- Urtarrilaren 7ko 1/2000 Lege Organikoa, Prozedura Zibilarena: 142. artikuluan ezarritakoaren arabera, epaileak, magistratuak, fiskalek, idazkariak eta gainerako funtzionario judizialek autonomia-erkidegoko berezko hizkuntza ofiziala erabil dezakete, baldin eta alderdietatik bat aurka jartzen ez bada, hizkuntza hori ez jakiteak defentsarik eza ekar diezaiokeela alegatuz. Era berean, alderdiek, euren prokuradore eta abokatuek, eta lekuko eta adituek, epaiketako jarduna zein autonomia-er-

kidegoren lurraldetan izan eta horretako hizkuntza ofizial berezkoa ere erabil dezakete, idatzizko nahiz ahozko adierazpenetan. Bestalde, autonomia-erkidego bateko hizkuntza ofizialean gauzatutako epaiketa-jardunak eta aurkeztutako agiriek baliozkotasun eta eragingarritasun osoa dute, gaztelaniara itzuli gabe. Nolanahi ere, itzuli egingo dira autonomia-erkidegoko organo judizialen jurisdikziotik kanpo ondoreak sortu behar dituztenean, salbu eta ondoreak sortu behar dituztenean berezko hizkuntza ofizial berbera duten autonomia-erkidegoetan. Jarduna eta agiriok itzuli egingo dira, halaber, legeetan hala xedatzen bada edo defentsarik eza alegatu duen alderdiak hori eskatzen badu.

### *Herri Administrazioa*

- Herri Administrazioen Araubide Juridikoaren eta Administrazio Prozedura Erkidearen urtarrilaren 13ko 4/1999 Legea, azaroaren 26ko 30/1992 Legea aldatzen duena. 35 d) artikuluan ezarri da herritarrek eskubidea dutela autonomia-erkidegoaren lurraldean hizkuntza ofizialak erabiltzeko herri-administrazioarekin dituzten harremanetan; 36. artikuluan ezarritakoaren arabera, Estatuko Administrazio Orokorraren prozedurak gaztelaniaz izapidetuko dira. Dena den, interesdunek autonomia-erkidegoan ofiziala den beste hizkuntza ere erabil dezakete autonomia-erkidego horretan kokatutako Estatuko Administrazio Orokorreko organoetara jotzen dutenean. Kasu horretan, interesdunak hautatutako hizkuntzan izapidetuko da prozedura. Herri-administrazio instrukzio-egileak gaztelaniara itzuli behar ditu agiriak, espedienteak eta horien atalak, autonomia-erkidegoko lurraldetik kanpo ondoriorik izan behar badute, eta interesdunei zuzendutakoak, espresuki hala eskatzen badute.
- Azaroaren 12ko 4/2001 Lege Organikoa, Eskatzeko Eskubideari buruzkoa: 5. artikuluan ezarritakoaren arabera, eskatzaileek Estatuko Administrazio Orokorrari edo horri lotutako organo publikoei eskaerak hizkuntza ofizialeatik edozeinetan egingo dizkiote, eta erantzunak jasoko dituzte autonomia-erkidegoetako estatutuen arabera koofizialak diren hizkuntzetatik edozeinetan. Erakunde publikoak espedienteak eta agiriak gaztelaniara itzuli beharko ditu autonomia-erkidegotik kanpo ondoreak sortu behar dituztenean edo horiek jaso behar dituztenek esanbidez hala eskatzen dutenean.

### *Toki araubidea*

- Apirilaren 2ko 7/1985 Legea, Toki Araubidearen oinarriak arautzen dituen: 14.2 artikulua arabera, udalerrien izena, gaztelaniazkoa, bakoitzaren autonomia-erkidegoan ofiziala den beste edozein espainiar hizkuntzatakoa edo bietakoa izan daiteke.

*Gizarte-komunikabideak, zinema, ikus-entzunezkoen sektorea, eta abar*

- Uztailaren 9ko 15/2001 Legeak, Zinematografia eta Ikusentzunezkoen Sektorea Sustatu eta Bultzatzekoak, pizgarriak ezarri ditu gaztelania barik beste hizkuntza batzuk erabiltzen dituzten zinematografiako eta ikus-entzunezko lanak ekoitzi eta erakusteko (5-6 art.).
- Uztailaren 5eko 17/2006 Legea, Estatuaren Irrati eta Telebistarena: xedeetako bat Espainiako hizkuntza- eta kultura-aniztasuna sustatzea izango da (3.2.e art.).

*Partikularren esparrua*

- Azaroaren 8ko 30/1995 Legea, Aseguru Pribatuak Antolatu eta Gainbegiratzekoak: kontratuaren polizak gaztelaniaz idatzita egon behar du, eta aseguru-hartzaileak hala eskatzen badu, beste hizkuntza batean (6. art.).

**Parlamentuko erregelamenduak**

- Senatuaren 1994ko maiatzaren 3ko Erregelamendua (2005eko ekainaren 29ko aldatetaren ondoren): Senatua lurraldeko ordezkaritza-ganbera denez, Senatuako presidentek, legegintzaldi bakoitzean Senatua eratzeko bilkuran, gaztelaniaz gain, Konstituzioaren eta autonomia-estatutuen arabera autonomia-erkidegoetan izaera ofiziala duten hizkuntzak erabil ditzake (11 bis art.). Era berean, Senatuako Autonomia Erkidegoen Batzorde Nagusiaren bilkuretan erabil daitezke, eta ganberako bilkura-aktan idatziz jasoko dira bai erabilitako hizkuntzan bai gaztelaniaz (56 bis 9 art.). 191. artikulua arabera, mozio, interpelazio edo galdera baten egileak horiek gaztelaniaz eta beste hizkuntza koofizial batean aurkezten baditu, ekimena hizkuntza horretan ere argitaratuko da. Amaitzeko, laugarren xedapen gehigarrian ezarritakoaren arabera, herritarrak eta erakundeak Senatura edozein hizkuntza koofizialetan jo dezakete, eta ganberari horren itzulpena ere emango diote, izapideak behar den moduan egin daitezten.

**Erregelamendu lerruneko arauak**

*Hezkuntza eta kultura esparruari dagokionez*

- Otsailaren 26ko 573/1976 Errege Dekretua (otsailaren 25eko 272/2000 Errege Dekretuak eta ekainaren 16ko 750/2006 Errege Dekretuak aldatua), Euskaltzaindia aitortu eta horren estatutuak onesten dituena.

Era berean, ez dira ahaztu behar Estatuko erregelamendu-lerruneko arau guztiak (ministro-aginduak, etab.). Hain ugariak direnez, ezin dira banan-banan aipatu mota honetako testu batean. Horietan laguntzak ezartzen dira Espainiako hizkuntza desberdinetan itzulpenak eta argitalpenak bultzatzeko eta espainiar literatura idatzia Espainiako hizkuntza ofizial guztietan irakurri eta zabaltzeko, dirulaguntzak ematen zaizkie hizkuntza koofizialak bultzatzen dituzten kultura-erakundeei, sariak ematen zaizkie hizkuntza koofizialean ekoiztako lanei, etab. Horrez gain, laguntzak eta diru-laguntzak ematen zaizkie Espainiako hizkuntza ofizialetan garatzen diren zinema- eta antzerki-lanei eta, oro har, arte eszenikoei.

Era berean, ugari dira erregelamendu-lerruneko xedapenak Estatuko liburutegi, artxibo eta museoei eta horiek hizkuntza koofizialean ematen dituzten zerbitzuei buruz (errotulazioak, informazioa, argitalpenak, inprimakiak eta komunikazio ofizialak, etab.).

#### *Justiziaren esparruari dagokionez*

- Ekainaren 7ko 1/1995 erregelamendua, Karrera Judizialari buruzkoa: kasuan kasuko autonomia-erkidegoaren lurraldeko jurisdikzio-organoen lehiaketetan hizkuntza koofiziala ezagutzea meritu gisa baloratzearen inguruko guztia arautzen du (108. art. eta h.).
- Otsailaren 16ko 249/1996 Errege Dekretua, Justizia Administrazioiko Ofizialen, Laguntzaileen eta Agenteen Kidegoen Erregelamendu Organikoa onesten duena: 54.9 artikuluan ezarritakoaren arabera, hizkuntza ofizial berezkoa duten autonomia-erkidegoen lurraldean plazak betetzeko lehiaketetan, hizkuntza hori ahoz eta idatziz ezagutzen dela behar den moduan egiaztatzen bada ziurtagiri ofizialaren bidez, ondore haue-tarako soilik, gehienez ere sei punturekin baloratuko da. Eta bigarren xedapen gehigarrian ezarri da, Euskal Autonomia Erkidegoko Herri Administrazioetan euskararen erabilera normalizatzeko plangintza eta aipatu autonomia-erkidegoan euskara normalizatzeko egin daitezkeen planetatik eratorritako gainerako xedapenak arautzen dituen urriaren 17ko 224/1989 Dekretuan ezarritakoaren arabera, irizpide hauek hartuko direla kontuan: 2. hizkuntza-eskakizuna: bi puntu; 3. hizkuntza-eskakizuna: lau puntu; 4. hizkuntza-eskakizuna: sei puntu.
- Apirilaren 29ko 429/1998 Errege Dekretua, Idazkari Judizialen Kidegoen Erregelamendu Organikoa onesten duena: merituen balorazio-sistema ezarri da hizkuntza koofizialak ezagutzen diren kasurako (2.1 e art. eta 2. xedapen gehigarria).
- Apirilaren 5eko 326/2002 Errege Dekretua (otsailaren 3ko 92/2006 Errege Dekretuak, Karrera Fiskaleko ordezkioak izendatzeari buruzkoak, aldatu du): 5. artikuluan ezarri da hizkuntza koofiziala ezagutzea gehienez ere bi punturekin baloratuko dela.

*Herri Administrazioaren esparruari dagokionez*

- Otsailaren 12ko 334/1982 Errege Dekretua, hizkuntza koofiziala duten autonomia-erkidegoetan errepide, aireportu, geltoki eta interes orokorreko zerbitzu publikoetako seinaleei buruzkoa: errotuluek elebidunak izan behar dutela ezarri du.
- Apirilaren 14ko 489/1997 Errege Dekretua, autonomia-erkidegoetako hizkuntza ofizialetan argitaratzeari buruzkoa. Legeak, Errege-Dekretu Legeak eta Legegintzako Errege-Dekretuak autonomia-erkidegoetako gainerako hizkuntza ofizialetan ere argitaratu ahal izango dira, erkidego horiek hala erabakiko balute, Nazioko Gobernuaren eta aipatu erkidegoen artean lankidetzeta-hitzaermenak sinatuta, argitalpen horien itzulpen, edizio eta banaketan lankidetzan aritzeko. Argitalpena Estatuko Aldizkari Ofizialean edo Autonomia Erkidegoko aldizkari Ofizialean egin daiteke (1-2 art.). Horretarako, hitzaermenak sinatu dituzte Lehendakaritza Ministerioak eta Kataluniako Autonomia Erkidegoak (1998ko apirilaren 21a), Galiziako Autonomia Erkidegoak (1998ko ekainaren 18a), Valentziako Autonomia Erkidegoak (2000ko abenduaren 4a) eta Balear uharteetako Autonomia Erkidegoak (2001eko abenduaren 4a). Euskarari dagokionez, beste hizkuntza batzuen kasuan ez bezala, une honetan ez dago horren inguruko hitzaermenik, eta Estatuko arauak ez dira euskaraz argitaratzen. Era berean, hitzaermen zehatzak daude Estatuaren eta autonomia-erkidegoen artean testu ofizialak erregio-hizkuntzetara itzultzeko eta hizkuntza ofizial berezkoa duten autonomia-erkidegoetan lan egiten duten Estatuko Administrazioako funtzionarioen hizkuntza-trebakuntzarako.
- Irailaren 17ko 1465/1999 Errege Dekretua, irudi instituzionalaren irizpideak ezarri eta Estatuko Administrazio Orokorren dokumentuekoizpena eta material inprimatua arautzen dituen: Estatuko Administrazio Orokorrek erabilitako barne seinaleak eta dokumentazio inprimatuaren ereduak elebidunak izango dira hizkuntza koofiziala duten lurraldeetan (5-6 art.).
- Herri Administrazioen Ministerioaren Agindua, 1990eko uztailaren 20koa, Estatuko Administrazio periferikoan lanpostu batzuk betetzeko arauak ezarri zituen, autonomia-erkidegoetako hizkuntza ofizial berezkoak ezagutzeari dagokionez. Bi aukera jaso dira: hizkuntza berezkoa ezagutzea esanbidez zehaztutako plaza batzuetarako lan-eskaintza publikoan parte hartzeko betekizuna izatea, edo hizkuntza berezkoa ezagutzea meritu gisa baloratzea plaza batzuk betetzeko, besteak beste: jendea artatzeko zerbitzua, dokumentazioa jaso eta erregratzea, jendearekin nolabaiteko lotura duten kudeaketa-eginkizunak, eta hizkuntza koofiziala ezagutzea garrantzitsua den gainerako lanpostuak.

*Toki Administrazioari dagokionez*

- Uztailaren 11ko 1690/1986 Errege Dekretua, Udal Batzen Lurralde Mugaketa eta Biztanleriaren Erregelamendua onesten dituen: udalerrien izena gaztelaniazkoa, bakoitzaren autonomia-erkidegoan ofiziala den hizkuntzatakoa edo bietakoa izan daitekeela ezarri du (30. art.).
- Azaroaren 28ko 2568/1986 Errege Dekretua, Toki Erakundeen Antolaketa, Jarduera eta Araubide Juridikoaren Erregelamendua onesten duena: 86, 110 eta 201. artikuluetan ezarri da bilkuren deialdiak, gai-zerrendak, mozioak, boto partikularrak eta Informazio Batzordeen irizpenak gaztelaniaz edo autonomia-erkidegoko hizkuntza ofizialean idatzi daitezkeela, aplikatzeko moduko legeriaren eta korporazioak egindako akordioen arabera. Eztabaidetan bi hizkuntzetako edozein erabil daiteke, eta bertsio elebidunean idatzitako aktak eta ebazpenak dagozkien liburuetan kopiatuko dira bi zutabeko sistema erabiliz, bakoitza hizkuntza baterako.

*Erregistroak eta Dokumentazioa:*

- Erregistro Zibilari dagokionez, ministro-agindu batzuek ezarri dute gaztelaniaz gain hizkuntza koofiziala duten lurraldeetan eredu elebidunak erabiliko direla (1988ko maiatzaren 26ko agindua). Zehatz esanda, bizi-edo egoera-agirietan, Erregistroko akten ziurtagiri laburtuetan edo hitzez-hitzezkoetan, Familia Liburuan, etab. (1989ko uztailaren 20ko agindua). Amaitzeko, izen-abizenak hizkuntza ofizialetatik edozeinetan horiek duten onomastika-baliokidearekin ordeztu ahal izatea ezarri da. (Otsailaren 11ko 193/2000 Errege Dekretua, alderdi horiei dagokienez Erregistro Zibilaren Erregelamendua aldatzen duena).
- Baita dokumentazioaren arloan ere: esaterako, 1985eko apirilaren 18ko ministro-aginduak, titularraren izen berezia Espainiako hizkuntza ofizialetatik edozeinetan horrek duen onomastika-baliokidearekin ordezte ahalbidetzen du Nortasun Agiri Nazionala berritzailean, edo ordeztuena jasota duen Erregistro Zibileko ziurtagiri bidez edo Familia Liburuaren bidez. Familia Liburuan Erregistro Zibilak izenaren ordezte-eginbidea egin duela agertu beharko da.

**GAIARI BURUZKO KONSTITUZIO-JURISPRUDENTZIAREN LABURPENA**

Konstituzio Auzitegiak gai honen inguruan duen jurisprudentzia honela labur daiteke: Auzitegiak argi utzi du hizkuntza-aniztasunaren lege-esparrua ez



dela Konstituziora soilik bildu, baita autonomia-estatutuetara ere (ekainaren 26ko 82/1986 KAE).

Hizkuntza bat ofiziala dela aitortzeko, agintari publikoek haien artean eta subjektu pribatuekin baliozkotasun osoarekin eta ondore juridikoekin komunikatzeko bitarteko moduan aitortu behar dute. Modu berean, hizkuntza koofizialak dituzten lurraldeetan, partikularrek hizkuntza ofizialetako bat erabiltzeak baliozkotasun juridiko osoa du agintari publikoekin dituzten harremanetan, eta hizkuntza horiek edozein organismoen aurrean erabiltzeko eskubidea Konstituzioan eta kasuan kasuko autonomia-estatutuan oinarritutako eskubidea da. Hezkuntzaren esparruan, Estatuak eta autonomia-erkidegoek gaztelania eta kasuan kasuko autonomia-erkidegoko hizkuntza berezkoa ezagutzea bermatzeko eginbeharra dute (urriaren 27ko 87/1983 eta 88/1983 KAE).

Epai berean azpimarratu da gaztelania ezagutzeko betebeharra soilik da goela, eta kasuan kasuko autonomia-erkidegoetan koofizialak diren beste hizkuntza batzuk erabiltzea eskubidea dela, ez eginbehar individuala. Bestalde, autonomia-erkidegoari dagokio koofizialtasuna eta horren norainokoa arautzea, baina hizkuntzak kultura-ondare diren neurrian babestea Estatuari eta autonomia-erkidegoei dagokie.

Legeriaren bidez aztertu ditugun alderdi zehatzei dagokienez, administrazio-prozedurari dagokionez, hizkuntza bakar bat erabiltzea posible da, betiere, hizkuntza hori ezagutzen ez duela alegatu dezakeen interesdunaren eskubideak urratzen ez badira. Bestalde, agintari publikoek alderdiek adostasunez ezartzen duten hizkuntza erabiltzeko betebeharra dute. Era berean, erregio-hizkuntza ezagutzea meritua izan daiteke plazak betetzeko, betiere, bazterketarik egiten ez bada. Hizkuntza ofizialek maila bera dute kasuan kasuko autonomia-erkidegoetan. Hala ere, Justizia Administrazioaren esparruan, koofizialtasunaren norainokoa berezia da, Konstituzio Auzitegiaren jurisprudentziaren arabera (ekainaren 26ko 82/1986 eta 83/1986 KAE, Kataluniako Hizkuntza Normalizazioaren Legeari buruzkoa, eta ekainaren 26ko 84/1986 KAE, Galiziako Hizkuntza Normalizazioaren Legeari buruzkoa). Orainsuko jurisprudentzian, Konstituzio Auzitegiak adierazi du, autonomia-erkidego batean kokatutako organo judizialei ez zaiela ezartzen bertako hizkuntza koofiziala ezagutzea, justizia bakarra baita Espainiako lurralde osoan. Beraz, epaileek hizkuntza koofizialean idatzita dauden eta ulertzen ez dituzten idazkiak itzultzea agin dezakete, horrela jokatzeko haien jurisdikzio-eginkizuna betetzeko beharrezkoa denean. Hori dela eta, hizkuntza hori ezagutzea baloratzen den meritua den arren, ez da karrera judizialean sartzeko betekizuna, justizia bakarra baita nazioaren lurralde osoan, eta karrera judizialeko kideei lanpostua eta erkidegoa txandakatzeko aukera ematen baitzaie (apirilaren 13ko 105/2003 KAE eta irailaren 13ko 270/2006 KAE).

## **ADITUEN BATZORDEAK AURKEZTUTAKO TXOSTENEAN ESPAINIAKO ERRESUMARI EGITEN ZAIZKION GOMENDIOAK**

Gutunaren 15.1 artikuluan ezarritakoaren arabera, Espainiako Erresumak Europako Kontseiluko idazkari nagusiari Gutunaren aplikazioari buruzko hasierako aldizkako txostena aurkeztu zion, 2002ko irailaren 23an. Horixe izan da orain arte aurkeztutako txosten bakarra. Era berean, eta Gutunaren 16.1 artikuluan ezarritakoaren arabera, txosten hori Europako Kontseiluko Adituen Batzordeak aztertu zuen, eta Gutunaren 16.3 artikuluan ezarritakoaren arabera, horren inguruko txosten bat egin zuen Ministroen Batzorderako, 2005eko irailaren 21ean. Estatu zentralaren lehia-arazoei dagokienez, Adituen Batzordearen txostena, oro har, positiboa da Espainiak erregio-hizkuntzei eta eremu urriko hizkuntzei ematen dien aitorpenaren eta babesaren inguruan, eta erregio-hizkuntzak eta eremu urriko hizkuntzak babestu eta sustatzeko konpromisorik handienetakoa duen herrialdeetako bat dela adierazi du. Hala ere, arazo zehatz batzuk aipatu eta horien inguruan zenbait iradokizun egiten ditu:

### **Justizia Administrazioaren esparruari dagokionez:**

Batzordeak marko arau-emailea aldatzea gomendatu du argi gera dadin Euskal Autonomia Erkidegoan kokatutako agintari judizial, penal, zibil eta administratiboek prozedurak euskaraz egingo dituztela alderdi batek hala eskatuz gero; akusatuari modu formalean bermatu behar zaio euskara erabiltzeko eskubidea gaztelania menperatu arren; Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako gune euskalduneko agintari judizialek, alderdietako batek hala eskatuz gero, prozedurak euskaraz egiteko betebeharra dutela prozesuko alderdiei jakinarazteko neurriak hartzea; Justizia Administrazioaren esparruan, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroan euskaraz lan egin dezaketen langileen ehunekoa handitzeko beharrezko neurriak hartzea, zehatz esanda, epaile eta fiskalen artean, eta horretarako, trebakuntza-programa egokiak ezartzea Justizia Administrazioaren Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako langilei eta abokatuei bideratuta.

### **Herri Administrazioari dagokionez:**

Espainiako agintariei beharrezko neurriak hartzea gomendatzen zaie nazioko lege-testurik garrantzitsuenak eta euskaldunei buruzkoak euskaraz ere eskura egon daitezen. Horretarako, neurririk egokiena euskarazko itzulpen ofizial bat argitaratzea izango litzateke gaztelaniazko bertsio ofizialarekin batera. Modu berean, beharrezko neurriak hartu beharke lirateke Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroan kokatutako Estatuko Administrazioaren bulego guztietan askotan erabiltzen diren inprimakien eta testu administratiboen bertsio ele-

bidunak herritarren eskura jar daitezzen. Horrekin batera, Estatuko Herri Administrazioan ezarritako karrera- eta trebakuntza-egitura berrikustea eskatzen da, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroan kokatutako Estatuko Administrazioaren bulegoetan lan egiten duten langileen ehuneko egoki batek euskara eza-gutzen duela eta laneko hizkuntza moduan erabil dezakeela bermatzeko.

### **Toki Administrazioari dagokionez:**

Espainiako agintariei Euskal Autonomia Erkidegoaren lurralde osoan udal mailan euskararen erabilera sustatzeko moduak bilatzea gomendatzen zaie. Era berean, euskaldunek Euskal Autonomia Erkidegoaren lurralde osoan udal mailan ahozko eta idatzizko eskaerak euskaraz aurkeztea bermatu behar dute agintariek, baita toki erakundeek agiri ofizialak Euskal Autonomia Erkidegoaren lurralde osoan euskaraz argitaratzea ere.

### **Gizarte-komunikabideei, zinemari, ikus-entzunezkoen sektoreari, etab. dagokionez:**

Txostenak agintari eskudunei gomendatzen die Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroan euskarazko programak ematen dituzten irriti pribatu bat eta telebista-kanal pribatu bat gutxienez sortzea bultzatu eta/edo errazteko eta Euskal Autonomia Erkidegoko komunikabide elektronikoko pribatueta eta Nafarroako irriti eta telebista programetan euskararen erabilera sustatzeko neurriak hartu beharko litzuketela.

Txostenaren amaieran, Espainian erregio-hizkuntzei edo eremu urriko hizkuntzei buruzko kontzientzia sortu behar dela gomendatzen da, Espainiako komunikabideetan ia ez zaiolako arretarik eskaintzen Estatuko hizkuntza-aniztasunari, eta gaztelaniaz hitz egiten duten herritar gehienak ez direlako ohartzen Espainia herrialde eleanitza dela. Horregatik, gaztelaniaz hitz egiten duten herritarrak -gehiengoa direnak- eta nazioko komunikabideak hezteko ahalegina eskatzen da, erregio-identitateen berezitasunak onartu eta errespetatzea sustatzeko, Espainiako ondarearen osagai diren neurrian. Horren ildotik, ezinbestekoa da elkar ulertzea hobetzea eleaniztasunaren bertuteak eta elkarbizitza baketsu eta harmoniatsuen funtsezko ideia sustatzeko.

## **ESPAINIAK ADITUEN BATZORDEAREN TXOSTENARI EGINDAKO IRUZKINAK**

Bestalde, eta Gutunaren 16.3 artikuluan ezarritakoa dela bide, Espainiako Gobernuak zenbait iruzkin egin zituen Adituen Batzordearen Txoste-

nari buruz. Aipagarrienak jasoko ditut jarraian: Justizia Administrazioari dagokionez, Espainiako Gobernuak azpimarratu du hizkuntza koofiziala ezagutzea meritu gisa baloratzen dela, baina Konstituzio Auzitegiarentzat ez da betekizun funtsezko edo baztertzaila. Horrez gain, sistema judizialak justiziaren jarduna sustatzen du hizkuntza ezagutzeagatik bereizkeriarik egin gabe, eta inguruabar horrek ezin du justiziaren jarduna geldiarazi nazioaren lurraldeko edozein esparrutan. Espainiako arau juridiko nagusiak hizkuntza koofizialetan argitaratzeari dagokionez, Espainiako Gobernuak Kataluniako Generalitatearekin, Valentziako Generalitatearekin, Galiziako Xuntarekin eta Balear uharteetako Governarekin sinatutako hitzarmenak aipatu ditu, horiei esker Estatuko xedapenak dituzten Estatuko Aldizkari Ofizialaren eranskin batzuk argitaratu baitira katalanera, valentzierara eta galizierara itzulita. Komunikabideei dagokienez, Espainiako Gobernuak azpimarratu du nazioko irrati-kateek deskonexioak egiten dituztela autonomia-erkidegoetarako, eta horietan hizkuntza koofizialean aritzen direla, eta irrati publikoaren kanal bategi programazio osoa katalanez egiten duela (Radio 4) eta gainerako kasuetan, irrati publikoa (RNE) astean zenbait orduz Kataluniako, Balear uharteetako eta Galiziako hizkuntza koofizialetan aritzen dela, eta Euskal Autonomia Erkidegoan, Nafarroan eta Valentziako Autonomia Erkidegoan albisteak gaztelaniaz eta hizkuntza koofizialean ematen dituztela. Estatuko telebista publikoari dagokionez (RTVE), egunero-egunero deskonexioak egiten ditu autonomia-erkidegoetan, eta horietan hizkuntza koofizialean ere aritzen da.

## **EUROPAKO KONTSEILUKO MINISTROEN BATZORDEAK GUTUNAK ESPAINIAN IZAN BEHARREKO APLIKAZIOARI BURUZ EMANDAKO GOMENDIOA**

Amaitzeko, Ministroen Batzordeak, Espainiak eta Adituen Batzordeak aurkeztutako txostenak eta Espainiak Adituen Batzordearen txostenari buruz egindako iruzkinak ikusita, 2005eko irailaren 21ean, erregio-hizkuntzen eta eremu urriko hizkuntzen Europako Gutuna Espainian aplikatzeari buruzko gomendio bat onetsi zuen (RecChL gomendioa (2005) 3). Estatu zentralaren eskumenei dagokienez, batez ere, Espainiak Justizia Administrazioaren esparruan beharrezko neurriak hartu behar dituela azpimarratu zuen autonomia-erkidego elebidunetako Justizia Administrazioako langileen ehuneko egoki batek hizkuntza koofizialen ezagutza praktikoa duela bermatzeko. Gomendio bera egiten da Estatuaren Administrazioak autonomia-erkidego elebidunetan dituen langileei dagokienez. Amaitzeko, Euskal Autonomia Erkidegoko komunikabide pribatuetan eta Nafarroako irrati- eta telebista-programetan euskararen erabilera sustatzea eskatu du.

**OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA**

- AGIRREAZKUENAGA ZIGORRAGA, I. «Reflexiones jurídicas sobre la oficialidad y el deber de conocimiento de las lenguas» in ZZ.AA. *Estudios sobre la Constitución Española. Homenaje al Profesor Eduardo García de Enterría*. Madril: Ed. Civitas, 1991, II. liburukia.
- *Diversidad y convivencia lingüística. Dimensión europea, nacional y claves jurídicas para la normalización del euskara*. Donostia/San Sebastián: Gipuzkoako Foru Aldundia, 2003.
- COBREROS MENDAZONA, E. *El régimen jurídico de la oficialidad del euskara*. Oñati: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea, 1989.
- EUSKARAREN GIZARTE ERAKUNDEEN KONTSEILUA. *EAEko Administrazio orokorraren euskalduntze prozesua. 1989-2004. Emaizak eta III. Plangintzaldirako asmoei buruzko Kontseiluaren irakurketa*. 2004.
- HIZKUNTZ ESKUBIDEEN BEHATOKIA. *Espainiako Estatutuko Administrazio Orokorra eta euskaldunon hizkuntz eskubideak (2003)*. <http://www.behatokia.org/>
- *An application of the Spanish state's evaluation of the European Charter for Regional or Minority Languages to Euskara, the Basque language (2003)*. <http://www.behatokia.org/>
- *Hizkuntz eskubideen egoera Euskal Herrian*. Gaur egun arteko txostenak kontsultatu daitezke, web-orrialde honetan: <http://www.behatokia.org/>
- IRIONDO, X. «Hizkuntz eskubideak kontzeptu juridikoa eta Hizkuntz Eskubideen Deklarazio Unibertsala». Udako Euskal Unibertsitatearen Zuzenbide Saila, *Hizkuntz eskubideetan trebakuntza*. Iruñea: 2003.
- *Hizkuntza gutxituen lege statusa. HIZNET Hizkuntza Plangintza Ikastaroa 2003-2004*. Asmoz, 2003.
- KASARES, P. «Cinco status diferentes para la lengua vasca y los derechos lingüísticos» in Linguapax, *Actas del Congreso Mundial sobre Políticas lingüísticas*, Bartzelona: 2002. [www.linguapax.org/congres/indexcast.html](http://www.linguapax.org/congres/indexcast.html)
- *Hizkuntz eskubideak Euskal Herrian. Zer eskubidez ari garen eta zertan diren*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea, Giza Eskubideen Institutua, 2004.
- REVISTA INTERNACIONAL DE LOS ESTUDIOS VASCOS. «15 años de la Ley del Euskera en Navarra», 2001. urtea, 46-2.
- ZZ.AA. «Euskararen Normalkuntzarako Legea aztergai». *Eleria*, 2000. urtea, 5. zk. (zenbaki monografikoa).

- *Hizkuntzen Europako urtea. Euskararen egoera juridikoa Nafarroan / Año Europeo de las lenguas. La situación jurídica del euskara en Navarra*. Iruñea: Euskara Kultur Elkargoa, 2002.
- *Carta Europea de las lenguas regionales o minoritarias. Una perspectiva sobre su aplicación*. Iruñea: Euskara Kultur Elkargoa, 2003.
- «Nafarroako Euskararen Foru Legea aztergai». *Eleria*. 2003. urtea, 11. zk. (zenbaki monografikoa).

# **EUOPAR BATASUNA ETA EUSKARAREN ALDEKO HIZKUNTZA POLITIKA IPAR EUSKAL HERRIAN**

*Jean-Baptiste Battittu Coyos*

## **SARRERA**

Euskararen aldeko hizkuntza politikaz mintzatu nahi dugunean Ipar Euskal Herriko kasuan, ohar bat bertan gogora etortzen da: Europar Batasunak eguneroko biziaren alor askotan eragin handia badu, Frantzia osoan bezala, tokiko edo eskualdeko hizkuntzen alorrean eraginik ez duela bat ere, edo guti bederen, aitortu behar da. Eta beraz, adibidez, frantses legegintza bakarra da indarrean dagoena.

Europaren eragina Iparraldeko hizkuntza politikan hiru mailan azter genezake: legegintzarenean, ideologiarenean eta diru-laguntzarenean. Aukera hori ere baliatuko dugu Iparraldeko euskararen alde garatzen den hizkuntza politika aurkezteko eta aztertzeke, Europaren eragina ahula izanik ere.

## **1. FRANTZIA ETA EUROPA: HIZKUNTZEN LEGEZKO TESTUIN- GURUA IPAR EUSKAL HERRIAN**

Lehen zati hori Erramun Baxoek zehazki aztertu du eta beraz ez naiz luze izanen, datu batzuk oroitaraziz bakarrik. Frantziak, 2000ko *Oinarrizko Eskubideen Karta*-z bestalde, ez du hizkuntzekin ikusteko duen europar lege testu edo hitzarmen bat ere berretsi, eta beraz horien eragina ideologikoa dela bakarrik esan genezake. Jendearen ideia-sistema, eskualde eta hizkuntza gutxituei buruzko ikusmoldea bilakarazi, aldatu du, Frantzian ere, 1789ko iraultzaren hizkuntzei buruzko ideiak zalantzan jarriz XX. mendeko bukaeran zehar.

Eta egia da euskaltzaleek testu horiek baliatu eta baliatzen dituztela bote publikoak akuilatzeke, baina erantzuna beti bera da: Frantziako legegintzak ez dio ofizialtasunik edo onarpenik ematen euskarari edo edozein eskualde hizkuntzari. Haien irakaskuntza baimentzen du eta ez gehiago. Horiek dira indarrean edo baztertuak diren testu garrantzitsuenak.

### 1.1. Europako Kontseiluaren hizkuntzen aldeko legegintzaz

- *Eskualdetako Hizkuntzen eta Hizkuntza Gutxituen aldeko Europako Karta* (Estrasburgo, 1992/11/05)

Frantzia gutun honen izenpetzeak, 1999ko maiatzaren 7an, eztabaida harriarria piztu zuen; azken finean ez zen onetsia izan ez eta beraz sekula praktikan erabilia ere. *Conseil constitutionnel* delakoak 1999ko ekainaren 15ean jakinarazi zuen Gutuna Frantses Konstituzioaren aurka joaten zela.

- *Gutxiengo nazionalak babesteko Esparru-hitzarmena* (Estrasburgo, 1994an onartua, 1995/02/01ean izenpetzaileei eskainia, 1998/01/02an indarrean sartua)

II. tituluaren 9., 10., 11., 12., 13. eta 14. artikuluek, batez ere, hizkuntzak aipatzen dituzte. Akordio hori ez da batere aipatua izan Frantzia. Testua Europako Gutuna baino iraultzaleagoa delakotz erran nezake! Frantziako senatari ordezkariak batek bakarrik eztabaidatu du testua, Europako Kontseiluko batzarretan parte hartu ondoren. Ondorioa argia izan zen Frantziarentzat: «Nire ustez, gutxiengo nazionalen babesteko beste tresna juridikorik onartzea ez da beharrezkoa» (Nicolas About, frantses senataria, 1997/09/24).

### 1.2. Europar Batasunaren hizkuntzen aldeko legegintzaz

- *Nizako Ituna* (2000): *Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Karta* (2000/C 364/01)

Oinarrizko Eskubideen Karta hori 2000ko irailaren 7an Europar Parlamentuak, Europako Kontseiluak eta Europar Batzordeak aldarrikatua izan da. III. atalak «Berdintasuna» 21. artikulua dio: «Sexu, arraza... hizkuntza oinarritua den bereizkuntzarik ez duela onartzen...» eta 22. artikulua: «Batasunak desberdintasun kultural, erlijioso eta linguistikoa errespetatzen du». 2003ko otsailaren 1az geroztik indarrean da. Halere, testu horri ez diote eman Europako itun batek lukeen indar juridikoa eta, gainera, erraza da Frantziarentzat erraitea desberdintasun linguistikoa errespetatzen duela. Indarrean den testu hori ez da aski hertsagarri.

- *Europako Konstituzioko Ituna* (2004)

Besteak beste, Oinarrizko Eskubideen Gutunaren agindu bat onartzen du Itunak: Europar Batasunak bere kultur eta hizkuntza aniztasunaren aberastasuna errespetatuko du (I-3.3 eta II-82 artikulua). Gainera, Europar Batzordeak hizkuntza diskriminazioaren aurkako lege proposamen bat egin dezakela onartzen du testuak (II-81 artikulua).



Baina, dakigun bezala, Europako konstituziorako erreferendumean ituna gaitzetsia izan zen Frantzian (2005/05/29) eta bai ere Herbehereetan (2005/06/01). Geroztik, lotan dago.

### 1.3. Frantzia, eskualde erakunde publikoak eta tokiko hizkuntzak: frantsesaren aldeko legegintza

Frantzia estatu zentralizatu bat da eta jakin behar da tokiko edo eskualde hizkuntzak edozein erakunde publikoren eskumen-eremuetan ez direla sartzen, hizkuntza horien irakaskuntzaz bestalde, azken hau Hezkuntza nazionalak beregain hartzen duelarik.

- ***Deixonne delako legea* (1951): Frantziako tokiko hizkuntzen aldeko lege bakarra**

Lege horrek lehen aldikoz «tokiko hizkuntzen eta dialektoen ikastea» baimentzen zuen (1. artikulua). Baina irakaskuntza hori nahierarakoa zen (3. artikulua) eta hori ordudanik ez da sekula aldatu. Astean oren bateko jardunaldia kudeatzeko eskubidea aitortzen zuen. Erran behar da oren kopuru hori emendatu dela geroztik, murgiltze ereduraino.

Azken batean, lege bat besterik ez da frantsesetik kanpo Frantziako hizkuntzei osoki emana dena, *Deixonne* lege delakoa. Irakaskuntza baizik ez du kontuan hartzen eta berrogeita hamar urte baino gehiago ditu. Hizkuntza horien ezagupenerako maratoia ez da oraino bukatua.

- ***Konstituzioaren bigarren artikuluari zuzenketa***

1992an diputatuek Konstituzioaren bigarren artikulua aldatu dute erranez frantsesa zela Errepublikaren hizkuntza:

La langue de la République est le français (1).

Bi urte buruan, beraz 1994an, lege berezi bat sortu dute, *frantses hizkuntzaren erabilerari buruzko legea* deitzen dena:

La loi relative à l'emploi de la langue française.

- ***Hezkuntzaren kodea* («*Le Code de l'éducation*», 2000)**

2000ko legegintza-testu orokor horrek irakaskuntzari buruzko aurreko lege testu oroen lekua hartzen du. Bere laugarren zatiko L312-10 artikulua, «*L'enseignement des langues et cultures régionales*» deitzen dena, aldatu izan da 2005eko apirilean, «lurralde-hizkuntza eta kultura irakaskuntza eman daiteke eskola-ibilbide osoan zehar, estatuaren eta lurralde-kolektibitateen arteko

---

(1) Zuzenketa hori «Toubon-Lamassoure artikulua» deitzen ohi da, Alain Lamassoureren deitura erabiliz, hautetsi horrek emendakin hori aurkeztu baitzuen, Iparraldeko deputatu zelarik orduan, orain eurodeputatu eta Euskal Herriko Hautetsien Kontseiluaren lehendakari.

hitzarmen baten bidez finkatuak diren modalitateen arabera, hizkuntza horiek erabiliak diren eskualdeetan», esanez.

Aspaldiko Deixonne legeari so eginez, ohartzen gara *Hezkuntzaren kode* delako horrek lurralde-hizkuntzen edo lurralde-hizkuntzezko irakaskuntzari ez diola gauza handirik ekartzen.

• **Legegintzaren eraginak: bi adibide**

Legegintza berri horri esker, esan nahi baita konstituzioaren bigarren artikuluari 1992ko zuzenketa eta 1994ko legea, frantsesa gerizatu behar zuten ingelesaren eragin eta erasoez. Dakigun bezala, koadro juridiko berri hori erabilia da bereziki lurralde-hizkuntzen aldeko aitzinamenduak tratatzeko, Iparraldeko euskararen aldekoak adibidez. Eta ez du deus egiten ahal edo ez gauza handirik ingelesaren eraginaren aurka.

Nola legegintza hori erabilia den tokiko hizkuntzen aurka hona bi adibide.

– **Murgiltze eredia: legegintzaren aurkakoa** Estatu Kontseiluaren 238653 deliberamendua (*Conseil d'Etat*, 2002/11/29)

Murgiltze eredia legegintzaren aurkakoa da Estatu Kontseiluaren erabakiaren arabera, Hezkuntzaren kodetik urrunago joaiten baita (2). Erabaki horren ondorioa da murgiltze eredia, jasana bada ere, onartua ez dela. Aldi berean, irakaskuntza eredu hori garatzen da Iparraldean, baina, era batez, zalantzan izanik esan daiteke.

– **Parekotasuneko elebidun eredia: eredu honi mugatzea** Estatu Kontseiluaren 238653 deliberamendua (2002/11/29)

Estatu Kontseiluak erabaki du, Hezkuntzaren kodearen arabera, ikasgai oroen irakaskuntzaren zati bat frantsesez egin behar zela. Honela parekotasuneko elebidun ereduaren pedagogia mugatu du (3).

---

(2) «Selon la méthode dite par “immersion” mise en place par l’arrêté du ministre de l’éducation du 19 avril 2002 et la circulaire n° 2002-103 du 30 avril 2002 qui la complète, la langue régionale est utilisée soit exclusivement dans les écoles maternelles, soit comme langue principale d’enseignement et de communication dans les écoles et établissements des premier et second degrés (...). De telles prescriptions vont au-delà des nécessités de l’apprentissage d’une langue régionale et excèdent ainsi les possibilités de dérogation à l’obligation d’user du français comme langue d’enseignement qu’autorisent les dispositions des articles L. 121-3 (II. - La langue de l’enseignement, des examens et concours, ainsi que des thèses et mémoires dans les établissements publics et privés d’enseignement est le français, sauf exceptions justifiées par les nécessités de l’enseignement des langues et cultures régionales ou étrangères) et L. 312-11 (Les maîtres sont autorisés à recourir aux langues régionales dans les écoles primaires et maternelles chaque fois qu’ils peuvent en tirer profit pour leur enseignement, notamment pour l’étude de la langue française) du code de l’éducation.»

(3) «Les dispositions, qui se bornent à prévoir que, dans les sections “langues régionales”, les enseignements sont dispensés pour moitié en langue régionale et pour moitié en français ne comportent aucune règle relative à la répartition des différentes disciplines entre l’enseignement en français et l’enseignement en langue régionale et ne permettent pas d’assurer qu’une partie au

#### 1.4. Legegintzaren aldatze nahikariez Iparraldean

Ikusiz nola Frantziaren legegintzak euskararen aldeko hizkuntza politika tratatzen zuela Ipar Euskal Herrian, Frantzia osoan bezala, agertu diren entsegu bat eta egitasmok bat aipatzekoak dira. Biak Lamassoure eurodeputatuak bere kabuz hartuak dira, Euskal Herriko Hautetsien Kontseiluaren lehendakari gisa, jakinez azken bost hamarkada horietan, borrogeita hamar bat eskualde hizkuntzen aldeko lege proposamen aurkeztu dituztela *Assemblée nationale* delakoan, batzuk eztabaidatuak izan direnak, baina bat ere onartua izan ez dena.

2004an, Ipar Euskal Herriko Hautetsien Kontseiluak galdatu zuenaren arabera, Franck Moderne lege-kontuetan adituak ikerlan bat kudeatu zuen ikusteko «euskararen egoera juridikoa eta haren irakaskuntzaren ahalezko bilakaera» zein ziren. *Problématique juridique du statut et de l'enseignement de la langue basque* (Euskararen estatutuaren eta irakaskuntzaren problematika juridikoa) deitzen da txostena (2004/09/23). Emaitzak biziki xumeak izan ziren, 2003ko «deszentralizazio» legeak emaiten zituen ahalbide berriak hain argiak ez zirelako. Azkenik lan hori ez da publikoki aurkeztua izan eta Euskal Herriko Hautetsien Kontseiluaren web gunetik kendu dute.

2006ko hastapenean, Lamassoure jaunak, berriz, prentsan esan du «eskualde hizkuntzen onarpenaren eskuratzeko lege testu proposamen bat» nahi zuela prestatu, eta hori 2006an (ikus adib. *Euskal Herriko kazeta*, 2006/01/14-15). Iduri du egitasmok hori bidean utzirik izan dela, 2006ko bederen.

## 2. EUROPAR BATASUNAREN DIRU-LAGUNTZAK IPAR EUSKAL HERRIAN: PROIEKTU BATZUK

Europar Batasunak hizkuntza gutxituen aldeko proiektuak laguntzen zituen, Hezkuntza eta Kultura Zuzendaritza orokorraren bidez. Baina 2001ean, aitzinkonturik ez zen emanik izan. 2003an berriz «Apprentissage des langues et diversité linguistique» dei bat hedatua izan zen, baina iduri luke Ipar Euskal Herriatik ez dela proposamenik igorri.

Halere, euskara kontuan hartzen duten proiektu batzuk lagunduak izan dira, Europar Batasunaren beste hiru lankidetzarako aitzinkontu erabiliz, mugaz gaindiko egitasmok onartzen dituztenak. Esan behar da proiektu horiek gutxi direla, dozierraren prestatzea erraza ez baita eta prozedura luzea.

---

moins des enseignements de ces disciplines se font en français. Ces prescriptions ouvrent des possibilités qui vont au-delà des nécessités de l'apprentissage d'une langue régionale et excèdent ainsi les possibilités de dérogation à l'obligation d'utiliser le français comme langue d'enseignement prévue par les dispositions des articles L. 121-3 et L. 312-11 du code de l'éducation.»

## 2.1. Interreg III (FEDER «Fonds européen de développement régional» 2000-2006)

Akitania eskualdeak 84, 3 M euroko INTERREG III A (Frantzia-Espainia) europar egitaraua kudeatzen du, Pirinioetako mugaz gaindiko espazioa garatu nahi duena. Ekintzen artean, hamargarrenari esker, «Promouvoir et développer les actions culturelles communes et le multiculturalisme» deitzen dena, Iparraldeko elkarte batzuek diru-laguntza eskuratu dute.

- ***Antxeta Irratia*** (2002/02/18an sortua: «Groupement Européen d'Intérêt économique» baten bidez): Gizarte irrati-emankizunak Irun, Hondarribia, Hendaia, Pausu eta Biriatu arteko biztanleriaren gizarte-interesak ezagutarazteko. Orotara 75.944,68 €, laguntza: 37.900 € (2002/07/11).
- ***Ikas – Elhuyar fundazioa: Gure ingurumena*** euskarazko CD-Roma (500 ale). Elhuyarekin egina eta argitaratua, 6 eta 11 urte bitarteko haurrentzat: hainbat azalpen eta joko uraz, zuhaitzez eta oihanez, hegaztiez, bai eta hondakinen birziklapenez. Orotara 45.008 €, laguntza: 18.415 € (2002/11/12).
- ***Eusko Ikaskuntza (Donostia – Baiona)***: Albiste kulturalendako *on-line* datu-base bat. Urte anitzeko programa. Orotara 119.779 €, laguntza: 59.889 € (2002/11/12).
- ***Txigundiko badiari buruzko maleta pedagogiko hirueleduna*** (euskarra-frantses-espainiera). Orotara 213.428 €, laguntza: 76.224 € maleta-rendako (2002/11/12).
- ***Chimères antzetzalde (Miarritze)***. Brecht-en *Kaukaziako krezako borrobila* antzerkia euskaraz (frantsesezko eta espainierazko azpigitulukin). Orotara 555.100 €, laguntza: 178.870 € (2004/11/04).
- ***Euskal Kultur Erakundea***: Interakziozko «Kantuketan» erakusketa mugikorra Bartzelonan. Orotara 30.825 €, laguntza: 13.871 € (2004/11/04).
- ***Kostaldeko Itsas Gunea (Miarritze)***: Egitasmoaren helburuetan, frantses eta espainiol estatuetako ikasleen arteko harremanak eta eleaniztasuna bultzatzea, ingurumenari hezkuntzaren bidez. Orotara 599.474 €, laguntza: 299.737 € (2004/11/04).
- ***Baiona-Donostia Eurohiriari buruzko unitate didaktikoa***: Gazteei erakustea zein den Eurohiriako kultura-aniztasunaren eta eleaniztasunaren errealitatea. Orotara 27.000 €, laguntza: 13.500 € (2004/11/04).
- ***Seaska (Baiona)***: Intranet sare bat sortzea, Seaska federazioaren partaide oroen arteko komunikazio zerbitzu bat eskaintzeko (irakasleak, gurasoak, ikasleak), eskualdeen arteko berdintasuna gauzatzeko. Orotara 1.093.086,10 €, laguntza: 544.578,60 € (2004/11/04).

- **Coopelingua elkarteak:** Pika haurrendako euskarazko aldizkaria lagundua da Coopelingua kooperatibaren bidez, aldizkariaren bretoierazko, okzitanierazko eta korsikerazko bertsioekin batean.

2007-2013ko ez da Interreg IV-rik izanen, baina «Volet coopération territoriale» delako bat garatuko da. Helburua beti bera izanen da: bi estatuen arteko mugaren inguruko eskualdeen arteko loturak garatzea. Europar Batasunak Interreg diru laguntzak bikoiztu beharko lituzke.

## 2.2. Leader + (2002-2008)

Leader + baserri eremuetarako europar programa bat da. Iparraldean bezaraz, barnekaldeko informazioaren eta komunikazioaren teknologia berriak sustagatzen ditu. Euskarari lotuak diren hiru proiektu laguntzen ditu:

- **Errobi promotions elkarteak** (Hazparne). Irrati elebidun bat Interneten, Gure Irratiaren laguntzarekin ([www.radio.kultura.net](http://www.radio.kultura.net)). 63.414 €-etarik Europako Leader +-k laguntza hori ekarri du: 31.707 € (2004), gehi Pirinio Atlantikoetako Kontseilu orokorrak: % 10.
- **Euskaldun gazteria elkarteak.** Elkartearen barnekaldeko biziaren 50 urteei buruzko bideo dokumental bat eta web gune bat sortzea: 10.240,07 € (2005/04/22).
- **Irulegiko irratia.** Irratiaren web gune propioa sortzea, administratzaile lanpostu erdi batekin ([www.irulegikoirratia.com](http://www.irulegikoirratia.com)): 14.139 € (2005/12/06).

## 2.3. Akitania-Euskadi fondoak

Akitania-Euskadi eta Akitania-Nafarroa lankidetzarako fondoei esker, ekintza batzuk ere lagunduak dira, «Bilinguisme franco-espagnol et développement des langues basque et occitane» sailean sartzen direnak. Horien artean hona Akitania-Euskadi fondoaren bi adibide.

- **Euskal Kultur Erakundeak:** *Euskal Herriko aurpegiak* ukipen pantaila (2003). Ukipen pantaila horri esker, Euskal Herriari buruzko premiazko xehetasunak emanak dira. Hemengo bereko jendeengana eta kanpotik etorriengana jotzen du. Lau hizkuntzatan egin da.
- **Euskal Kultur Erakundeak:** *Praktika kulturalak eta nortasun kolektiborak Euskal Herrian* (2005). 2004-2005ean eraman inkesta da, Eusko Ikaskuntzaren partaidetzarekin egin eta Eusko Jaurlaritzako prospekzio soziologikoen kabinetearen laguntza teknikoari esker.

Iparraldeko elkarteek europar diru-laguntza horiek baliatzen dituzte beren egitasmoak bururatzeko, baina bai eta ere beren legitimitatea indartzeko, toki-ko botere publikoei buruz. Beren euskararen aldeko lana azkartzen eta legitimatzen du, goiko babesa lortzen duela erakutsiz, ez bada beti Frantziakoa.

### **3. HIZKUNTZA POLITIKAREN EGITURATZEA IPAR EUSKAL HERRIAN**

Laurogeita hamarreko hamarkada arte Iparraldeko botere publikoek hizkuntza politika kontzeptua ez zuten aipatzen ere. Diru laguntzak zuhurki ematen zituzten euskararen alde ari ziren elkarte batzuei, aukera irizpiderik gabe, emaitzak neurtu gabe.

Aldi berean, oztopo asko jartzen zitzaizkien elkarte horiei frantses legegaldia estakuru gisa hartuz, hizkuntza politika beste alorrak bezala gizarte-alor bat zela ez onartuz, politika eta hizkuntza politika nahasiz. Gorago ikusi dugun bezala, Europako hizkuntzei buruzko testuetarik bat baizik ez da indarrean Frantzian: 2000ko *Oinarrizko Eskubideen Kartak* eragin handirik ez du.

Halerik ere, Erramun Baxokek erakutsi duen bezala, elkarteen eta euskaltzaleen lana emeki-emeki onartua izan zen, *Pizkundea* eta *Deiadar* mugimenduei esker besteak beste, eta hizkuntza politikaren gaiaren eztabaidatzea mahaiaren gainean jarri zen.

#### **3.1. Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema (1996)**

Frantziako deszentralizazioaren ildoan, garatzen zen lurralde antolaketa mugimendua baliatuz, 1996an, Euskal Herriko Garapen Kontseiluak eta Euskal Herriko Hautetsien Kontseiluak lau urteko gogoetak aurkeztu zituzten. *Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema* euskal elkarteen eta hautetsien lanaren fruitua zen, finantzamendurik gabeko egitarau bat, baina beharrezko urratsa, *Euskal Herriko Hitzarmen Berezia* emanen duena, 2000n. Hizkuntza antolaketa atal bat edukitzen zuen.

#### **3.2. Euskal Herriko Hitzarmen berezia (2001-2006)**

Azkenean, 2000n, Estatu-Akitania Eskualde Kontratu Planaren *Euskal Herriko Hitzarmen Berezian*, lehen aldikoz, botere publikoek hizkuntza politika atal bat sortu zuten, Estatu, Eskualdea eta Pirinio Atlantikoetako Departamendua partaide nagusienak zirelarik.

Hamar neurri baditu atal horrek, denak aurrekontu batekin. Lehena «Politique linguistique» deitzen da, baina aurrekontuetatik txikiena dauka. Urrats handi bat bazen ere, botere publikoek azkenik politika hori bereganatzen baitzuten, euskararen aldeko lan egiten zuten elkarte nagusiak hizkuntza politika partaide eta eragiletzat hartuak zirelarik, atal hori egiazko euskararen aldeko plan bat ez zela azpimarratu behar da.

### **3.3. Euskararen Erakunde Publikoa (2005-2010)**

Azken etapa izan zen beraz egiazko egitura publiko bat sortzea. *Euskararen Erakunde Publikoa* deitu dute (EEP). Erakunde berri horrek hizkuntza politika publikoa beregain hartuko du. Euskararen Erakunde Publikoa osatzen duten kideak aurrez Hitzarmen berezia finantzatzen eta kudeatzen zuten berak dira. Talde profesionala txikia da, lau lanpostu eta erdi dauzka.

Hitzarmen hori aurten, 2006ean, bururatzen da eta Euskararen Erakunde Publikoak, 2007-2010 hizkuntza politika proiektua prestatu behar du urte bukaerako. 2006ko otsailaren 22an, proiektu horrentzat proposatzen zuen eginmoldea aurkeztua izan zaio Aholku Batzordeari, helburuak, metodologia, egutegia, erronka estrategikoak. Euskararen alde lan egiten duten eragile, elkarte eta adituekin hainbat bilkura egin eta, urriaren 26an hizkuntza politika aitzinproiektua aurkeztu dute: *Hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun*. Horri buruz ohar batzuk eginen ditut geroago.

### **3.4. Mugaz gaindiko harremanak**

Europaren eragina alor horretan gero eta argiago agertzen da, eta Iparraldeko euskaltzaleek eragin hori erabiltzen ikasi dute. Euskara Euskal Herriko mugaz gaindiko hizkuntza baita, elkarteen arteko eta Hegoaldeko botere publikoekiko harremanak garatu dira. Ez ditugu hemen zehazki aipatuko, baina jakin behar da Euskadi Autonomia Erkidegoko Hizkuntza Politikarako Saiburuordetzak Ipar Euskal Herriko elkarteak diruz laguntzen dituela nasai-ki, Frantziako botere publikoek baino gehiago batzuetan. Jakin behar da, irakaskuntzaren arloan, azken horiek kontratu pribatupean dagoen egiturarik ezin dutela diruz lagundu, legegintzaren arabera. Hegoaldeko beste egitura batzuek ere Iparraldekoak diruz laguntzen dituzte.

Botere publikoen arteko mugaz gaindiko harremanak sortu dira duela guti, Frantziako beldurra desagertu ondoan. 2000n oraino mesfidantza, aitzin-irritziak hedatuak ziren Iparr aldetik, «atzerriko laguntza» deitzen zutena ez baitzuten onartu nahi, Euskal Herria ezeztatuz gain, Europar Batasunean ginelako kontuan hartu gabe.

Baina Eusko Jaurlaritzak eta Euskararen Erakunde Publikoak 2003an hitzarmen bat izenpetu dute eta geroztik erreberritzeko prozedura finkatu dute. Akordioa 2007an sartuko da indarrean eta prestik 2006ko abendurako, Madrilko eta Pariseko onarpena eskuratu eta. EEP sortuz geroztik solaskide bat dute parean Hegoaldeko botere publikoek. Euskal Herriko laugarren inkesta soziolinguistikoaren ardura hartuko du EEPk. Eusko Jaurlaritzak Seaska eta ikastetxe pribatuei eskaini diru laguntzen berri emanen dio EEPri, besteak beste.

### 3.5. EEPren hizkuntza politika aitzin proiektua (2006/10/26)

Euskararen Erakunde Publikoak hizkuntza politika aitzinproiektu bat aurkeztu du 2006ko urrian. *Hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun goiburuarekin, hamaika «erronka» nagusi biltzen dira bertan: 1/ Familia bidezko transmisioa, 2/ Lehen haurtzarora, 3/ Irakaskuntza, 4/ Hedabideak, 5/ Atsedaldia, 6/ Argitalpena, 7/ Euskara bizi publikoan, 8/ Toponomia, 9/ Helduen euskalduntzea, 10/ Euskararen kalitatea, 11/ Motibapena.*

Xehetasunetan sartu gabe, hona gogoeta batzuk. Lan berri eta aberats hori urrats beharrezkoa zen, duela 10 urte asmaezina zena. Halere, legezko koadro eskasak zalantzan jartzen du era batez. Bi adibide eman ditugu irakaskuntzaren kasuan; baina eskas horren eragina indartsua da bizi publikoan, administrazioetan, zerbitzu publikoetan, eta bai herritarren buruetan ere!

Bestetik, holako aitzinproiektuak izigarriko eginahal berriak behar ditu sail orotako formakuntzak sortzeko (unibertsitatekoak bereziki), epe luzerakoak, gai lirakeen langileak eskuratzeko «11 erronka nagusiei» buru egiteko. Oraingo egoeran, holako gaitasunak ez dira laster aurkitzen ahalko Ipar Euskal Herrian.

Aitzinkontu egokirik eta beharrezko formakuntzarik / langile aditurik gabe, printzipio eta helburu hobeki zehazturik gabe, egutegirik gabe, aitzinproiektu hori finantzamendu galdurekiko egitasmo bat izan daiteke, luzakor daitekeena, garatzen den hizkuntzaren edo hizkuntzazko irakaskuntzarekikoarekin, baina hautuzko hizkuntza batekin oraino, ez beharrezkoa, hezkuntzazikloan zehar uzten dena, «gauza serioak» hasten direnean, bizi sozialean bigarren mailako lekua duena.

Proiektuaren txostenean, azken «Motibapena» alorra hitz horietan aurkezten da: «motibapena piztu, azkartu eta egonkortu, euskararen ikastearen, baliatzearen eta transmititzearen aldeko dinamika iraunkor bat jendartearen sortzeko gisan». Iduri du, proiektu oso horretan, motibapena norberaren nahikaritzat, borondatezkatzat hartua dela. Halere, hizkuntza-antolakuntzaren alorrak erakusten digu hizkuntza bat erabilia izanen dela beharrezkoa bada: gizartearen mailan, argi da nortasun motibapena (hizkuntza ikurtzat) edo hizkuntza kulturaren oinarri gisa aski eraginkorrak ez direla (Iparralde horren frogak da).



Eta beraz, gehienetan, hizkuntza nagusia da erabilia dena eta ez mehatxatua. Nahi edo ez, errealitate soziolinguistiko hori kontuan hartu behar daiteke hizkuntza politika eraginkor bat bidean jartzeko.

Kontuan hartuz nola Iparraldeko bi azken belaunaldiek eskuratu zuten euskara beren haurrei ez dieten eman, nola inkesten arabera heldu gutxi euskara ikasi nahi duten, nola atzerritar gero eta gehiago kokatzen diren Iparraldean, euskal kulturaren eta hizkuntzaren izpirik ezagutu gabe, nola frantsesa beharrezkoa den Iparraldean bizitzeko eta ez euskara, iduritzen da «gogoia, nahikaria» delako hori (aurkezpena, 2006/02) edo «motibapena» (aitzinproiektua, 2006/10) ez direla aski eraginkorrak izanen, euskararen egoera aldatzeko.

Alderantziz, ezaugarri onak gutxi dira. Baina gero eta familia gehiago beren haurrentzat euskararen irakaskuntzaren aukeratzea (B edo D ereduak) horietarik bat da, dudarik gabe. Aitzinproiektuan, 16-29 urteko gazteentatik %22 euskaraz mintzatzen direla eta «irakaskuntzaren bidezko transmisioaren lehen ondorioak» lirakeela esaten digute. Baina ez dakigu zein den gazte horien egiazko ezagutzaren maila, lehen belaunaldietakoekin konparatuz. Gainera, hizkuntzaren ezagutza erabiltea dela aditzera emaiten dutela iduri luke. Baina hizkuntza gutxituaren kasuan, badakigu ez dela bat ere hola.

«Motibapena / Halabeharra»-ren dialektika sakondu beharko da. Gure gurasoek frantsesa ikasi dute ez motibapenarengatik, baina bai bereziki halabeharreatik. Beraz motibapen nozio hori zabaltzeko litzateke, norberaren eta elkarrekilako zeharkako «erronka» delarik jakinez.

Beraz politikaren helburuetarik bat euskara hizkuntza bakarra denarekiko lekua, aldia sortzea da, *oasi euskaldunak* Iñaki Martínez de Lunaren hitzetan. Iparraldean, ikastolak, euskal irratia horien adibideak dira; *Herria* astekaria ere bai. Motibapen soziala, hala nola hizkuntza lan-merkatuan, premiatsua da: euskararen ezagutzari esker irabazpide gehiago lortu beharko litzateke, bai eta jakitate, teknologia gero eta ezberdinagoak eskuratu ere. Hots euskara hizkuntza baliagarria bihurtu beharko da Iparraldean, irudizko zeinu izatetik gora.

Honek hizkuntzak bete beharko lituzkeen funtzioei buruzko hausnarketara erakartzen gaitu, aitzinproiektu horretan aztertuta ez den gaira, eta bereziki euskararen lekura bizi publikoan. Frantsesaren eta euskararen arteko funtzioak nola erdibanatu nahi dituzte?

### 3.6. Eta gero?

Ohar horiek ez dute esan nahi besoak gurutzatuak egon behar dela. Proposatu den hizkuntza politika proiektu aberats horren norabidean, botere publikoek eta euskararen alde lan egiten duten elkarteek indarrak oro eman be-

harko lituzkete, euskararen erabilera-eremu berriak sortuz non euskara ohizko hizkuntza izanen den, orain bizi diren holako euskal eremuak azkartuz (ikas-tolak, euskal irriatiak), euskaldun eta euskara ikasten duen bakoitzak euskarazko harreman sareak garatuz, euskara gero eta gehiago beharrezkoa bihurtu dadin Iparraldean. Honetarako nabari da Euskararen Erakunde Publikoak bere aurtengo 1 M 7 €-ko aurrekontua emendatu beharko duela.

Bukatzeko, Europar Batasunaren politikak euskararen aldeko hizkuntza politika Ipar Euskal Herrian eragiten duela esan dezakegu (legegintza gutxi, hizkuntzei buruzko ideologia segur aski, proiektu batzuen finantzamendua diru-laguntza emanez). Erakusten saiatu gara zeharkako eragin bat zela bereziki, baina beharrezko bat dudarik gabe.

## BIBLIOGRAFIA

BATZORDE, 2006, *Euskararen egoera Ipar Euskal Herrian, Bat Soziolinguistika aldizkaria*, 59, ekaina, Euskal Soziolinguistika Institutua, Andoain.

*Code de l'éducation*, 2000 (2005), Section 4: L'enseignement des langues et cultures régionales, Article L312-10, Loi n° 2005-380 du 23 avril 2005, [www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnCode?code=CEDUCATL.rcv](http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnCode?code=CEDUCATL.rcv).

CONSEIL CONSTITUTIONNEL, 1999, Décision n° 99-412 DC du 15 juin 1999: *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*, [www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/99412dc.htm](http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/99412dc.htm).

CONSEIL D'ÉTAT, 2002, Décision n° 238653 annulant les textes du ministre de l'Éducation nationale relatifs à l'enseignement bilingue en langues régionales à parité horaire, les textes relatifs à la mise en oeuvre de l'enseignement bilingue par immersion dans les écoles et établissements «langues régionales», les textes relatifs au passage sous statut public des établissements Diwan, 2002/11/29, [http://www.conseil-etat.fr/ce/jurispd/index\\_ac\\_id0239.shtml](http://www.conseil-etat.fr/ce/jurispd/index_ac_id0239.shtml).

COYOS JEAN-BAPTISTE, 2004, *Politique linguistique Langue basque et langue occitane du Béarn et de Gascogne*, Donostia-Baiona, Elkar.

ÉTAT - RÉGION AQUITAINE – DÉPARTEMENT DES PYRÉNÉES-ATLANTIQUES – CONSEIL DES ÉLUS DU PAYS BASQUE, 2000, *Convention spécifique Pays Basque 2001-2006*, 2000/12/22an izenpetua, polikopi, <http://www.lurraldea.net/bibliodocs/PB2010/conv-spedec01.pdf>.

EUROPAKO KONTSEILUA, 1992, *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires (Eskualdetako Hizkuntzen eta Hizkuntza Gutxituen aldeko Europako Karta)*, Estrasburgo, 1992ko azaroaren 5a, Série des traités européens, n° 148.

- , 1995, *Convention-cadre pour la protection des minorités nationales (Gutxiengo nazionalak babesteko Esparru-hitzarmena)*, Estrasburgo, 1995/02/1, [conventions.coe.int/Treaty/FR/Treaties/Html/157.htm](http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Treaties/Html/157.htm).
- EUROPAR BATASUNA - EUROPAKO KONTSEILUA - EUROPAR BATZORDEA, 2000, *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne (Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Karta)*, Niza, 2000ko abendoaren 7a, [www.ena.lu/europe/cours-ligne/droits-fondamentaux-union-europeenne-nice-2000.htm](http://www.ena.lu/europe/cours-ligne/droits-fondamentaux-union-europeenne-nice-2000.htm).
- EUROPAR BATASUNA, 2004, *Traité établissant une Constitution pour l'Europe (Europako Konstituzioko Ituna)*, Erroma, 2004ko urriaren 29a, [http://europa.eu.int/constitution/index\\_fr.htm](http://europa.eu.int/constitution/index_fr.htm).
- EUSKAL HERRIKO GARAPEN KONTSEILUA, 1996, 4. atala Hizkuntz antolaketa (Norabide orokorrak, 1996/10/26), *Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema*, Baiona, polikopi, <http://www.lurraldea.net/bibliodocs/PB2010/schema.pdf>.
- EUSKAL HERRIKO HAUTETSIAIEN KONTSEILUA, 1997, 4. batzordea, Hizkuntz antolaketa (Programmes opérationnels, 1997/03/22), *Euskal Herriko antolaketa eta garapen eskema*, Baiona, <http://www.lurraldea.net/bibliodocs/PB2010/schemaDO.pdf>.
- EUSKARAREN ERAKUNDE PUBLIKOA, 2006 (2006/10/26), *Hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun*, Hizkuntza Politika aitzinproiektua, polikopi, elebidun, [http://www.erabili.com/zer\\_berri/berriak/1161696493](http://www.erabili.com/zer_berri/berriak/1161696493).
- LOI n° 94-665 du 4 août 1994 *relative à l'emploi de la langue française*, [www.legifrance.gouv.fr/texteconsolide/PCEAW.htm](http://www.legifrance.gouv.fr/texteconsolide/PCEAW.htm).
- MARTINEZ DE LUNA Iñaki, 2003, Soziolinguistika, *Jakin*, 136 maiatza-ekaina, Donostia, 107 112.
- MODERNE Franck, 2004, *Problématique juridique du statut et de l'enseignement de la langue basque*, Paue, 2004/09/23, argitaratu gabea.

## **EUROPAR BATASUNA ETA EUSKARAREN ALDEKO HIZKUNTZA POLITIKA: NAFARROA**

*Andres Iñigo*

### **SARRERA**

Gure aitzinetik aritu diren hizlariek Europar Batasuneko hizkuntza aniztasuna eta Europako erakundeek –Parlamentuak eta bereziki Kontseiluak–, hizkuntzen iraupen eta garapenerako onartu dituzten lege, arau, neurri eta gomendioen berri eman digute, hots, Europak azkeneko 25 urteetan eskaini digun corpus garrantzitsuarena.

Euskarari dagokionez, nahiko errealitate berezia dugula azaldu zaigu, hain zuzen ere, Euskal Herria, hiru lurralde administratibotan banandua dagoelako eta lurralde horietako bakoitzak egoera eta legeria berezia duelako.

Frantziako konstituzioak ez dio euskarari ofizialtasunik aitortzen eta estatutu honek ez du onartu ez Europako konstituzioa ez hizkuntza gutxituei buruzko testu lege edota Karta bera ere.

Espainiako 1978ko Konstituzioak, eta bereziki bere 3. artikulua, bidexka bat ireki zuen Estatuko Erkidego bakoitzak bere estatutuaren markoan bertako hizkuntza propioari buruzko legeria onartu eta garatzeko, eta horren ondorio dira Hegoaldeko bi lurralde administratiboetako euskararen legeak. Lehenik Euskal Autonomia Erkidegoan onartu zen eta ondotik Nafarroan.

### **NAFARROAN EGINDAKOA**

Berezko hizkuntza duten Espainiako Erkidegoetako estatutuetan, hizkuntza hori propioa eta ofiziala aitortu zuten. Nafarroan, ordea, 13/1982ko abuztuaren 10eko Foru Eraentza Birrezarri eta Hobeagotzeko Lege Organikoak euskara ez zuen aitortu ez hizkuntza propioa ez bere ofizialtasuna Foru Komunitateko lurralde osoan.

Ondotik onartutako 18/1986, abenduaren 15eko Euskararen Legeak –hogei urte geroago indarrean segitzen duenak–, hiru hizkuntza eremu deklaratu zituen:

1. Euskalduna. Eremu honetan euskara hizkuntza ofiziala da. Egungo 63 udalerrik osatzen dute, Nafarroako %23'16k, eta horien guztien biztanleria 56.586koa da, Nafarroako %9'5.
2. Mistoa. Euskara ez da hizkuntza ofiziala, baina legeak euskara babestu eta sustatzearen aldeko neurriak bideratzeko nolabaiteko konpromisoa onartu zuen. Egungo 52 udalerrri sartzen dira, Nafarroako %19'11, eta horien biztanleria 311.908koa da, Nafarroako %52'5.
3. Ez euskalduna. Euskara ez da hizkuntza ofiziala eta, gainera, legeak ez du sustatzearen alde inolako neurririk aipatzen. Eremu honek egungo 157 udalerrri hartzen ditu, Nafarroako %57'72, eta 224.978 biztanle, Nafarroako %37'9.

Gauza jakina da hizkuntza bat babestu eta sustatzeko, bertze zenbait oinarriko neurriren artean, hizkuntza horren presentzia irakaskuntzan, administrazioaren zerbitzuetan eta hedabideetan bermatzea izaten dela. Nafarroako Euskararen Legeak, bada, hiru neurri horiek soilik hartzen ditu kontuan eta horietako bakoitza eremuka nola aplikatu behar den zehazten. Honela, laburbilduz:

1. Eremu euskaldunean. Unibertsitatera iritsi arte ikasketa guztiak euskaraz egiteko eskubidea aitortzen da. Administrazioaren zerbitzuetan erabiltzeko eskubidea adierazten da, baina Iruñea, Erkidegoko hiriburua eta administrazio zerbitzугune nagusia, eremu honetatik kanpo utzi zen.
2. Eremu mistoan. Euskara hezkuntza sisteman progresiboki sartzeko erabaki zen. Biztanleei administrazioa euskaraz zuzentzeko eskubidea aitortzen bazaie ere, harremanak euskaraz izateko bermerik ez zaie eskaintzen.
3. Eremu ez euskaldunean. Euskara hezkuntza sisteman sartzeko herritarren eskaria kontuan izanzen dela aitortzen bada ere, argi adierazten da administrazioa ez dagoela nahitaez behartua eskari horiek betetzeko dirulaguntza ematera.

Hedabideei dagokienez, legeak euskara babesteko asmo onak agertzen ditu, baina ez du hizkuntza erabili eta sustatzeko hartuko den neurririk aipatzen, ez orokorrean ezta eremuka ere.

Hogei urteren buruan, oinarriko hiru atal horietako lehendabizikoa, euskarari hezkuntzan eman zaion sarrerari buruzkoa izan da, arazoak arazo eta salbuespenak salbuespen, hobekien aplikatu dena. Emaitzak begi bistakoak dira, erraterako, 1986an Nafarroan %10'1 zen euskalduna eta 2001ean %12'1, baina kontuan izatekoa da azken urte honetan kopuru hori 25 urtetik azpikoen artean 18'8ra igo dela eta 15 urtetik beherakoen artean 21'3ra.

Euskara administrazioan arautzeari dagokionez, ez zen ia-ia urratsik egin zortzi urte beranduago arte, hots, 70/1994 eta 135/1994 Foru Dekretuen on-

dorioz abian jarritako hobekuntza planei ekin zitzaizen arte. Baina zoritxarrez, hagitx epe laburrean, 1996tik aitzina izandako gobernu aldaketaren ondorioz garapen hori eteten hasi zen, eta 2000. urtetik aitzina hobekuntza plan haietan egindakoaren atzerako bidea hartu zen, 72/2000 Foru Dekretuarekin lehendabizi eta ondoren egun indarrean dagoen 29/2003 Foru Dekretuarekin. Gaur hemen garatzen ari garen gaiaren ildotik, aipagarria da aditzera ematea indarrean dagoen 2003ko dekretuan, zortzi urte lehenagokoan ageri ziren bi aipamen garrantzitsu desagertu zirela, bat euskara Nafarroako berezko hizkuntza dela aitortzen zuena, eta bertzea Europako hizkuntzen Kartaren aipamena, noiz eta Espainiako Erresumak 2001ean berretsi ondotik. Horretaz gain, dekretu horretan sustatze eta garatzearen aldeko helburuak alde batera utzi ziren, Nafarroako eremu mistoan batik bat. Eta ezin dugu begien bistatik galdu gorago aipatu duguna, alegia, egun eremu honetan bizi dela Nafarroako biztanleriaren %52'5 eta Erkidego osoko euskaldunen kopururik handiena.

Euskara hedabideetan sustatzeari dagokionez, hitz gutxitan laburbilduz, hutsaren hurrengo egin dela erran daiteke. Adibiderik adierazgarriena irrati lizentzien esleipenekin gertatutakoa da. 1991z geroztik izandako FM irrati esleipenetan, eremu mistoan ez da euskaraz aritzeko irrati baten aldeko lizentziarik eman, edo bertze modu batera errateko, 1988az geroztik Iruñerrian abian jarritako euskal irrati bakarrak ez du 18 urte hauetan lizentzia lortzerik izan.

## **NAFARROAKO HIZKUNTZA POLITIKA EUROPAKO LEGERIAREN AITZINEAN**

Erran bezala, 1986an Nafarroako Euskararen Legea onartu zenetik, sei urte pasatu ziren 1992an Espainian Europako Karta onetsi zeneko, eta bertze bederlatzi gehiago Karta hori 2001ean berretsi eta indarrean jarri zen arte.

Europako hizkuntzen Kartarekin batera, sinatu duten estatu bakoitzean hartutako konpromisoak zein neurritan betetzen diren jakiteko mekanismoak ere ezarri ziren. Hori dela eta, Adituen Batzordeak lehendabiziko ebaluazioa egin ondoren, Europako Kontseiluaren Ministroen Batzordeak joan den 2005eko irailean eman zuen aditzera bere gomendio txostena.

Hona hemen atalez atal, baina laburrean, Europako Kartaren arabera Nafarroan egiten den hizkuntza politikan begiztatzen diren hutsarte, gabezia edo kontraste nagusienak:

### **1. Kartaren aurrekari eta gai orokorreari dagokienez:**

Lehenik eta behin kontuan izan behar da, hemen erran den bezala, alde batetik, Europako Kartak indar juridiko eskasa duela eta, bertzetik, nahiz eta Espainiak onartu eta berretsi duen, Espainiako agintarien erabakiz, Kartaren aplikazioa hizkuntza gutxitua ofizial aitortua duten Er-

kidegoetan soilik hartzen dela aintzat. Puntu honi dagokionez, argitu nahi genuke gauza bat dela printzipioa eta bertzea Adituen Batzordearen balorazioa. Printzipioa argia da. Espainiako Erresumak Karta berretsi zuen, baina Erkidego bakoitzeko legeria errespetatuz. Beraz, printzipio horren arabera, Kartak Nafarroako eremu euskaldunean soilik du eragin zuzena. Adituen Batzordeak egin duen balorazioan, ordea, eremu mistoari babes berezia ematea proposatzen du, hiru arrazoi nagusi hauetan oinarrituta: 1) Nafarroako egungo euskaldunen kopururik handiena Iruñerrian bizi da, 2) Eremu mistoko ikasleen %30 inguru D ereduari matrikulatua dago, 3) Iruñea Erkidegoko hiriburua izateaz gain, euskal eremuaren administrazio hiriburua ere bada.

2. Kartaren II. zatiak oinarritzko printzipio eta helburuak azaltzen ditu. Hona, laburbilduz, Adituen Batzordeak Nafarroako ebaluazioan printzipio horietako garrantzitsuenegatik egiten duen iruzkina:

– Hizkuntzak kultura aberastasunaren adierazle dira.

- Adituen Batzordeak uste du gero eta nafar gehiago direla euskara bai ondare kulturaltzat bai nafar guztien ondaretzat jotzen dutenak. Hortaz, herri aginteak errealitate hori aintzat hartzera gonbidatzen ditu.

– Hizkuntza bakoitzaren eremu geografikoa errespetatu behar da. Ildo horretatik, alde aurretikako zatiketa administratiboak zein berriak ezingo dira eragozpen izan eskualde hizkuntzen edo hizkuntza gutxituen sustapenerako.

- Printzipio horretan oinarrituta, Adituen Batzordeak ez du ontzat ematen Nafarroako zatiketa administratiboa, ez eta erabaki horren ondorio den egungo errealitatea, eremu mistoarena batik bat.

– Hizkuntza salbatu nahi bada bere sustapena bulkatu behar da.

- Printzipio hau dela eta, Adituen Batzordeak berriz ere dio eremu mistoaren ezaugarriak kontuan hartuz, Europako Kartak aplikazioa izan beharko lukeela, eta, hortaz, eremu horretan euskara babestu eta suspertzeko neurriak hartu beharko liratekeela.

– Bizitza publiko eta pribatuan hizkuntzaren erabilera idatzia nahiz ahozkoa erraztu eta sustatu egin behar da.

- Puntu honetan ere Adituen Batzordeak eremu mistoaren egoera salatzen du, erranez, egiaztatu ahal izan duela, hartutako zenbait erabakiren ondorioz, eremu honetako zerbitzuetan gero eta euskara gutxiago erabiltzen dela eta, gainera, errepideetako seinale elebidunak desagertuz joan direla.

- Hizkuntza bera duten Estatuko Erkidegoek harremanak izan eta garatu beharko lituzkete.
    - Adituen Batzordeak Euskal Autonomia Erkidegoaren eta Nafarroako Foru Komunitatearen arteko harremanak estutzeko gomendioa egiten du, hala nola, irakaskuntzako materialak trukatzeko, telebista kateak ikusteko,...
  - Hizkuntza irakasteko eta ikasteko baliabideak jarri behar dira.
    - Jakina da Nafarroako Legeak eremu euskaldunetik kanpo euskara edo euskaraz ikasteko aukera herritarren eskariaren arabera uzten duela eta, gainera, eskari horiei erantzun egokia eman ahal izateko baldintza estuak jartzen dituena: ikasgela bakoitzean behar den ikasle kopurua, etab. Adituen Batzordeak oso positibotzat jotzen ditu, baldintza estuak eta zailtasunak gaindituz, herritarren jarrerari esker lortu diren emaitzak eta garrantzi berezia ematen dio eremu mistoan haurren %30 D eremuan ikasten ari dela egiaztatzeari.
  - Hizkuntzaren ikasketa eta ikerketaren presentzia unibertsitatean.
    - Adituen Batzordeak dio ikasgai batzuk irakasleen borondatearen arabera euskaraz ematen badira ere, unibertsitateak gai honen inguruko benetako plangintza ez duela egin.
  - Hizkuntza gutxitu bera hitz egiten duten Estatuaren artean nazioarteko harremanak sustatu beharko lituzkete.
    - Adituen Batzordeak dio oraingo txosten honetarako Euskal Herriko Hegoaldearen eta Iparraldearen arteko harremanez ez duela informazio aski jaso.
3. Kartaren III. zatian II.enean azaldutako printzipioen praktika aztertzen da. Hona, laburrean, Adituen Batzordeak Nafarroari buruzko txostenean azaldu dituen lorpen, hutsarte, gabezia edota kontraste nabariak.
- a) Irakaskuntza.
- Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzan D ereduak gora egin du nabarmenki. Zalantzarik gabe, maila hauetan izan da lorpenik handiena, bai eremu euskaldunean bai mistoan.
  - Bigarren Hezkuntzan ere D ereduak itxura guztien arabera gora egin du, baina Batzordeak ez du datu aski lortu ahal izan balioeste zehatza egin ahal izateko.
  - D ereduak ez da ia batere aplikatu Irakaskuntza teknikoan –Lanbide Eskoletan–. Hortaz, eremu euskalduneko ikasleak ere behartuak daude erdal eredura pasatzera.



- Unibertsitatean, irakasleen borondatearen arabera, ikasgai batzuk ematen badira ere, benetako plangintza egin gabe dago.
- Helduen irakaskuntzan hartutako konpromisoa betetzen dela dio.
- Euskal kulturak irakaskuntzan eta, batik bat, erdal ereduan duen presentzia ez du egiaztatzerik izan.
- Irakasleen prestaketaz zenbait ekimen egiten dela egiaztatu arren, Batzordeak dio ez duela informazio aski jaso ahal izan balorazio orokorra egiteko.
- Eremu ez euskaldunean dauden ikastolen egoera «alegala» salatzzen du. [Argitu behar dugu Nafarroako Gobernuak, konpondu berri duela egoera hau. Ikus 2006ko azaroaren 13ko 136. Nafarroako Aldizkari Ofiziala].

b) Justizia.

Hitz gutxitan erranez, Adituen txostenak dio arlo honetan Europako Kartaren printzipio eta helburu gehienak ez direla praktikan jarri. Aitortzen du justizia sistemak berak dituen oztopoak larriak direla, hala nola, epaileen lekualdatze lehiaketak, etab. Dena dela, zerbitzuren bat edo beste abian jarri bada ere, itzulpen zerbitzua erraterako, errazago betetzen ahal diren zenbait eginbeharri ez zaio oraindik aurre egin, hala nola, testu juridikoen itzulpen eta abarri. Azken honetaz dio egin den bakarra Deustuko unibertsitate pribatuaren eskutik etorri dela.

c) Administrazio arduradunak eta zerbitzu publikoak. Adituen Batzordeak hau dio:

- Estatuak Nafarroan dituen administrazio zerbitzuak elebakarrak dira ia denak. Hortaz, enplegatuen artean elebidun gehiago sartzea eta agiriak ere bi hizkuntzetan ematea aholkatzen du. [Ematen duenez, Madrilgo Kongresuan orain dela hiru egun, azaroaren 21ean, hartutako erabakiaren arabera, zerbitzu horietan enplegatu elebidun gehiago sartzen hasiko dira].
- Nafarroako administrazioari dagokionez:
  - Foru Erkidegoko 29/2003 Dekretuak gai honetan jartzen dituen mugak nabariak dira, eta, era berean, zailak administrazioarekin harremanak euskaraz izatea, batetik, administrazioan «zirkuitu elebidunak» jartzeko asmoa alde batera utzi duelako, eta bertetik, administrazioak, herritarrek euskaraz zuzentzen ahal dizkioten idatziak hartzen baditu ere, ez duelako inolako obligaziorik euskaraz erantzuteko.

- Zerbitzu publikoei dagokienez, egungo araudiaren arabera, euskara nahitaez jakitea ez da euskara irakasle eta itzultzaile izateko bertzerik eskatzen. Gainerako lanpostuetarako meritua gisa eta administrazioak erabakitzen duen lanpostuetarako soilik. [Orduz geroztik, Nafarroako Gobernuak egin du aldaketa txiki bat. 2006ko irailaren 18ko Erabakiaren 3. atalak dioenez, eremu mistoko lanpostuetarako –euskara jakitea nahitaezkoa ez denean– onesten diren merezimendu baremo guztietan, euskara baloratuko da].

Ondorio gisa, Adituen Batzordeak gomendatzen du administrazioa zerbitzuak euskaraz eskaini ahal izateko adina langilez hornitzea.

#### d) Hedabideak

Ministroen Kontseiluak euskaraz aritzen den irrati bat eta telebista bat bermatzea gomendatzen du. Errealitatea, ordea, helburu horretatik urruti dagoela dio, batetik Nafarroak euskarazko telebistarik ez izateaz gain, EiT Brekin akordiorik ere ez duelako, eta bertzetik, euskarazko irrati publikorik ez izateaz gain, eremu mistoan euskaraz ari den irrati bakarrari oraingoz lizentziarik eman ez diolako. Era berean dio, bertako prentsak egiten duena ere –astean behin orrialderen bat edo bertze euskaraz ematea–, ez datorrela inola ere bat Kartarekin hartutako konpromisoekin.

- e) Kultura ekitaldi eta zerbitzuei, giza harreman eta lan munduari, eta mugaz gaindiko harremani dagokienez, Adituen Batzordeak uste du deus gutxi dela egiten dena, baina aitortzen du ez duela balorazioa egiteko adina informazio jasotzerik izan.

## EUSKALTZAINDIAK ERRANDAKOA

Euskaltzaindiak etengabe jardun du euskara babeste eta sustatze lanetan, eta berari dagokion aholku eta iritzi emaila arduetan. Hori dela eta, behin baino gehiagotan eman du bere iritzia –gaur hemen aurkeztu den *Euskaltzaindiaren adierazpenak*, Jagon Sailaren 3. liburukian ikusten ahal den bezala–. Eta Nafarroari dagokionez, azaltzen ari garen gaiaren inguruan honako adierazpen hauek egin ditu.

- 1982an Nafarroako Foru Eraentza Birrezarri eta Hobeagotzeko Legearen aitzinean, Euskara Foru Komunitatearen ondarea dela zioen eta ondare horren jabea komunitate osoa, hots, nafar guztiak. Hortaz, lege horren 9. artikulua, hizkuntzaren lur eremua mugatzearekin, euskara Nafarroa osoaren ondasuna dela ukatzen zuen eta euskarari diskriminaziozko tratamendua ematen.

- 1986ko Nafarroako Euskararen Legea zela eta, bertze gainerako erki-degoetako hizkuntza politiketan ez bezala, Foru Komunitatea hiru lurraldetan zatitzen zuelako eta, horrenbestez, lege honek oraindik gehiago estutzen zituelako Espainiako Konstituzioaren 3. artikulua eta Nafarroako Foru Hobeagotzearen 9. artikulua jarritako hizkuntza mugak.
- Irrati lizentzien esleipenetan:
  - 1991n Nafarroako Gobernuari, FM irrati esleipenean emandako zazpi lizentzia berrien artean euskaraz emititzen duten irrati bakar bat ere ez sartzeagatik.
  - 1998an Nafarroako Gobernuari, FM irrati lizentzien esleipena berehala berrikusteko eskatu zitzaion, Euskaltzaindiaren ustez, ez zirelako errespetatzen Nafarroako euskaldunen eskubideak eta, bereziki, Iruñerrikoenak, kontuan izanik hiriburuaren inguruan bizi dela Erki-degoko euskal hiztunen kopururik handiena.
- 2001ean 372/2000 abenduaren 11ko Foru Dekretuaren aitzinean. Euskaltzaindiaren iritziz, dekretu horrek Espainiako Konstituzioa, Nafarroako Foru Hobeagotzeko Legea eta Nafarroako Euskararen Legea urratzen zituen. Horretaz gain, nazioarteko itun eta arauen aurka zihoan, bertzeak bertze, Espainiako Estatuak European sinatu berri zituen itun eta arauen aurka.
- 2002an Euskaltzaindiak, Nafarroako Euskararen Kontseiluan dituen bi ki-deen bitartez, ezezko botoa eman zion 29/2003 otsailaren 10eko Foru Dekretuaren proposamenari. Bertzeak bertze, honako arrazoi hauengatik:
  - Batetik, proposatutako testuak Euskararen 18/1986 Foru Legeak ezarritako oinarritzko helburuak murrizten zituelako.
  - Bertzetik, proposatutako testuak husten zuelako ordeztu nahi zuen 135/1994 Foru Dekretua, bai aipamenetan (euskara Nafarroako berezko hizkuntza aitortzea eta Europako Kartaren aipamena egitea), bai edukietan (inprimaki elebidunak, zirkuitu elebidunak, lanpostuetarako euskararen balorazioa...).
- 2004an Parlamentuan. Nafarroako Foru Komunitateko hizkuntza politikaren garapena aztertzeko Parlamentuak berariazko batzorde bat sortu zuen. Erakunde horrek hala eskatuta, Euskaltzaindia bere iritzia ematera joan zen eta, bertzeak bertze, aditzera eman zuen, eremukako banaketa biztanleen eskubideak bermatu ahal izateko oztopo izateaz gain, iraganeko ikusmolde baten isla bertzerik ez dela, giza harremanen eta hizkuntzaren kontzeptzio estatikoa erakusten duena eta, hortaz, erango bizimoduan inolako zentzurik ez duena, hizkuntza ezin baita, inondik ere, parametro estatikoetara mugatu.

## AMAITZEKO

Nafarroan egiten den hizkuntza politika Europar Batasunaren markoan aztertzean, bi ondorio nagusiren aitzinean gaude:

1. Adituen Batzordeak plazaratu bezala, Kartaren II. eta III. zatia atalez ataleko azterketan egiaztatu ahal izan diren lorpen, hutsarte eta gabazien aitzinean.
2. Europako Kartaren aplikazioaren interpretazioaren aitzinean. Espainiako agintariak Europako Karta onartzean hizkuntza ofizialkideak babestea onetsi zuen, baina –eta hemen dago gakoa–, Erkidego bakoitzeko legeriaren arabera. Nafarroa hiru hizkuntza eremutan zatitzea eta euskara ofizialkide eremu euskaldunean soilik izatea Nafarroako Parlamentuak onartutako Euskararen Legeak erabaki zuen. Hortaz, Kartaren aplikazioa eremu euskaldunetik kanpo zabaltzeko bi erabaki hauetako baten beharrea gaude:
  - Espainiako agintariak aplikazioaren bertze interpretazio bat egitea, Karta Erkidego osoan edo, bederen, Europako Ministroen Kontseiluak gomendatu bezala, eremu mistoan ere aplikatzea.
  - Nafarroako Parlamentuak euskararen legea aldatzea. Azken puntu honi dagokionez, bi bide hauetako bat erabaki beharko luke Parlamentuak.
    - a) 1980an gehiengoz hartutako erabakira itzuli eta abiapuntu horretan oinarritutako lege berria egitea. Hau izan zen erabaki hura: «gaztelania eta euskara izanen dira Nafarroako hizkuntza ofizialak».
    - b) Egungo egoeratik hasita hobekuntzak proposatzea. Hau dio, hain zuzen, Nafarroako Foru Komunitateko Hizkuntza Politikaren garapena aztertzeko Parlamentuan sortu zen berariazko batzorde edo *Ponentzia* bereziak 2005ean ondorio gisa egindako azken txostenean.

## BIBLIOGRAFIA

EUROPAKO KONTSEILUA: *Aplicación de la Carta Europea de las Lenguas Regionales o Minoritarias en España*. Ciclo inicial del control: a) Informe del Comité de Expertos sobre la Carta. b) Recomendación del Comité de Ministros del Consejo de Europa sobre la aplicación de la Carta en España. Estrasburgo, 2005.

EUSKALTZAINDIA (2006): *Euskararen sustatzea. Euskaltzaindiaren adierazpenak* (1976-2006), Jagon 3.

- GROS Y LLADÓS, M. (2006): *Recuperación del euskera en Navarra. Un estudio sociolingüístico sobre la evolución del euskera en el último cuarto del siglo XX*. Argitaratu gabea.
- Iñigo, A. (1999): «Nafarroa: euskara bermatzeko bide berrien beharra». *Euskera* 44-2, 997-1002.
- (2003): «Nafarroa: Euskararen egoera XXI. mendearen hasieran», *Bida-soa Ikerketa Zentroaren Koadernoak* 4, 57-76.
- (2004) «Euskaltzaindiaren agerraldia Nafarroako Parlamentuak Foru Komunitatean egiten eta garatzen den hizkuntza politika aztertzeko eraturako batzordearen aurrean», *Euskera* 49-2, 927-937.
- ROMEU, J. (2002): «Erregioetako zein gutxiengoen hizkuntzei buruzko Eurokartaren ezarpena Espainiako estatuan», *Hizkuntzen Europako urtea, Euskararen egoera juridikoa Nafarroan*, Euskara Kultur Elkargoa, Iruñea, 31-48.
- ZENBAITEN ARTEAN (2001): «15 años de la ley del euskera en Navarra», *RIEV* 46, 2, 517-681.
- (2006): «Euskararen egoera Nafarroan», *Bat Soziolinguistika aldizkaria* 58, martxoa.

## EREMU URRIKO HIZKUNTZAK EUROPAN EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO EGOERA JORRATUZ

*Jose Luis Lizundia*

Euskal Autonomia Erkidegoaren hizkuntza statusa jorratzerakoan, Estatutuaren 6. artikulua izan behar dugu begi bistan, ezinbesteko erreferentzia delako. Hara hor artikulua horren bost lerrodekiko azalpen laburra.

1. *«Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialaren maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea».* Ofizialtasun horrek zer ondorio dakartzan jende arruntak, ez eta politikoko askok ez dute neurtu. Alde batetik XIX. mendetik, «Etat-Nation» unitario eta zentralista izan dugunetik, euskara, ez eta galegoa, ez eta katalana II. Errepublikako Generalitatearen garaian salbu, baztertuta edo pertsegitua izan delako. Abertzale askok uste izan dutelako, ofizialtasuna aitortuz gero, lorpen garrantzitsua zela eta siestara lasai joateko moduan zeudela, ohartzeko, administrazio zentralistaren inertiak eta, askoren erresistentziak, ofizialtasun hori moteltzen, «loapizatzen» saiatuko zirela. Nik, hori, behin baino gehiagotan esan nuen, politikan nenbilenean, komunikabideetan eta Euskararen Aholku Batzordean nengoenean. Bestalde, «El euskera, lengua propia del Pueblo Vasco», aho batez onartu zena, bai hemen testuaren negoziaketan, ba Gernikan euskal parlamentariaren batzarrean eta baita Madrilgo Gorteetan ere, orain ukatua da, baita intelektual mailan ere. Gauza bera gertatzen ari da katalanarekin eta galegoarekin. Gaztelau nazionalismoaren eragile askok horretan dihardute eta, bistan da, inboluzionismo bat egon dela eta indarra hartzen ari dela.
2. *«Komunitate Autonomoko Erakunde amankomunek Euskal Herriko egoera sozio linguistikoaren ñabardurak kontutan izanik, bi hizkuntzen erabilpena bermatuko dute, beroien ofizialtasuna erregulatuz, eta beroien ezagutza segurtatzeko behar diren neurriak eta medioak erabaki eta baliaraziko dituzte».* Erkidegoko erakunde amankomunek bi hizkuntzen erabilpena bermatzeko ahalegin ugari egin dituzte, begi bistan dago hori. Era berean beharrezko ziren neurri asko hartu dituzte. Besterik da, alorrik alor desoreka franko daudela, baina hori gero jorratuko dugu.

3. «*Hizkuntza dela-eta, ez da inor gutxietsiko*». Gutxieste edo diskriminazio kontua jorratzeaz luze jardun beharko genuke eta, hemen, inor diskriminatua izan baldin bada euskaldunok izan gara eta ez gaztelaniadun elebakarrak.
4. «*Euskarari dagokionetan, Euskaltzaindia izango da erakunde aholku emaille*». Puntu hau gerorako uzten dut.
5. Artikulu honek historia luzea du, EEn prestatu genuen aurreproiektuko testutik: «*Euskal Agintea podrá establecer relaciones bilaterales de índole cultural, destinadas a salvaguardar y promocionar la lengua vasca, patrimonio común de Alava, Guipúzcoa, Vizcaya y Navarra peninsular, Merindad de Ultrapuertos de Navarra, Lapurdi y Zuberua, con las instituciones correspondientes de estas tres regiones euskéricas bajo Administración de la República Francesa, a cuyo fin solicitará de las Cortes Generales la proposición y aprobación del Correspondiente Tratado*» (zoritxarrez Tamayo Salaberria neba-arrebek ez zuten euskal bertsioa argitaratu), Gernikan onartu zenera «*Euskara ez da soilik autonomidun herrialde honen ondasuna baita beste eusko jende-multzo eta herrialde mugakide batzuen ere. Horregatik, autonomidun herrialde honek kultur lokarriak ezarri ahalko ditu beroriekin, ondasun hori zaindu eta pizteko*» eta, hortik, Gorteetan onartutako eta indarrean jarri zenera: «*Euskara beste euskal lurralde eta komunitate batzutan ondarea izanik, erakunde akademiko eta kulturazkoek beroekin izan ditzaketen harreman eta loturez, kanpo, Euskal Herriko Komunitate Autonomoek eskatuko ahalko dio espainol Gobernari lurralde eta komunitate horiek kokaturik dudaneko Estatuarekin itunak eta komenioak egin ditzala –edo eta hala behar izanez gero Gorte Jeneralei horretarako eskabidea ager dezan, berauek hura onartzeko–, horretara euskara zaindu eta bultzatzea dedin*», ba dardelako diferentziak. Konpara ditzagun testuak. Dena dela, gai hau, txosten honen azken puntuan jorratuko dut zehatzago.

Gaur hogeita lau urte betetzen dituen 1982/10 Legeaz, hots, Euskararen Erabilpena Normalizatzekoaz, aipamen batzuetara mugatuko naiz, besteak beste, gaurko xedea ez delako horrenbeste, ez legea goraiatzea, ez errukirik gabe kritikatzeko. Legea koiuntura jakin batean eztabaidatu, negoziatu eta onartu zen, Garaikoetxea lehendakari zenean, bi sailbururen partaidetzaz, Hezkuntzako Etxenike jaunaren eta Kulturako Labaien jaunaren, partaidetzaz eta tramitatu zen Eusko Legebiltzarreko Hezkuntza eta Kultura batzorde parlamentarioaren bidez, zeinetan batzorde buru zen Alberto Ansola jeltzalea, buruorde ni neu eta idazkari, Joaquín Aginaga UCDekoa. Orduko egoera politikoa, oraingoa baino ahaltsuagoa zen, indar politikoen korrelazioa halakoxea zen eta, legearekiko negoziaketan, lanean geunden talde parlamentarioen artean zen posible. Gure bizkar dugu bakoitzaren euskara eta hizkuntza politikarekiko erantzukizun historikoa, bai partaideona eta baita parte hartu ez zutenena ere. Oinarritzko le-

gea denez, Euskal Herriaren historian inoiz ez bezalako aukerak ematen ditu. Frankismo garaian ez genuen hainbeste amesten. Besterik da, guretariko askoentzat asebetegarriak suertatu diren.

24 urte geroago, Oinarrizko Lege horren –Ley Básica delakoaren karakteristika bat baitu– garapena jorratzea nahiko nuke, ez lege berri batez, ez baita gaurko gaia. Aukerak, ene ustez, oso modu desberdinez aprobetxatu dira. Hara hor eta eztabaida agortzeko asmorik gabe, hausnarketa edota iradokizun zenbait.

Irakaskuntza izan da, dudarik gabe, oinarrien garatu dena. D B eta A ereduak Oinarrizko Lege horren garapen zehatza baitira; Ikastolen Legea ere hor dago; IRALE (Irakasleen Alfabetatze Euskalduntze Programa). Honetaz irakurgarria da, berriena delako, IRALEren 2006-2007 ikasturterako Aurkezpen-txostena, zeinetan 19 orrialdean hau dioen: «*Euskeraren Erabilera Normalizatze*ko 10/1982 Oinarri Legeak (EHHA, 1982-12-16), bere 15. atalean, Euskal Autonomia Erkidegoko ikasle orori bere ikasketak euskaraz zein gaztelaniaz egiteko eskubidea aitortzen dio. Hori dela-eta, Eusko Legebiltzarrak eta Jaurlaritzak euskal irakas-sistema elebiduntzeko beharrezko neurriak hartuko dituztela adierazten du atal horrek berorrek. –Lege hori garatzeko, bestalde, Hezkuntza eta Kultura Sailaren uztailaren 11ko 138/1983 Dekretuak (EHAA, 1983-7-19) Euskal Autonomia Erkidegoko bi hizkuntza ofizialen erabilera xeheago arautu zuen unibertitateaz kanpoko irakasmaitetan. Dekretu haren adierazpena garatuz, 1983ko abuztuaren 1eko Agindua (EHAA, 1983-8-19) zera ezarri zuen bere 3.1. atalean: «Euskal Autonomia Erkidegoko ikastetxeetan lanean diharduen irakasle-jendea alfabetatu edo euskalduntzeko programa eratuko du Hezkuntza eta Kultura Sailak, eta urtero-urtero egingo...».– Otsailaren 19ko 1/1993ko Euskal Eskola Publikoaren Legeak, eta hori garatzeko martxoaren 9ko 47/1993 Dekretuak (EHAA, 1993-4-2), ordurainoko araudian aldatuta sakonak eragin dituzte. Irakas-sistema publikorako HE1 eta HE2 eskakizunak sortu eta ezarpen-egunak zehazteko irizpideak finkatu dira bertan, besteak beste. Ondoren, berriz, 1994ko urtarrilaren 10eko eta 28ko Aginduek (hurrenez hurren EHAA, 1994-1-26 eta EHAA, 1994-2-11) IRALE programa bera eraberritu dute bere luze-zabalean. Bigarren Agindua, hain zuzen ere, zera dio bertako 4. atalean 3. pasartean: «deialdi publikoz edota aurkezpen-txostenez jakinaraziko dituen Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila aldiari aldiko ekitaldiaren baldintza zehatzak». Aurreraxeago, Agindua-ren 6. atalean, hain zuzen, Hezkuntza Sailburuordetzak urtero-urtero zein puntu zehaztu eta beharrezko aurretiaz jakinaraziko dituen adierazi du.– Ikastetxe pribatuetakoa irakasleei, publikoetakoei bezala, HE1 eta HE2 azterketen bidea eskaintzen zaie, eta beren irakaslanerako baliozkotzat aitortzen. Ikus, bereziki, hartarako atea zabaltzen duen urtarrilaren 19ko Agindua, 1996ko otsailaren 8ko EHAAn argitaratu emana».

Eta zergatik IRALEn zehazki garatu da? Agian, euskalduntzea irakaskuntza alorrean ondo finkatuz gero, gainontzeko esparruak berez etorriko zirelako-



an, ahazturik Lluís Ninyoles soziolinguistak zioena, hots, hizkuntza bat normalizatzeko, irakaskuntza maila guztietan, administrazio erakunde denetan, giza komunikabide orotan ofizialdua, normalizatua, alegia, izan behar dela. EITB legean ere garatua da euskararen erabilera eta baita garatzen dituen dekretu eta bestetan ere. Kulturari gauza asko eta onak egin dira, egia da, baina euskaldun-tze prozesua ez da irakaskuntza eta kulturagintza eremuetan amaitzen.

Eta ez, «deskuidatu» egin ditugu beste asko. Administrazio desberdinak: justizia administrazioan oraindik ez duk ikusi zentzu zehatz bat alderdi edo barruti judizialen arabera, nahiz eta Aholku Batzordean nengoelarik eskatu. Eta horrek ez du kentzen, alor honetan ez dugula aukera handirik, zoritxarreko 1985eko «Ledesma Legeari esker» baina dugun apurretan ere ez da garatu, itzulpengintzara mugatu da gehienbat. Tokiko Administrazioan udal ordenantzen poderioetan utzi da, gehienak edozein auzitegik atzera botatzeko modukoak, duten lege mailarik ezaz gain. Nahiz eta Auzitegi Konstituzionalak atzera bota 6.3. artikulua, Euskadiko Udal Lege ditxosoa eginda egon bazen eta, hor, lege mailako kapitulu bat, euskararen erabileraz, ez bakarrik udalentzat, baita mankomunitate, partzuergo eta kontzejuntzat hobeto eta ziurrago egongo ziren erakunde horiek, ordenantza mailako tokian tokiko garapen ahulekin baino. Quebec-en bezala «Commission de toponymie», zoritxarrez, ez da gauzatua izan, ez lege mailan, ez dekretu mailan ere, zeinetan Jaurlaritza, Aldundi, EUDEL, Euskaltzaindia eta Unibertsitatea izango ziren partaide. HPSko legegari bik eta hirurok dekretu proiektu idatzia ere aurkeztu genion buruari, baina nonbait ez zen gai izan, Aldundiekin bereziki, akordiora iristeko. Garraio eta enpresa publikoetan eta bestetan, bakoitzaren arabera dago, lege garapen amankomun baten aterbe eskasiaz. Barne eta Osasun sailetan, euskalduntze planak beranduegi etorri dira eta, aurretiaz beharko zukeen lege garatu propiorik gabe. Merkataritza, nekazaritza, industria eremuetan hainbeste erabaki hartu dira, baina euskarekiko lege propiorik, kapitulu berezirik, gutxienez, ez dut ezagutzen. Foru arauen mailan, gauza puntual batzuk ezagutzen ditut, baina sistematikoki eta, urte hobegoetan, ez asko. Dena dela zehatzago aztertu beharko litzateke hau guztia.

Estatutuaren 6.4. lerroakad historia triste bat du, lerrokada honek, hots, «la» galdu baitzuen norbaitek Gernikatik Madrilerako bidaian desagertu zuelako. Hala ere, konponbidean jarri daiteke, Kataluniako «Llei d’Autoritat Llingüística» gisako batekin edo Galiziako hizkuntza normalizazio legeak dioenarekin: *Disposición adicional. En las cuestiones relativas a la normativa, actualización y uso correcto de la lengua gallega, se estimará como criterio de autoridad el establecido por la Real Academia Gallega*. Orain hogeita lau urteko arazorik ez dago eta uste dut garaia dela gai hau garatzeko. Hobeto oraindik Kataluniako «Llei 8/1991, de 3 de maig, sobre l’autoritat llingüística de l’Institut d’Estudis Catalans» delakoaren pareko batekin.

Eusko Jaurlaritzaren, hiru foru diputazioen eta udalen inguruetan mota desberdinetako erakunde ugari sortu dira; beraien sorrerako lege edo dekretu

tuetan hizkuntza normalizazioak zer nolako garapen propioa izan dute? Batzuk izan dute, bai, EITB, IVAP, baina beste askok?

Nafarroa eta Iparraldearena aztertzeko Estatutuaren 6.5. irakurri beharra dago, baina baita ere Nafarroako Foru Erkidegoarekin Estatutuaren 22. artikulua. Nafarroako oraingo agintariekin nekez gauza daiteke ezer eta aurrera pauso batzuk egin zirenean, Otano gobernuburu zela, porrot egin zuten. Iparraldearekin, hobeto esan, Akitaniako Hego-Mendebaldearekin, hitzarmen koiuntural bat lortu zen, baina, tamalez, ez du jarraipen iraunkorrik izan, akordio solteak bai, ordea. Estatuko elebidun diren beste erkidegoekin zer egin daitekeen, beti ere, hizkuntza normalizazioaz soilik, guztiz aztertu gabe dagoela esango nuke. Europari begira, ordea, ni baino prestatuagoak mintzatu dira, baina ez legoke gaizki lege eta ahalbide trukaketa bat izatea hizkuntza minoritarioetako erakundeen artean.

## ONDORIOAK

### **Europar Batasuneko hizkuntza aniztasuna eta euskararen hizkuntza politikak**

#### ***X. Jagon Jardunaldien ondorioak (1)***

X. *Jagon* Jardunaldietan bi atal aztertu dira nagusiki; batetik, Europar Batasunean bizirik dirauen hizkuntza aniztasunaren deskribapena egin da, hedaduraren aldetik, nola baita gutxiagotutako hizkuntzak indarberritzeko neuan, Europako askotariko foroetan aniztasun horri eusteko iradokitzen den ikuspegiari dagokionez, ikuspegi juridikoa bera ere barnebilduz, bidenabar; bestetik, aurreko testuingurua kontuan hartuz, hortik datozkeen on-gaitzak kontuan, Nafarroan, Euskal Autonomia Erkidegoan zein Euskal Herri kontinentalean indarrean diren hizkuntza politikak aztergai izan ditugu.

Horiek horrela, gaurko saioaren *ondorioak* honakoak izan litezke:

1. Europar Batasunean jatorria duten hizkuntzak bakarrik kontuan hartzen badira, orotara 60 hizkuntza hitz egiten dira, gaur egun, Europar Batasunean. Honek zera esan nahi du, ezen, eremu geopolitiko honetan munduko hizkuntzen %1 hitz egiten dela. Argi dago, beraz, Europar Batasunetik kanpo dagoela munduko hizkuntzen ondarearen parte garrantzitsuena. 60 hizkuntza horien bizi indarrari dagokionez, ostera, hamar milioi hitzun baino gehiago dituzten hizkuntzak % 18 dira, eta hamar eta miloi hitzun bitarte dituzten hizkuntzak % 25 dira; beraz, gehiengo zabala dira (%57 eta 34 hizkuntza) miloi bat baino hitzun gutxiago dituzten hizkuntzak.

Europar Batasunean dirauten hizkuntzen onarpenari dagokionez errealitatea askotarikoa da. Horiek horrela direla, oso zaila da Batasunean hizkuntza politika orokor bat bultzatzea, eta are zailagoa estatuei hizkuntzei buruzko lege orokor bat ezartzea, Europar Batasunean gaur egun hitz egiten diren hizkuntza asko desagertzeko aukerak indartuz. Horregatik, hitzun-elkarteak aitortzeari buruz ez ezik, hiztunei dagoz-

---

(1) X. *Jagon* Jardunaldietan aztergai izan diren txostenetatik ateratako ondorioak dira. Horiek horrela, ondorioak Jardunaldiei dagozkie soil-soilik, hargatik, Euskaltzaindiak hartutako erabakien inguru abarrean ezin koka litezke.

kien eskubideei zein hizkuntzak indarberritzeari buruz ere eztabaida sustatzea erabakigarria da.

2. Corpus juridiko aberats bat badugu hiztunen eskubideak adierazteko, zailtasunak dituzten hizkuntzak zaintzeko eta biziberritzeko. Adibidez, Europako Parlamentuko ebazpenak (Kuijpers 1987, Kililea 1994) eta kultura aniztasuna aldarrikatzen duten itunak (Maastricht 1992, Niza 2000). Idazkirik zehatzena da Europako Kontseiluak eskaini digun Eskualde Hizkuntzen edo Hizkuntza Gutxituen Karta (1992), estatu gehienek berretsi dutena. Frantzia estatua da onartu ez duen horietakoa, alabaina, Europako ebazpenek eragin handia ukan dute Ipar Euskal Herriko euskalgintzan. Askotariko elkarte zein erakundeen arteko lankidetzari esker, Garapen Kontseiluaren proposamenak (1995), Hitzarmen Bereziko «hizkuntza politika» (2000) eta gaur egun Euskararen Erakunde Publikoak bere gain hartu duen «hizkuntza politika berria» (2006) ondorioztatuz.

Espainiar Estatuak, aldiz, 2001ean Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Karta berretsi zuen. Hori dela eta, urte horretatik Karta hori indarrean dago Espainiako estatuan. Berrespen horrek euskara hizkuntza ofizialkide moduan duten lurraldeetan izan dituen ondorioak aztertu dira Jardunaldietan, ikuspuntu juridikotik. Horretarako, Kartak Espainian duen aplikazioa aztertzeke, Espainiako Erresumak 2002an aurkeztutako txostena eta Adituen Batzordeak egindako Txostena, Europako Kontseiluko Ministroen Batzordeak emandako Gomendioak eta Espainiako estatuak eremu urriko hizkuntzen inguruan duen legeria kontuan hartuz, batez ere.

3. Euskal Herri kontinentalean bizi dugun egoerari buruz jardutean, Europar Batasunak hartu izan dituen askotariko erabakiek jendearen ideologia, eskualde eta hizkuntza gutxituei buruzko ikusmoldea bilakarazi, aldarazi egin du, bai eta Frantzian ere, XX. mendeko bukaeran zehar. Horiek horrela, euskaltzaleek Europako testuak baliatu eta baliatzen dituzte botere publikoak akuilatzeke. Testuinguru horretan, Frantzian garatzen zen lurralde antolaketa mugimendua baliatuz, euskal elkarteek eta hautetsiek elkarrekiko lan bat abian jarri zuten. 2000n, Estatuaren eta Akitania Eskualdearen arteko Kontratu Planaren Euskal Herriko Hitzarmen Berezian, lehen aldiz, botere publikoek hizkuntza politika atal bat sortu zuten (2001-2006). Azken aldia, beraz, egiazko egitura publiko bat sortzea izan zen: Euskararen Erakunde Publikoa –EEP– (2005-2010). Hala ere, EEPk *Hizkuntza politika aitzinproiektua* (2) egituratu duelarik, hel-

---

(2) Euskararen Erakunde Publikoa (2006ko urria); *Hizkuntza politika aintzinproiektua*. «Hiztun osoak helburu, haur eta gazteak lehentasun» da dokumentu honen izenburu zehatza.

buruak are zehatzago ez jasotzeagatik edota giza eta ekonomi baliabide egokirik ez ezartzeagatik eragingarria ez izatera iritsi litekeela aitatu da.

4. Nafarroan garatzen den hizkuntza politikaren oinarri juridikoek Espainiako beste gainerako erkidegoetan ez bezala, Nafarroan bertako hizkuntzari ofizialkidetasuna ez diola Erkidego osoan aitortzen azpimarratu da. Horiek horrela, Nafarroako legeriaren garapenean izandako gorabeherak eta beronen aplikazioak eremu eta arlo bakoitzean izan dituen emaitza eta ondorio nagusienak aztertu dira, horrekin batera, Europako Kartaren aplikazioa dela eta, Adituen Batzordeak egin duen balorazioa eta, ondorioz, Ministroen Kontseiluak emandako gomendioak ere azalduz. Testuinguru horretan sakonduz, Euskaltzaindiak, euskara zaintzea eta aitzinatzea dagokion aldetik, ibilbide honetan zenbait egoeraren aitzinean, jendaurrean egin dituen adierazpenak ere gogora ekarri dira.
5. Euskal Autonomia Erkidegoan indarrean den hizkuntza politikari buruz aritzean, ostera, Estatutuaren 6. artikulua izan behar dugu begi bistan, bera baita ezinbesteko erreferentzia. Halaber, gaur hogeita lau urte betetzen dira EAEko 10/1982 Oinarrizko Legea, Euskararen Erabilpena Arauzkotzekoa onartu zela. Orduko eztabaidak gogoan, Lege horrek izan duen bilakaera aztergai izan da, atal batzuetan garatzeko (irakaskuntzan, esate baterako) urratsak egin diren arren, beste batzuetan garapen mugatua gertatu dela nabarmenduz. Badago egon, beraz, nahiko helduleku irakaskuntzan ez ezik gainerako eremuetan ere ibilbide luze eta erabakigarri bati ekiteko.

*Euskaltzaindiaren egoitzan,  
2006ko azaroaren 24an*